

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

C E M A L D İ N D A R

'deliliğin' resimli sivil tarihi'
yuvasız kuşlar gibi

otopsi

CEMAL DİNDAR

'deliliğin' resimli sivil tarihi
YUVASIZ KUŞLAR GİBİ

CEMAL DİNDAR
'deliliğin' resimli sivil tarihi
YUVASIZ KUŞLAR GİBİ

Dizgi: Otopsi yayınları / 0212 5196848
Baskı ve cilt: Kayhan Matbaacılık / 0212 6123185
Kapak filmleri: Epsilon / 0212 2759175
yayın hakları©: otopsi yayınları - nuhungemisi ltd.
ISBN-975-8410-29-

Birinci Basım / Haziran 2003

otopsi yayınları

Nuhungemisi Kültür ve Sanat Ürünleri
Yayıncılık, Reklamcılık, Film San. Ve Tic. Ltd. Şti.'nin
Kitap Yayın Markasıdır

Salkım Söğüt sok. No:8 Keskinler İş Mrk. D:604, 605
Cağaloğlu - İstanbul, Tel: 0212 5196848 Faks: 0212 5196849
otopsiyayinevi@hotmail.com

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

CEMAL DİNDAR: 1970'te Tokat'ın Ahmetalan Köyü'nde doğdu. 1980 Ağustos'unda ailesi İstanbul'a göçtü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'ne girdi. Fakültede Değirmenlere Karşı adında bir dergi çıkardı. Arkadaşlarıyla kurdukları Cerrahpaşa Düşün Kulübü'nde, Afşar Tımuçin'in yorulmak bilmez katılımıyla düzenlenen, Çarşamba günleri 'Bilim tarihi ve felsefesi', Cuma günleri ise 'Felsefe tarihi' seminerlerine devam etti. Bu seminerler, köy ilkokulu ile birlikte 'en sevgili okulları' oldu. Psikiyatri uzmanlık eğitimini Bakırköy Akıl Hastanesi'nde yaptı. Uzmanlık eğitimi süresince, baskın bir şekilde ilaç tedavisine indirgenmiş psikiyatri hizmetlerini, insani bir boyuta taşıyabilecek girişimlere aklını ve fikrini yordu. Adları 'auracı'ya çıkan bir gurup hekim ve hasta ile aura dergisini çıkardı. Asistanlığı döneminde dergilerde yayınladığı yazıların veya kongre ve sempozyumlarda sunduğu bildirilerin, yaptığı konuşmaların ağırlığını etik-psikiyatri ilişkisi, ruhsal travma, insan bilimleri-psikiyatri ilişkileri oluşturmaktaydı. 2000 yılında psikiyatri uzmanlığını aldı. İki yıla yakın bir süre Şanlıurfa Devlet Hastanesi'nde çalıştı. Şanlıurfa'da geçirdiği iki yılda, günümüzde de baskın bir şekilde süren ruhsal sorunların tıbbileştirilmesi ve tıbbi yöntemlerle çözülmesine yönelik tutuma karşın, farklı sosyokültürel örüntülerde farklı tarifler ve çözümler olabileceğine dair bir görgü kazandı. Şanlıurfa ve ilçelerinde bu yönde geniş kapsamlı araştırma ve incelemeler yaptı. 'Dr. Adil Üçok: Bünyan'dan Bakırköy'e bir psikiyatristin seksen yılı' alt başlığını taşıyan Simsiyah Leylekler adıyla yayınlanmış bir biyografi kitabı, 'Halkacık Sema-hı' adında yayımlanmamış bir romanı ve halen hazırlama sürecinde olduğu ve Urfa'yı merkeze alarak 'Anadolu ruhsallığı'nın temel özelliklerini araştıran 'Acı Dirlik' adında bir incelemesi ve çeşitli dergilerde yayımlanmış şiirleri vardır.

İçindekiler

Önsöz / 7
Urfalıyam Ezelden / 9
Yurtsuz Yuvasız Kuşlar / 37
Çileli Yoksul Kimsesiz / 45
Aşıkâr, Ortada, Herkesle İçli Dışlı / 51
Edo / 55
Hele Urfa'da / 59
"Yahudi Han" vardı / 65
İsotçu Pazarında / 67 .
Hayvanlarla Beraber O Da Boğulmuştu / 70
Sofi'nin Kahvesi / 71
Herkes Cenazesine Katıldı, Herkes / 76
Dolap Mustafa / 79
Deleme / 81
Anzilha / 85
Sahibi De Kendini Aramayınca / 90
Şöför Kendinden Acizlenene Kadar / 93
Kaydederci / 97
Hayat Meselesi / 99
Lailaheillallah Abdi / 111
Bu Da Kendinin Akrabası Olan Bir Adam / 113
Dang / 115
Top Dağında, Mağarada / 119
Dedi: O Da Avrupa / 129
İsmail / 133
Her Parmağının Arasında Bir Sigara / 135
Esrarkeş Mehe / 137
Esrar İçerdi / 141
Parmaklarına Rondele Takardı / 142

O Canlar Yanmasın Diye / 142	
Taksi / 147	
O Otların İçinde Yandı Gitti / 149	
Nuri Babanın Torunu Nuri / 151	
O'nun Da Öyle Bir Meziyeti Vardı / 153	
Marangoz Mustafa / 157	
Korkudan Dolayı Aklını Kaybetti / 159	
Hiç Bunlar Dilenmezdi Ha / 163	
Osman / 167	
Piyasa / 169	
Eyyubiye'nin Şenliği Abdo / 171	
Belki Askeriyede / 173	
Deliçokaklıyok Mehmet Usta / 177	
Mevcut / 179	
Sinemacı Mıçı / 181	
Sigara Yatağının İçerisine Düşüyor ve Orada / 183	
Mustafa Emmi / 185	
Bir Sözü Beş, On, Yirmi Sefer / 187	
Koreli Mehe / 189	
Çek Lo... Artık Çek... / 191	
Pehlivan Heso / 193	
Pehlivan / 195	
Bıyıklı Pehlivan / 201	
Belli Ağaların Yanında Kalkar Otururdu / 203	
Berho / 205	
Bizi Şahit Yazarlar İşimiz Perişan Olur / 207	
Gavur Dağlı Kado / 209	
Bu Kabadayı Duruşudur / 211	
"O"nlar / 215	
Yurtsuz Yuvasız Kuşlar İşte / 217	

Simya'ya

Bu kitabın yaratıcısı Mahmut Okkaş'tır. Urfa'da yaklaşık bir yıl aynı pasajda komşuluk ettik. Yetkin Pasajı'nın alt katındaki koridorda, fotoğrafçı dükkanının tam karşısındaki duvar, Urfa'nın gelmiş geçmiş 'ünlü akıl hastaları'nın fotoğraflarıyla doludur. 1970'lerin başından beri bu fotoğrafları çekiyordu. Bir gün, hepsinin bir kopyasını hediye etti... Fotoğrafları bir yandan gösteriyor, bir yandan da tek tek öykülerini anlatıyor... "Dur baştan alalım" dedim. Okkaş'ın anlattığı öyküler bu anlatının kılavuzu oldular.

Halen yaşadığını belirttiği kişilerin fotoğraflarını kitaba koymadım. Vefat etmiş olanların fotoğraflarını almak konusunda ise bir hayli tereddütte kaldım... Sonunda fotoğrafları kitaba almaya karar verdim, çünkü; gerek Mahmut Okkaş'ın anlattıklarında, gerekse yazdıklarında kişileri damgalama, ayırma tutumundan

çok, anlama ve bazen de, anlamayı bile engelleyici olabilen '*yüceltme*' olduğu görülecektir.

Başta da söyledim; bu kitabın yaratıcısı Mahmut Okkaş'tır... Biçimlendiren ve bu biçimiyle sunan da benim. Dolayısıyla, '*sevabı ve günahı*' boynumun borcudur ve seve seve üstlenirim.

Urfa'daki varlığım, İstanbul'daki yokluğumdu. Ve İstanbul'da kızım Simya vardı. Bu kitap öncelikle Simya içindir.

Bakırköy
Eylül'02

Urfa'da Sarayönü Caddesi... Şehrin kalbi gibi... Sanki kirli suyla temiz suyun birleştiği... Eski Urfa, artık burada handiyse biter. Her yerde yüksek binalar, birer hilkat garibesi olarak yükselir de, nedense buradakiler en çok sırttan, en çok göze batanlardır. Hoyratça yükseldikleri temellerin altında güzelim bir Urfa evinin, o evin hayadının, eyvanının anısı yatmakta da ondan olsa gerek... Allı yeşilli bir güzelin yüzündeki şark çıbanı gibi... İzi bile bir güzelliği eksiltmekle meşgul. Sarayönü'nde şehrin ilk asfalt yolu daracık ilerler, Tılfındır'a varmadan 12 Eylül Caddesi'ne, 1980 sonrasında eski Urfa'nın kalbine sokulmuş bir hançere döner.

"Bu asfalt yol ilk yapıldığında, şehirde üç beş motorlu araç... bize öyle geniş geldi ki, yapanların aklına şaştık, şimdi yeni yol lazım ya, nereden geçecek?"

Böyle diyor Urfa'da doğmuş, büyümüş, yaşlanmış kebabçı...

Sarayönü caddesinde Yetkin Pasajı. Bir yılı geçkin bir süre muayenehanem bu pasajdaydı. Önce başka

bir mekânı anlatmalı. Urfa’da ilk yıl, Yıldız Meydanı’nda dört katlı bir binanın en üst katında kaldım. Dairenin dış kapısının üstündeki duvara çiviyle tutturulmuş metal levhada Kabe resmi ve Arapça yazılar. Daha sonra birçok evin girişinde rastladığım levhanın anlamı: *“Bu evde hacı var.”* Evin arka balkonundan Urfa Kalesi, Nemrut’un Tahtı diye bilinen ve olasılıkla eski bir Süryani Manastırı olan yere kadar uzanan tepeler, Balıklı Göl, Yakubiye, kimi yıkılmaya terkedilmiş taş işlemeciliğinin birer anıtları olan evler... Caddeye bakan pencerelerde Harran Ovası buğulanıyor... Köylerin ışıkları şehirden seçiliyor, cama kulağımı dayasam; uzakta Tektek Dağları’nda sanki biri bir hoyrata yeni başlamış, bana da duyurmak istiyor. Oturduğum yerin hemen arkasında eski bir Urfa evi. Hayadında görkemli bir ağaç var...

İlk hafta, gündüz servisteki hemşirelerin birinden artık Türkiye’nin dört yanında tanınan Urfalı *mahalli* sanatçıların kasetini almıştım. Akşam kaseti koydum... Urfa türküleri, hoyratları, gazelleri... Hele bir de Kazancı Bedih’in okuduğu Şair Rıf’at’ın dervişan divanı, *“Tükendi nakt-ı ömrüm dilde sermayem bir ah kaldı”* yok mu!.. İlk, İstanbul’da öğrenciyken İbrahim Tatlıses’ten duymuştum. Yıllar sonra Kazancı Bedih’in yorumunu dinliyorum. Kazancı Bedih’in bir ömrün son demlerinde öğrenilmiş bir sırrı usulca, bağırmadan

ve değerli bir taşı yenidoğmuşların boynuna bağışlar gibi akan yorumunda, Urfalıların İmparator diye an-dıkları Tatlıses'in on milyonluk İstanbul'a duyurmak arzusuyla canhıraş bağırışa dönüşen tizden yorumun-da olmayan bir şeyler; aynalara dökülmüş sırlar, yüzle-re vurmuş hicap, çatlamış topraklar, çocuksuz gelinler, dönülmemiş gurbetler, "bağlarda türkü söylediğinde bül-büller susardı" söylencesi, bir de tevekkül sessizliğinin isyana imkansız yolculuğu var:

*Kara günlerde mi halk eylemiş bilmem beni mevlâ
Tutuldu şemsü kamer günlerim pek simsiyah kaldı*

*Perişan halıma hiç kimselerden olmadı imdad
Benim arzetmediğim şah vezir padişah kaldı...*

Akşam oluyor. Akşamın inişiyle birlikte insan sesleri de sönüyor. Sarayönü Caddesi'nden Balıklı Göl'e doğru... Karameydan, Yıldız Meydanı, Haşimiye... Karameydan Camii, kara taşı yüceltmış güzelliğiyle caddeyi karşılıyor. Bir de bu var; kutsalın çevresini sarmalamış korkuyla karışık saygı, bununla kendini koruması, ezdirmemesi ve ezilenin kutsallaştırılması... Yıldız Meydanı'ndan Harran Kapı'ya dönen cadde ikiye ayrılıyor; bir yol Harran Kapı'ya yöneliyor, diğeri şehrin içine... ve en nihayet Bey Kapısı'na... Yol

ayrımında, şehrin biricik nakliyecileri olan sepetli motorların canhıraş bağırışlarına aldırış etmeyen, ev isotu, nar ekşisi, taze kuyruk yağı satan dükkanlarda 'emrin olur... babaya rahmet... başım üstüne... başın varolsun...' sözleriyle birlikte paranın hep zor konuşulduğu pazarlıkların duldasına sığınmış bir türbe!.. Dozerlerle ezilmemişliğini, yaşayanların dünyasında bir güç sınamasına dönüştürmeyi başarmış, caddenin orta yerinde olmasa da gelip geçenlerin ruhsallığında geçmiş biteviye diriltiyor.

Akşam oluyor. Sarayönü'nden Balıklı Göl'e uzanan güzergahta doktor tabelalarının, kuyumcu dükkanlarının, kebabçıların, mağazaların ışıkları sahipleleriyle birlikte evlere çekiliyor. Evlere çekiliyor, çünkü eyvanlı Urfa evleri içlerindeki hiçbir sırrı, hiçbir sevinci ve zulmü dışarıya sızdırmamaya yeminli; daracık pencereleriyle, batıda mezarlara yakıştırılan lahit taşların eşsiz bir işçilikle kullanıldığı yükseltilmiş kalın duvarlarıyla, birbirlerine sıkı sıkıya yaslanmalarına rağmen sokağa yasak koymuş halleriyle bir ahlak inşasının ihalesini hep kazanıyorlar. Sesler öyle maharetle ulanıyor ki, Yıldız Meydanı'ndaki evden caddeye indiğimde tarifsiz bir ürperti benimle birlikte yürüyor. Kimliğimi düşürdüğümü fark etmişim de, geçtiğim yolları yeniden aceleyle ezberliyormuşum gibi...

Bin yıl yaşamış bir ses: "Bulacaksın" diyor.

Bulacağım.

“Acele etme” diyor.

Her akşam bu arayışı sürdürüyorum: bomboş hanın merdivenlerini hızla iniyorum. Ve hep karanlıkta kalıyorum. Zamanla adımlarımın hızını merdiven boşluğundaki otomatik ışığın süresine ayarlamayı öğreniyorum. Hanın büyük demir kapısı gürültüyle açılıyor. Bazen, bu gürültüden çıkışım akşamın on, on birinde caddeden tek tük geçenleri tedirgin ediyor. Kapı aynı gürültüyle kapanıyor... Yıldız Meydanı'nın Balıklı Göl'e mesafesi beş on dakika... Kapatılmış kepenklere düşmüş gölgelerde dükkan sahiplerini arıyorum. Çok değil, Urfa'daki üçüncü ya da dördüncü ayda, hemen hepsiyle ismen ya da cismen tanışıyor, selamlaşıyorum. Balıklı Göl'e vardığımda artık aklımda onlarca düşünce yan yana çiçeklenmiş oluyor; akşamın geç vaktinde bu düşüncelerin renklerini iyice tanımak için önce Halil-ür Rahman Gölü'nün çevresinde dolaşıyorum. Gövdelerinin karanlığıyla seçilebilen balıkları izliyorum. Sonra, Anzilha Gölü'nün kıyısındaki çay bahçesinde acı kahvemi içiyorum.

Urfa'da ilk günümü anımsıyorum. Öğretmen evindeyim. Ateşler içinde ve halsizim. Bedenimin bedbahtlığı ile şehre duyduğum merak mücadele ediyor. Giyinip çıkıyorum. Öğretmenevi, yeni Urfa'da; apartmanların, polisevinin, DSE lojmanlarının ve son on beş

yirmi yılda inşa edilmiş başka binaların bulunduğu yerde... Yürüyorum. Kimseye soru bile sormuyorum. Yalnızca yürüyorum.

Mardin-Antep-Diyarbakır yollarının kesiştiği noktada, önünde otoparkıyla, kapısında güvenlik görevlisiyle, süpermarketiyle, giyim mağazasıyla, 'fast-food' uyla büyük bir bina, bir 'alışveriş merkezi'... 'İslamcı sermaye' olarak anılan bir gurubun adıyla biliniyor. Alışveriş merkezinin inşaatı devam ediyor. Otel olacak. Son otuz yılda ana teması 'peygamberler şehri' olmuş bu şehrin geçmişine ihanet kertesinde aykırı düşmüş bir otel ve alışveriş merkezinin, 'İslamcı sermaye' olup olmadığını bilmem ve sermayenin bu tür nitelermelerini de anlamam, yine de bu sıfat ile yanyana düşmüş bir gurup tarafından şehre kakılması ise gülünmesi zor bir ironi!..

Daha Urfalı bir niteleme ile söyleyeyim: 'acı ironi.'

Urfa, Yakındoğu'daki birçok şehrin yaşadığı sevrüveni yaşıyor: mimarisiyle, sakinleriyle, mobiletleriyle, sepetli motorlarıyla, otomobil ya da at arabalarıyla, mağaza ve dükkanlarıyla... farklı yaşam tarzlarını çöl ve vaha imgeleriyle ayıran eski ve yeni şehir. Bir yanda peygamber adlarıyla anılan ve yoksulluğunu bin yılların geleneksel beşiğinde bir sarkaç gibi geceden gündüze taşıyan eski Urfa mahalleleri; Haşimiye,

Yakubiye, Süleymaniye, Eyubiye... Evet! Eyubiye; çıplak ayakları toprağı giyinmiş çocuklarıyla, evlerinin kıyısına bağlanmış yük hayvanlarıyla, sürüleriyle, içinde evli öğrencilere tanıştığım ve hiç kız öğrenci bulunmayan lisesiyle, gelinlerin, üzerlerine tavus kuşu, gül figürleri işlenmiş sandıklarını evlerden toplayıp İstanbul'a gönderen dükkan sahibiyle, Ramazan ayında elektrikler sık sık kesildiğinde kendisine uzatılmış yerel televizyonun mikrofonuna "*Elektrikler kesiliyor, camiye gidemiyoruz...*" diye yakınan hacılarıyla... Eyubiye...

Eski Urfa ile yeni Urfa arasında, eskinin mirasını hoyratça ezerek yerleşmiş iş hanlarıyla Yıldız Meydanı. Önce, elbette, Sarayönü... Rakka Valisi Yusuf Paşa'nın 1710'da yaptırdığı Osmanlı Sarayı, yani hükümet konağı ise yalnızca semtin adında yaşıyor, artık.

Ve işte yeni Urfa, yani; Bahçelievler, Yenişehir, Çağdaş, Mehmet Akif, Vali Konağı...

Yüz yılların izini sürmek isteyenlerin yapması gereken: tarifi mümkün mekanları, yani başka şehirlerden benzerlerini bildiğı caddeleri, sokakları, binaları hızla tükettikten sonra eski şehrin dar sokaklarına usulca dalmak. Haşimiye'den İsoçu Pazarı'na girmek... Hiçbir yerde fazla oyalanmamak. Hemen her avlu girişine başını uzatmak... ve her köşe başında karşılaşılacak yıkıntılara, taş binaların uyumunu hırpalayan

binalara bakıp da Urfa'ya acımaya kalkışmamak... Onuruna düşkün her şehir gibi kendini size öyle kapatır ki, kibrin size ait olduğunu sanırsınız; *“Urfa da bu muymuş...”* der, temeline gömdüğü uygarlığın üzerinde, en azından bu haliyle algılanması emek istemeyen *“ilkel”* yaşamı diriltmiş Harran'a yol alırsınız.

Gümrük Han; bilge çınarların gölgesinde kürsülere kurulmuş, dama, domino oynayan, sohbet eden, tabakasını açmış her şeye ara vererek sigarasını saran ve sardığı ilk sigarayı dudaklarına götürmeden önce yanında yöresinde oturanlara ikram eden insanlar... *“Acı ver!... Çay ver!..”* Çayı şekersiz içenler... dikkat! Garsonun toz şekeri plastik şeker kaşığı ile sorgusuz sualsiz bardaklara dolduruşu da var...

Duvara yakın masalarda tespih dendiğinde hemen herkesin aklına gelen birkaç kişi; Muhtar, Nihat emmi, Mustafa Amca... oturuyorlar. Masalarda kehribar, *darçin*, bağa tespihler sıralı... Darçin, Çin yolu anlamındadır ve hindistancevizi çekirdeklerinden yapılan tespihlere deniyor. Bu tespihlerin diğer adı da koka. Onların yanında yine çoğu bağa ya da kehribar emzikler, yani sigara ağızlıkları... Mustafa Amca, yanındaki jeymisbond çantayı açıyor: asıl kıymetli eşyalar çantada... *“Hoca, eskiden kehribara güç mü yeterdi? Gramla alırdık. Altın gibi... Ondan da kıymetli. Rus sınırları açtı, ortalık Baltık kehribarı ile doldu.”* Gümüş bir taba-

ka alıyorum; kapağının iç yüzünde Arapça 'Van' yazıyor. Pazarlık Amerikan doları hesabıyla... Saatlerin minesinde:

K. SERKISOFF & Co CONSTANTINOPLE

"Hoca, en az yüzyıllık o saat!.."

Minesi temiz, çalışır bir Serkisoff saatin, ya da habbeleriyle, imamesiyle işçiliği hatasız bir damla kehribar tespihin fiyatı yüz, yüz elli dolar. Üzerinde tuğralı puluyla zincirsiz Serkisoff olur mu? Olmaz... Bir gün sonra onu da getiriyor, Mustafa Amca...

*Tespihler diziyorum gözlerimdeki ışığa
Kehribar, abanoz, pelesenk, bağa
Eski vakitleri usulca okşar gibi
Sığınyorum Gümrük Hanı'na*

*Yüzüğüm Selçuki, tabakam Van
Bir serinlik yürüyor yanımda
Tanıktır içtiğim Muş işi tütün
Gümüşi güllerin kızardığına*

*Kahveler acı cigaram sarma
Kürsü, Emin usta, domino, dama
Serkisoff saatlerle en güzel
Vakitler birikiyor lahit duvarda...*

Epeydir 'vergilendirilmiş' olmasına rağmen geçmişin anısıyla haksızca 'kaçak' sıfatıyla anılan çayı içtikten sonra kapılıp gitmemeli Gümrük Han'ın buğusuna... Adım başı daha nice şaşkınlık bekliyor. İşte aktarlar... En meşhuru da Aktar İsa... Şimdi oğlu işletiyor... Her derde deva ot var!.. Üstelik sağdan soldan sarkan otlara iliştirilmiş büyük bir kağıtta bir yana şikayetler; baş ağrısı, yorgunluk, uyuşma, karın ağrısı... sıralanmış ve öte yanda hangi otun kullanılacağı...

Çekiç seslerinin giderek azaldığı ve artık hazır ayakkabı satışının öne çıktığı Kunduracı Pazarı... beşiklerin, kürsülerin, keser kürek saplarının üst üste yığıldığı Nacar Pazarı... halıların, kilimlerin, abaların bir renk cümbüşüne döndürdüğü Sipahi Pazarı... Bakıra adları, şekilleri işleyen bakırcıların çekiç sesleri... Daha derinlere yürümeli... Meşhur Maraş Dondurmacısı... Dondurmanın üzerine bal, isteğe göre yanına baklava. *"Vali Bey'in ŞURKAV'da toplantısı varmış, haber yollamış, yedi sekiz kilo oraya gönderdim."* Barutçu Han, başka bir şaşkınlık!.. Avrupa'nın ünlü markalarından ikinci el takım elbiseler, paltolar sıra sıra... hanın avlusuna dizilmişler. On beş milyon... En temizi yirmi beş milyon lira... Dediklerine göre bu elbiseleri Pakistan'dan, Ortadoğu'dan getiriyorlar.

Sonra, ver elini Kaleboynu... Bunca şaşkınlıktan sonra bir yokuşu çıkmanın bile diriltici gücü... Nefesi

güçlü olanlara önerim, yolculuğunu Eyubiye sırtlarından Nemrut'un Tahtı'na değin sürdürmesidir. Bin yıl önce, bazılarında zahitlerin münzevi yaşamlarını sürdürdükleri ve belki onlardan birkaç bin yıl önce de, yaşamın sürdüğü mağaralar karşılayıcım...

Nemrut'un Tahtı! Şehre bakıyorum ve görünenler: *Urfa*, '*acı ironi*', bir de şehrin kıyıcığına, Harran Ovası yönüne, belki de en verimli topraklar üzerine inşası devam eden '*top sahası*.' Ve birbirini öyle hırpalıyorlar ki...

Şehirde ilk günüm. Alışveriş merkezinin az ötesinde, Bahçelievler'de Emirgan Çay Bahçesi. Kendime bir masa seçiyorum. Garson geliyor.

"Ne içersin?"

"Az şekerli Türk kahvesi..."

"Acı kahve mi istedin, abi?"

Garsonun sorusu beni şaşırtıyor. İstanbul'dan getirdiğim kiplerle yorumluyorum ve bir '*milliyetçilik*' dersi ile karşı karşıya olduğumu düşünüyorum. Gelen kahveyi içiyorum. Garsonun verdiği dersi, yani '*acı kahve*'nin bu şehirde her türlü milliyetçilik teranesini aşan bir mana yükü taşıdığını günler geçtikçe anlıyorum ve hala anımsadıkça kendi kolaycılığımдан utanıyorum.

Balıkli Göl'e uzanan akşam yolculuklarını sık sık tekrarlıyorum. Yeni Urfa'ya, ilk yılımda hemen hiç

geçmiyorum. Sarayönü, merakımın sınırı. Ötesini, sözleriyle, beklentileriyle, aklından geçenlerle, sanırım, İstanbul'dan da biliyorum.

Anzilha Gölü'nde içilen acı kahvenin tadı... Urfa'da... ilk... Anzilha adında bir kıza aşık oluyorum. Kıza bunu hiç söylemiyorum ve lise yıllarından beri ilk kez bir aşkı '*platonik seveda*' tadıyla başlatıp bitiriyorum.

Yüreğimde, hasattan dönmüş köylülerin sevinci...

Komşularım intaniye doktoru Malatyalı Yusuf ve ortağı bakteriyolog Urfalı Ziya bir laboratuar işletiyorlar. Saat akşamın altısı ya da yedisi, "*Haydi, biraz dolaşalım*" diyorlar: Yine Balıklı Göl'e yönümüz. İnsanlar, kadınlı erkekli, çoluklu çocuklu yürüyorlar... Tanıdıklarıyla selamlaşıyoruz. Urfa'da öğrendiğim, ya da Urfa'nın bana öğrettiği ve gövdesinde yaşayan binlerce insanla da ortak kıldığı şeyin ne olduğunu anlıyorum; bin yılların ötesinden gelen ve kendine çeken '*tapınak merkezli*' şehir uygarlığının gücü ile sarsılıyorum. Günler geçtikçe haddimi öğreniyorum ve şimdilerde şu çekinik yargıyla avunuyorum:

"Düşünme ediminde uyuşturmayıp şaşkınlığı besleyen mistisizm iyidir."

Günlerden Perşembe. Cuma akşamı. Balkondayım. Urfa Kalesi'ni, uzaktaki tepeleri, hemen ötede, bahçesinde bir ağacı bilgeleştirmiş evi seyrediyorum.

Diğer günler karanlığa batan evde, ışık ve sestten ibaret bir coşku ağacın dallarına çarpa çarpa zamana ve mekana yayılıyor. Urfa'da yaşadığım ilk mucizelerden biri gerçekleşiyor; kasette duyduğum seslerin birçoğu evden yükselmeye başladı. İlahiler, dualar, türküler... Sonra her Perşembe kendimi, eve bakan balkonda aynı sesleri bekler buluyorum:

*Ben bir Yakup idim, kendi halimde
Mevlâmın kelâmı vardır dilimde
Yusuf'u kaybettim Kenan elinde
Ağla Yakub ağla Yusuf um deyi
Gitti de gelmedi vah yavrum deyi...*

Yaşlandıkça güçlendiğine duvarlardaki her taşın şahitlik edeceği bir sesin rehberliğinde, ihtimal on beş yirmi ses büyük bir coşkunlukla, bir baş dönmesi yaşatarak ilahi bir havayı diriltiyorlar, avludaki ağacı ışık ve ses çavlanıyla kutsuyorlar.

İştahla tarih okuyorum ve tarih, sıklıkla, ateşten ve sudan geçirilerek kutsal bir zamana kavuşturulmuş efsanelerin belirsizliğinde görünmez oluyor.

Her şey mi? Hayır; yaklaşık on bir bin yıl öncesine dair buluntular gün yüzüne çıkıyor. Urfa merkezine yirmi beş dakika uzaklıktaki Göbeklitepe'de, 1994 yılından beri, Alman profesör Hauptmann'ın öncülü-

günde kazılar sürdürülüyor. Kazılarda, önce, dairesel bir salonun ortasında T şeklinde ve yaklaşık yirmi ton ağırlığında, karşılıklı birbirine bakan iki taş blok bulunuyor. Her iki T bloğun üzerinde, estetiği hiç de yabana atılamayacak domuz kabartmaları var. Kazı ilerledikçe, benzer buluntular çoğalıyor. Şaşırtıcı şeylerden biri, çevredeki tüm tepelerin kireçtaşı olmasına rağmen, buluntuların yer aldığı tepenin toprak yığını olması!.. Nasıl olduğu bilinmese de, toprağın vadiden taşındığı ve yapay bir tepe oluşturulduğu düşünülüyor.

Daha şaşırtıcı olan; incelemeler sonucunda bu buluntuların M.Ö. 9000'lere, yani günümüzden on bir bin yıl öncesine ait olduğunun anlaşılmasıdır ve bu tarih büyük olasılıkla blokları yapanların değil yıkanların, toprakla dolduranların yaşadığı dönemi gösteriyor.

En şaşırtıcı bulgu ise; arkeologlar yeraltından uygarlığın maddi ipuçlarını çıkartmaya çalışırken, aynı tepe üzerinde bin yılların izi apaçık izleniyor; T bloklar gibi taş duvarla çevrelenmiş iki yatır hala ziyaret yeri; başlarındaki ağaca çaputlar bağlanıyor, dilekler tutuluyor ve öyle görünüyor ki, on bir bin yıldır bu tepe kutsal bir alan olarak biliniyor.

Bu devamlılığın tarih boyunca nice işaretleri süzülüp geliyor.

1144'te Musul Atabeği İmadeddin Zengi komutasındaki Türkler, Urfa'yı, o zamanki adıyla Edessa'yı kuşattılar ve şehre hakim oldular. Halife, Zengi'ye '*Zeynül İslam*' (İslam'ın süsü), '*Nasir Emirül-mü'minin*' (Müminlerin Muzaffer Emiri) sanlarını vermişti. İsa'nın adı çevresinde örülmüş birçok söylence ile Edessa, Hıristiyanlık için hep önemli bir merkezdi. Söylenceye göre Edessa Kralı Abgar onulmaz bir hastalığa yakalanmıştı. "*İsa'nın haberi bütün Suriye'ye yayıldı... cinlere tutulanları, saralı ve inmeli olanları getirdiler ve onları iyi etti.*" Abgar, İsa'ya mektup yazdı: '*küçük ve saygıdeğer*' şehrine onu davet etti. İsa gelemeyeceğini, çünkü "*görmeyenlerin ona inanacaklarını, görenlerinse onu çarmıha gereceğini*" bildiren bir mektup yazdı. Edessalılar, bu mektubu uzun yıllar şehrin kapısına astılar. Şehirlerine asla başkalarının hakim olamayacağını, bu mektubun anısının onları koruyacağını düşündüler. Segal'in Edessa, the Blessed City adlı görkemli kitabında belirttiği gibi bu, "*tüm çağların eşine az rastlanır dindarca uydurmalarından biri*" idi ve ne ilk ne de son '*şehrin kutsal koruyucusu*' söylencesiydi. Sumerlerde surlar içindeki '*tapınak merkezli*' şehrin, şehir tanrısınca korunduğuna inanılırdı. Surlar, kuzeyli kavimlerin saldırılarıyla yıkıldığında, ahali yıkık surlara gidip yerle bir olmuş şehirleri için ağıtlar yakmışlar-

dı. Tabletlerle bize ulaşmış bu ağıtlar, tarihte bilinen ilk örneklerdi.

Şehir ile ahali arasındaki *'duygusal'* ilişkinin kökeni o denli güçlü olmalı ki, İsrailoğulları halen Süleyman'ın yıkılmış mabedinin duvarına *'Ağlama duvarı'* diyorlar ve en önemli ibadet mekanlarından biri kabul ediyorlar. Urfa ve çevresinde ağlamak eylemini anlatmak için, neden ne olursa olsun, *'ağıt geldi'* deniyor. Bu ve buna benzer deyimlerin etnik ya da dinsel bağlamının hemen hiç olmadığı, Urfalılık ile deyimler arasında ise güçlü bir bağın olduğu görülüyor. On yedi Ağustos depremini izleyen aylarda konuştuğum Urfalılar, yeğin bir imanla *'peygamberler şehri'*nde böyle bir deprem olamayacağını söylüyorlar. Hiç şaşırtıcı değil!.. Şehrin kutsal koruyucuları, her daim dirilmek için bekliyorlar.

Urfalılık, şehirde yaşayanların, hele de bu şehirde doğmuş olanların, efsanelerin hamurunda, türkülerle, sokakta kullanılan diliyle, toplumsal ilişkileri ile başka yerlere ve belki de eskitilemeyen geçmişinin yüküyle herhangi bir zaman dilimine *'benzemezliğini'*, en azından son kuşaklara kadar bir ayrıcalık gibi yaşadığı, hissettiği bir kimliktir... Hatta, bir üst kimliktir. Şehrin *'nevi şahsına münhasır'* bir münevver tabakası var. Onların çabalarında bu kimliğin gücü hissediliyor: Urfa ve kültürü üzerine yarışarcasına kitaplar yazmaya çalı-

şıyorlar, toplanıp tartışıyorlar, Urfa'yı korumayı merkeze alan projeler geliştiriyorlar.

Bense, ayda bir, ya da en azından iki ayda bir İstanbul'a gidip geliyorum. Kızım var. Annem, babam, kardeşlerim var. İstanbul'da... Bir de, bir savunma gibi yaşıyorum; kendimi Urfa'nın insanı büyük bir iştahla sarıp sarmalama, beş bin yıllık bir şaşkınlıkla içine kapatma, yutma, kişiye yabancılığını duyura duyura, yine de seni severim deme cüretine karşı, İstanbul'un hiçliği ile savunuyorum. Her köşe başında taştan ve insandan aldığım gölge ve ışık hem ömrün burada bittiğine, hem de buranın benim için geçiciliğine aynı anda tanıklık etmeye hazır. Ben geçiciliğimi bilmeye, arsızca korumaya çalışıyorum. Belki de bu nedenle, özellikle Batı'dan gelen yerli turistlerin gezme tarzlarında, Urfa'nın hayatlarına Hindistan kadar uzak olduğunun işaretlerini görüyorum, bu beni işte belki de bu yüzden öfkeliyor, Urfa'yı seviyorum, bunu derin bir heyecan dalgası gibi, hemen her gün taşıyorum... Huzursuzluğumun, yeryüzüne yabancılığımın yerinde yeller esiyor; çalışıyorum, yazılar birikiyor, projeler hazırlıyorum, liseli gençlerle mesleğimle ilgili çalışmalar yürütüyorum, toplantılar yapıyorum...

Bir grup *'toplum ileri gelenleri'* haftada bir gün toplanıyor, Urfa'nın kalkınması ve *'hak ettiği'* yeri, *'GAP Başkentliği'*ni alması için neler yapılması lazım

geldiğini tartışıyorlar... Bir sivil toplum örgütü kurmak istiyorlar. İlk ciddi tartışma vakıf mı, dernek mi olacağı üzerine yapılıyor. Tartışma sonuçlanmadan girişim sonuçlanıyor. Rivayet muhtelif; girişim içindeki bazı kişilerin resmi çevrelerin '*dikkatini çektiği*', gurup içindeki '*iyi*' insanlara da durumun bildirildiği söyleniyor. Sanki bu gerekçe en çok kabul görüyor...

Yaklaşık üç dört ay katıldığım toplantılardan bende kalan birkaç anekdotu buraya alayım:

İlk davet edildiğimde, kan davası ile ilgili bir sunum yapmam istendi. Artun Ünsal'ın, *Kan Davası* adlı incelemesini yeni okumuştum. Bu kitabı temel alarak sunumu yaptım. Dikkatle ve büyük bir merakla dinlendi. Hemen herkes bu geleneğin ne denli yıkıcı sonuçları olduğunu, yaşamlarından örnekler vererek anlattılar. Sonradan aynı muayeneyi paylaştığımız ve halen güzel bir dostluğu sürdürdüğümüz Abdi ağbinin öyküsü içlerinde en etkilendiklerimdendi: altı yedi yaşlarında ailesinin kan davası nedeniyle nasıl silah taşımak zorunda kaldığını; tabancanın sert horozunu kaldırmak için nasıl zorlandığını, bu güçsüzlüğünü gizlemek için nasıl enerji harcadığını, babasıyla o yaşta her sokağa çıkışında nasıl sık sık arkaya baktığını anlatmıştı. Bu öyküyü, toplantı dağıldığında, kapıda paylaşmıştı. O günkü toplantının bitişinde, tartışmanın özellikle kabul gören iki sonucu ise şunlardı: dini bilgi-

sine güvenilen bir katılımcı, bunun 'bizim' geleneğimiz olmadığına ve Araplardan geldiğine değindikten sonra din yönünden kabul edilecek bir yönü de bulunmadığını söylemişti. İkincisi ise, İstanbul'da bile kan davalarının olduğu ve kan davasının haksızca Urfa'ya mal edildiği, Urfa'ya böylece 'kara' çalındığı başka bir katılımcı tarafından, saklanmayan bir öfke ile dile getirilmişti.

Güzel bir geleneği vardı bu toplantıların. Her men her toplantı bir soruna ayrılmıştı. Önce bu sorun konuyla yakın ilgisi olan birince açılmaktaydı. Örneğin, Harran Ovası ile ilgili sulama sorunu. Uzun yıllarca suya özlem büyütmüş, yanmış, çatlamış toprakla birlikte bunun türküsünü yakmış insanlar şimdi aşırı su vermekteydiler ve bu verimli ovanın sonu demekti. Zira aşırı su toprağın tuzlanmasına yol açmaktaydı. Bu Sumer'den beri bilinen bir gerçektir; Kramer'in, *Tarih Sumer'de Başlar* kitabında bir tablette çiftçiye toprağı ölçülü sulaması yoksa tuzlanıp verimsizleşeceği öğüdü beş altı bin yıl önce verilmekteydi. Böyle onlarca yerel sorun tartışılmaktaydı. Sonunda bağlandığı nokta ise kanımca Urfa için değil hepimiz için demokrasi ile ilgili önemli bir hastalığın belirtisi olmaktaydı: sorun tanımlandıktan, çözümler ortaya konulduktan sonra sıklıkla bir sonraki eylem planı şu idi; valinin ya da belediye başkanının bir sonraki toplantıya davet edilmesi.

Demokratik bir güç olarak örgütlenme bilinci hemen her ortamda olduğu gibi *'en zayıf halka'*.

Tarihe baktıkça, bu geleneğin bin yılların bıraktığı izlerle nasıl örüldüğünü öğreniyorum. Kölecilik, ağalık, beylik, krallık, padişahlık geliyor... gidiyor mu?.. Okudukça, gördükçe, yaşadıkça, gittiklerine değil, nasıl bu denli inatla izlerinin sürüldüğüne şaşıyorum. Müslim ağbi, Urfa'nın en meşhur dahiliyecilerinden. Bir hasta yakını babasına baksın diye eve davet ediyor. Birlikte gidiyoruz. Adam doksan, belki de yüz yaşında. Gövdesi bunca ömürden sonra hiçbir şeye iştah duymayacağını ilan edercesine incelmış, kurumuş, güzleşmiş. Yüzüne toprak işlemiş şanki. Biz ıkkram edilen kahveleri içerken o biteviye *"Abdülhamid iyiydi"* diyor. Gençliğinde, bir kere *'düzene bozulmuş'*. Unutmuyor. *"Tarlada,"* diyor, *"çalışıyorum, gencim... sıcak... başımda neçek... Jandarmalar geldiler. Çekip aldılar başımdan neçeği. Hani şapkan? dediler..."* Göğ ekinen ömrünün kırılmışlığını doksanına kadar taşımış birine ne denilir?.. Susarsın. Dinlersin. Mustafa Kemal'e duyduğum sevgi ile adamın kırılğanlığına duyduğum *hürmet* yüreğimde yanyana oturuyor. Nedense, Müslim ağbi, sanırım aynı akşam bir öykü anlatıyor. Yemen öyküsü... Dayısı, Yemen savaşında... on yıl haber alınamıyor... Sonra bir cigara kağıdına yazılmış, üç kelimelik bir mektup:

“Sağım. Salimim. Selamlar.”

Düğün bayram yapılıyor, Urfa ilinde. Dayısı, Yemen’den dönemiyor. Benim de Tokat’lardan getirdiğim bir Yemen öyküm var. Onu anlatıyorum. Nendense ömrüm otuzunu devirince zaten hep bu öyküyü anlatıyorum. Büyük dedem, Mustafa Çavuş’un devrettiği... On yıl sonra dönüyor, Yemen’den... Bekliyor, yavuklusu. Tokat ilinde... Çocukluğum boyunca, ocağın başında onun öyküleri anlatıldıkça, Mustafa Çavuş’un Yemen’den getirdiği kılıç, toprak damlı evin tavanında, gözümüzün önünde paslandıkça paslanıyor.

Bir geleneğin devamıydı bu toplantılar. Çok eski bir geleneğin, Cumhuriyet’i, Osmanlı’yı da önceleyen bir geleneğin... Tarihe baktıkça... kişisel öykülerle, insanlığın büyük serüveni ortak mecralarına kavuşuyor. Şehir meclisi geleneğinin Mezopotamya’da, Sumer’den beri varolduğu biliniyor. Bu yanıla demokrasi, Atina’nın çok öncesinde söylenmiş bir büyük türkü. İlk bin yılın başında, Urfa’da, o zamanki adıyla Edessa’da krallık var. Kral Abgar ile dönemin ünlü şairi Bardaysan arkadaşlar. Ondan çok daha öncesinde Sumer’de şehir meclisinden söz ediliyor. Üçüncü bin yılın hemen başında...

Katıldığım toplantılarda şehrin şairi ile teknisyeni, öğretmenini ile hekimi, esnafı yan yana oturuyor-

du. Arada şair şiirlerini okuyordu. Bunlar toplantıya katılan hemen herkesin bildiği şiirlerdi. Şairin de olasılıkla etkilendiği ve ulusal kültürün vazgeçilmezleri olan başka şiirlerin esamisi okunmuyordu bu toplantılarda.

Kapalı, kendine yetebilirliği, bu yeterlilik yanılsama da olsa gerçeklik de, sonuna kadar yaşayan bir sistemden... bırakın küreselleşmeyi, yer yer ulusallaşamamış bir yapıdan bile söz edilebilir, burada. Yabancı, ancak derin bir acıyla bütünleşirse, yerelleşirse bu duvarı geçebilir. Bunun en güzel örneği Yaşar Nezihe'dir. Urfa'lı gazelhanların, gazellerini büyük bir içtenlikle okudukları bu şairenin adını ilk duyduğumda Urfalı olduğunu düşündüm. Sonra, Harranlı bir ağa, Nezihe'nin İstanbul'lu olduğunu, Urfa'lı biriyle evlendiğini anlattı. Oysa gerçek çok daha başkaydı; Nezihe, Urfa'yı hiç görmemiş, İstanbul'da yaşamıştı. Osmanlı'nın son dönemlerinde, verem edecek bir aşk, istenmeyen alkolik bir koca, iki çocuğun ard arda kaybı ömrünün köşe taşları idi. Urfalı bir gazelhan Nezihe'nin gazelleri ile İstanbul'da askerlik yaparken bir kitapçıda tanışmış, kitabı alıp Urfa'ya getirmiş, bu gazeller İstanbul'da unutuldukça, Urfa'da ünlenmişti. Öykü bununla da bitmiyordu:

*Mecnun isen ey dil sana Leylâ mı bulunmaz
Bu gonceye bir bülbül-i şeydâ mı bulunmaz*

*Sun şerbet-i lâ'l-i lebin ağyâre vefasız
Saki mi bulunmaz bana sahbâ mı bulunmaz*

*Arz etmiyorum âleme âlâm-ı derûnum
Yoksa bana bir mahrem-i sevdâ mı bulunmaz*

*Bir sen misin âlemde tabib illet-i aşka
Teşhis-i dile başka etibba mı bulunmaz*

*Al aşkını ver gönlümü Allâh için olsun
Dil vermek için dilber-i ra'nâ mı bulunmaz*

*Mes'ûd edecek kimse seni yoksa Nezihe
Meşgûl edecek bir sürü hülyâ mı bulunmaz*

Urfa'daki ender uzun soluklu kitapçılardan birinin sahibi Naci İpek, "Feryâd ederek ağlar ise çok mu Nezihe / Düştü yine sâhili yok bahr-i melâle" taç beytinin de şairesini çok daha başka anlatmıştı:

"Altmışlarda gidip İstanbul'da tanıştık. Urfa'nın bir mistik, münzevi olarak bağrına bastığı Nezihe Hanım o yıllarda ümitli bir aydın idi."

Yani işin özeti; Urfa, Nezihe hanımla değil, diğer birçok Mezopotamya şehri gibi kendiyle meşguldür. Frankfort'u haklı çıkartan bir yan var bunda. *Uygarlığın Doğuşu* kitabında bu konuyla ilgili özetle şunları diyor: Mısır Uygarlığı ne zaman başladı, ne zaman sonuçlandı biliriz. Oysa Mezopotamya için bunu söylemek güçtür.

Mezopotamya Uygarlığı belki de sonul biçimine henüz kavuşmamış bir uygarlıktır da. Sumer'in şehir devletleri geleneğinin izleri hala yaşıyor olabilir. Şehri korumakla ilgili refleksler bireysel düzlemde bile en güçlüleridir. Tapınak merkezli şehirleşme, inancı merkeze alarak yaşamın örgütlenmesi Urfa'nın bugünü için de geçerlidir. Anadolu'nun birçok yerinde şehir tarihleri bu tarzı yapısında barındırır. Günümüzde ise birçok şehirde hükümet konakları ve benzeri yapıların merkeze, daha doğrusu *eski* ve *yeni* şehirlerin arasında ki sınıra oturduğu, merkezin kayganlaştığı görülmektedir. Yine de söz konusu uygarlık formu en az beş bin yıllık bir geçmişe sahiptir ve inadı büyüktür.

Doğrudur; Urfa kendiyle meşgul bir şehirdir. Eytışimsel bir dersle birlikte. Urfa, Nezihe'yi bilmeden, korumuştur. Bir güzellemeyle birlikte. Görkemli bir uygarlığın kendi anısına saygısı da gizlidir bu tutumda. Küreselleşme gibi, kültürlerin belleğini yok edici, silici etkilere sahip akımlara karşı kendi sınırlarını bil-

me ve bildirme çabası, ister hastalık ister sağlıklılık işareti olsun şehirde hissedilir. Yıkılışında bile bir direniş tadı vardır, Urfa gibi şehirlerin...

Urfalıyım ezelden... bir de türküler var işte!.. Ve dünyada bir sevda türküsünün böyle başladığı başka bir şehir bulunabilir mi?

*Urfalıyım ezelden.
Gönlüm geçmez güzelden
Güzelin gözü çıksın
Sevmeseydim ezelden...*

Evet!.. Urfalıyım ezelden... Tarih baba öğretiyor: şehrin dili değişiyor, dini değişiyor, giydiği giysi, başvurduğu vali değişiyor ve bunların özeti: "Urfalıyım ezelden..."

Doğu-Batı, o dönem aynı anlama gelmek üzere İrani-Rumi etkileşiminin önemli bir kavşağı olan Edessa'nın Hindistan'dan Roma'ya kadar uzanan yolların bahsettiği hemen her birikimle tanışıklığı, hatta buralarda Mani dininin misyonerlerinin inançlarını yaymalarına şablon görevi gören efsanelerin, Hristiyan havarilerince de işlendiği biliniyor. Hristiyan Addai'nın Hristiyanlığı yaymaya çalıştığı yüzyılda, aynı bölgede, Maniheist Ado Maniciliği yaymaya çalışıyordu. Merkezi Horasan olan Parthlar'ın etkisindeki

Edessa, Romalılar gözetiminde efendisi çarmıha gerilen Hristiyan Addài-Thaddeus'u seçiyordu. Yakınoğu, havari söylencesinin eskimediği, hep kendini yenilediği inanç coğrafyasıydı. Daha geç bir zamanda ise benzer bir serüven bu kez Anadolu'nun İslamlaşması sürecinde işlevlik kazanıyordu. Hristiyanlık Anadolu'da geriye çekilirken, Horasan'dan '*sökün eden*' Abdalan Rumiler, yani Türkmen dervişler, yine Manicilik'ten haberli bir zihin ile dolaşmaktaydılar... Zira Alevilik'in "*eline, beline, diline sadık ol*" düsturu, Fuad Köprülü'nün belirttiğine göre, Manicilik'te de benzer bir güce sahipti. Çok-tanrılı inançlardan tek-tanrıcılığa geçişte, tek-tanrıcılığı öneren hangi inanç dizgesi olursa olsun, benzer temalara tutunarak yeni bir coğrafyaya ilerliyordu.

Türkler'in şehri alışları Doğu Hristiyanlarının imgeleminde köklü bir sarsıntıya yol açmış olmalı. Bu olaydan dört yıl sonra 1148'de Haçlılar Şam kuşatmasını kaldırdılar ve ülkelerine döndüler. Sarsıntı o denli şiddetlidir ki; eninde sonunda Mezopotamya sofuluğunun bir türevi olan Doğu Hristiyanlığı inanç evreninde bazı teologlar "*Edessa'nın başına bunların niçin geldiğini veya onun niçin acımasız bir biçimde tahrip edildiğini sormak bize düşmez*" deseler de, Mardin piskoposu, günümüzde de ana hatlarıyla ve başka kimliklerle de-

vam' eden bu sofuluğa hiç uymayan bir aydınlanmayı yaşıyor:

“Türkler’in Edessa’ya hakim olmalarına karar veren Tanrı değildir. Eğer şehirde bir Frank ordusu olsaydı, Zengi onu alamazdı.”

Mauricius döneminde (582-602), yani Müslümanlar bölgeye gelmeden yaklaşık elli yıl önce, Malatya piskoposu Edessa’ya geliyor, Doğuluların Manastırındaki papazları Kadıköy kararlarını kabul etmeye zorluyor, olumsuz yanıt alınca yaklaşık dört yüz kişiyi Güney kapısı’nın dışında bir hendekte katlettiriyor.

Hristiyanların Monofizit-Diyofizit mezhep çekişmeleri bu olaydan önce de birçok benzer katliamla sonuçlanmıştı. Şaşırtıcı olansa şudur: bu denli şiddetli ve tutucu mezhep kavgaları sürdüren insanlar, katliamların anısı hala canlıyken *cizyeyi*, yani kelle vergisini vermemek için hızla Müslüman oluyorlar. Segal’in yazdığına göre; yalnız ürkek olanlar değil, hırslı ve kabiliyetli olanlar, yani olasılıkla mezhep kavgalarının aktörleri Hristiyanlığı ilk terk ediyorlar ve şehrin Müslüman valisi Nasr İbni Şebes, vergi alabileceği ‘*kelle*’ sayısının giderek azaldığını görünce Hristiyanlıktan İslamiyet’e dönenlere durun demek gereğini duyuyor.

Şehrin adının da tarih boyunca belirli bir devamlılık izlediği görülüyor: ilk adının Samice *wrh*, yani su kökünden türetilmiş ve ‘*güzel akar su şehri*’ anlamın-

daki Orhay olduğu düşünölüyor. Urfa'nın, daha doğrusu Edessa'nın Yakınoğu'nun muhteşem bir şehir olmasında taşıdıkları Helen birikimi inkar edilemeyecek olan İskender'in ardılları, yani Selöykitler, yine sularıyla ünlü olan Makedonya'daki başşehirleri Edessa'nın adını şehre verdiler. Şehrin adı, Arap etkisiyle birlikte Sami köküne döndü ve el-Ruha oldu. Türkçe'de bu ad Urfa'ya dönüştü.

Hıristiyan nüfus azalırken, Müslüman sayısı arttı... Önceden olduğu gibi, ibadet yerleri, mekanları, efsaneleriyle şehir, kendine özgü özellikleri açık-örtük korudu. Buna iyi bir örnek Ulu Camii'dir: Zengiler döneminde, Aziz Stephan Kilisesinin yerine Selçuklu mimarisinin eşsiz örneklerinden olan bu camii inşa edildi. Kilisenin çan kulesi minare olarak bırakıldı. Günümüze kalan ise: aynı yapıda camii ve kilise mimarisinin eşsiz bir sentezidir. Urfa'da halen Ulu Camii'nin minaresine Kızıl Kilise de denmektedir...

Taş duvarlara gölgemi düşüre düşüre dar sokakları geçiyorum. Adım adım değil, santim santim bir merakla dolaşıyorum. Tokat'ta değilim. İstanbul'da hiç değilim. Garip bir hoyratlık gürül gürül akıyor. Daha önce bildiğim şehirlerde gizliden işleyen eza, çocukların, kadınların, kelimelerin, bedenlerin üzerinde apaçık. Minibüs muavinleri 'gelisen' diye bağılıyor 'e'yi uzattıkça uzatıp, 'n'yi yüzüme çarparak. Bir 'yabancı' olarak bedenimle ve ruhumla bir kastrasyonu yaşıyorum. Bu ne zaman kayboluyor? Hastanede ilk günüm. Poliklinik yapacağım. Hastalar geliyor. Kadınlar, özellikle de otuz beş kırk yaş üzerindikiler Türkçe bilmiyorlar. Dertlerini hep bir erkek olan yakınları ile anlatıyorlar. Kimi Arapça, kimi Kürtçe konuşuyor. Lakin, garip bir duygu benliğimi sarıyor. Tokat'ı, köyümü anımsıyorum... Köylüleri, halalarımı, teyzelerimi, dayılarımı, amcalarımı...

Yoksulluğun balçıktan yoğurduğu beden dili o denli ortak ki, kapıdan her giren halam, dayım, emmim, teyzem... Yabanlığım, yabancılığım ilk günden

eriyip gidiyor... Sokağın bastırıcı, fırsatını bulunca ezici dili ile gölgelenmiş her şey, bir gülümseme ile yeniden güneşleniyor. Belki de yaşamımda ilk kez karşılaştığım bu durum zihnimi yoruyor. Açıklamalara gereksinim duyuyorum: Çocukluğumun evreni ile Urfa arasındaki benzerliklerden, yüzlerin, duruşların, kelimelerin, seslerin benzerliğinden bir eşduyum yükseliyor ve bu beni rahatlatıyor. Unuttuğum kelimeleri yeniden anımsıyorum: kekemelere lalık deniyor, dilsizlere ahraz... Sonradan düşünüyorum; belki de Urfa, soyumun göç yollarından biriydi. Öyle ya; şura bura yüz, yüz elli yıllık bir yerleşiklik öyküsü olan Türkmen bir ailenin bilinen beşinci ya da altıncı kuşağındayım. Türkmenlerin Urfa ve Halep çevresine zorunlu iskanları, sık sık Anadolu içlerine kaçışları ise bilinen gerçekler. İstanbul'da derdim olmamış şeyleri dert edinmeye başlıyorum.

Soyumun unutulmuş öykülerini anımsıyorum. Yetmişli yılların başında Tokat... Bir aile çocuğunu ünlü bir doktorun muayenehanesine götürüyor. Bekleme salonu kalabalık... Çocuk ağlıyor... Kadın, bir yandan çocuğu susturmaya, bir yandan da elindeki eşyaları derli toplu tutmaya çalışıyor. Çocuğun ağzındaki emzik yere düşüyor. Muayenehaneye gelen doktor, kadına bağırırmaya başlıyor. Kadın ağlamamak için dudaklarını ısırıyor... Annem bu öyküyü doksanlı yıllarda

Istanbul'da anlatıyor ve ekliyor: *"Şimdiki aklım olsaydı, o doktora verecek cevabım hazırdı!.."* Bu da var; n'olursa olsun, hastane ortamı, poliklinik ortamı hekimin egemenliği altındadır. Belki de, diyorum, bu ketlenmenin ortadan kalktığı mekanın poliklinik olması rastlantı değil; gücün devşirildiği, hekimin egemenlik ortamını inşa ettiği, iktidar araçlarını kuşandığı, ne denli insan-cıl görüngüye bürünürse bürünsün hemen her türlü etkileşimde bu iktidarı koruduğu yer, tıbbileştirilmiş mekanlardır...

Bunların ortasında bir yorum aklımda kalmış; Urfa'ya gidişimden beş altı ay sonra, bilimsel bir kongrede Engin Geçtan ile tanışmış, sohbet etmiştik: *"Urfa ve benzeri yerlerde insanların yardım talepleri çok açıktır... hazırdırlar. Bu da hekimin kendi işini anlamlı hissetmesinde çok yardımcı olur."*

Urfa'ya yeni gelmişim. Hastane, yüz yıllık. Türkülere geçmiş. Kurtuluş Savaşı sırasında çetelerin karargahı olmuş. Duvarlarında hala Fransız kurşunlarının, belki ondan da önceki çatışmaların izleri var:

*Kolumu salladım toplar oynadı
Kara taş altında çete kaynadı
Yaşasın Urfalılar teslim olmadı
Di yeri yeri de kumandanlar yeri
Çetelerim gidiyor dönmüyor geri...*

*Tilfindır hastahane karşıma karşı
Gavur Fransızın bomba atışı
Urfa çetelerinin süngü takışı
Di yeri yeri de kumandanlar yeri
Çetelerim gidiyor dönmüyor geri...*

Hastane bir geçmişi öylesine yüklenmiş ki, artık taşıyamayacağına karar verilmiş; şehrin dışına yeni bir devlet hastanesi inşaatı çoktan başlamış, bir türlü bitmek bilmiyor. Söylentilerin bini bir para... Hepsinin özeti: *"Temeline atılan para ile on hastane yapılırdı."*

Dinlemekle yetiniyorum. İstanbul'dan yola çıkmadan önce, taşra ile ilgili bildiklerimi, gördüklerimi, duyduklarımı da tartmış, kendimce bir yargıya varmışım. İşimi iyi yapacağım. Ayrıca mesleğimle ilgili çalışmalarımı sürdüreceğim ve bu ilginin dağılmaması için her önlemi alacağım.

Derdim başka... Hastane taşınırsa, bu tarihi binanın bir ruh sağlığı merkezi olması fikri beni büyülüyor. Bölgeyle ilgili nerede bir tek kelime varsa onun peşine düşüyorum. GAP İdaresinin bültenlerinden bankaların çıkardığı Urfa kitaplarına, şehir yıllıklarından, yerel aydınların araştırmalarına, *Şanlıurfa Kültür ve Araştırma Vakfı'nın* (ŞURKAV) broşürlerinden Segal'in fotokopisi elden ele dolaşan Edessa, the Blessed City'sine... hızla bir kaynakça ediniyorum. Po-

liklinik deneyimlerimle liselerde gençlerle yaptığım görüşmeleri bu kaynaklarla harmanlıyorum ve bölgede ruh sağlığı alanında çalışmalar yapacak, koruyucu çabaları öne çıkaracak bir merkezin gerekliliği ile ilgili bir proje hazırlıyorum. Valiliğe sunuyorum. Urfa'ya sonradan gelen ve özellikle şehrin kaybolan kültür dokusuna ve sağlık hizmetlerindeki aksaklıklara duyarlı olan Vali Muzaffer Bey, büyük bir incelikle projeden söz ediyor, bazı satırlarının altı çizilmiş olan proje masasında duruyor. *"Cemal"* diyor, *"kutlarım ve başarının devamını dilerim... Proje Sağlık Bakanlığı'na gönderildi. Böyle şeylerin devletin gündemine girmesi önemlidir... gerçekleşmesi ise zaman alır... umutsuzluğa kapılmamalı..."*

Sanırım TRT'de bir Reşat Nuri uyarlamasıydı. Cumhuriyet aydınının taşradaki sıkışmışlığını anlatan filmde Ahmet Mekin bir kaymakamı oynuyordu. Filmin, aynı zamanda ömrünün sonlarına doğru kaymakam anahtar bir yargıya ulaşıyor ve şu sözlerle yakın bir şeyleri manifesto tadında söylüyor: *"Bizim kaderimiz de bu... geliriz, yalnızlıktı, yabanlıktı derken nasıl yerleştirmizi bile anlamayız; en büyük hatalardan biri de bu olur..."*

İki yılda beş altı ev değiştirdiğim İstanbul'dan talimliyim; birinci yılın sonunda muayenehaneyi taşıyorum. Yetkin Pasajı'na. Pasajın alt katında berber dükkanı, terziler, eczane, bir de raflarındaki tozlar pa-

sajın içinden geçip caddeye çıkıyormuş duygusu bırakan bir avukat bürosu, bir de fotoğrafçı Mahmut Okkaş'ın dükkanı... Otomobilim yok. Hastaneye, muayenehaneye çoğu zaman bisikletle, bazen de motosikletle gidiyorum. Muayenehaneye bisikletle geldiğimde sırtlanıyor ve ikinci kata çıkartıyorum. Motosikletle geldiğimde ise pasajın girişine bırakıyorum. Hacı Mahmut, yaklaşıyor, gençliğinde yaptıkları motoryolculuklarını anlatıyor... *"Hocam, dikkat et"* diyor, *"biz kendimizi korumadan bindik, başımıza bir şey almamayı, bağrımızı açmayı marifet sandık... Şimdi ağrısını, sızısını çekiyorum."* Dükkanının karşısına düşen duvarda mini bir fotoğraf sergisi... geçenlerin, bu arada devlet hastanesinin iki psikiyatristinden biri olarak belki de en çok benim dikkatimi çekiyor. Yetmişli yılların başından başlayarak, Urfa'da yaşamış akıl hastalarının fotoğraflarıyla dolu sergi...

Mahmut Okkaş yaptığı işi iki alana ayırıyor. Vesikalık, düğün vesaire fotoğraflarından oluşan rutin işine fotoğrafçılık diyor. Masasına yerleştirdiği bilgisayarda insanların atalarının sararmış fotoğraflarını kurtarıyor, isteğe göre; kimine bıyık, kimine saç ilave ediyor... Bir de resimciliği var: keyfi için, ilgisi için yaptığı işler... Akıl hastalarının fotoğraflarını çekme uğraşısı, bu işin, resimciliğin alanına giriyor.

Mahmut Okkaş, sergisinin müdavimi olduğumu ve pasajdan her geçişimde bakmadan geçmediğimi, geçemediğimi görüyor. Bir gün, *"Hocam, gel"* diyor, *"bir çayımı iç."* Sergideki fotoğrafların birer baskısını çıkartmış... *"Bu sana hediyemdir."* Bu Edo... bu Lailaheillallah Abdi... bu Dolap Mustafa... işte bu da Halil Dang... Gavur Dağlı Kado... bu Taksi... Esrarkeş Mehe... Fotoğrafları bir yandan gösteriyor bir yandan da şimdi uzak düşmüş eski dostlarını yad eden insanların heyecanıyla öykülerini tek tek anlatıyor...

Bakırköy Akıl Hastanesi'nde psikiyatri asistanlığım sırasında aynı hastanede psikiyatri uzmanı olan Siverekli Nevzat Ağbi, Nevzat Satmış, hastanenin bahçesinde kış soğuğunda titreye titreye dolaşan hastaları tanımlamak için: *'turna kuşları gibiler'* demişti.

Yıllar sonra Urfa'da tanıştığım Mahmut Okkaş ise otuz yıla yakındır öykülerine tanıklık ettiği, tanık olmak için çaba gösterdiği Urfalı hastaları aynı imgeyle buluşturuyor: *'yurtsuz, yuvasız kuşlar işte.'*

Bense, mesleğinin hemen başında bu öykülerle tanışmış bir psikiyatrist olarak, turnaların, yurtsuz yuvasız kuşların, iflah olmaz göçerliğimin mekanlarına, vakitlerine, anılarına, bilgisine düşmüş gölgelerini arıyorum!..

"Gece gündüz hep sokaklarda resimcilik yaptığım sıralarda o insanları ne kadar çileli, ne kadar yoksul, ne kadar böyle kimsesiz, umudunu yitirmiş bir şekilde

böyle kimsesiz, umudunu yitirmiş bir şekilde görünce... tabi insan... ister istemez onlara acıyorsun, ister istemez onlarla arkadaş oluyorsun. Ve yahut da, ne bileyim, yemek yediriyorsun ... üstünü başını veya... işte ona bir ayakkabı alıyorsun, o şekilde... İnsanlarla bu şekilde devam ederken, birde dedim ki; bunların resimlerini çekeyim, bunlar yarın bir gün ölüp gidecekler. Gittiğinde de... Urfa halkı bunları biliyor, kim olduklarını biliyor... Ama işte Urfa halkının bunları unutmaması için Şehirde ne bileyim belki milyarder adamı çok tanımazlar ama onu herkes tanır... Aşıkâr, ortada, herkesle içli dışlı... saf temiz duyguları... ne varsa görüyorsun yani onun bir şeyi yok..."

Aç ve açıkta olmak... binlerce yıl, herhalde, insanın göç yollarına yüreklerini yatırmalarının ana kaynağı bu deyimde gizli. Ya da aşikar. İnsanoğlunun serüveninde açlıkla göçün, mekanla yolun eytişimsel birliği ruhbilimde, üzerinde az durulmuş, uygulama alanında ise psikopatolojinin diline çevrilmesi dışında yer bulamamıştır. Bunun birçok nedeni olsa gerektir. Lakin belirleyici nedeninin şu olduğunu düşünüyorum: daha önce, belki de insanın teline daha sık dokunan şiir ve Nietzsche, Schopenhauer, Kierkegard gibi, ya da sonradan Bachelard gibi, böyle bir genelleme içinde topladığım için beni affetsinler, bir dizi yaşam felsefecisinin yazdıklarına rağmen, hemen tüm ruhbilimin, diğer birçok bilgi alanı gibi, göçlerin ve göç yollarının serüveniyle değil, tanımlanmış bir çevrede, çekirdeğini baba-anne-oğul(kısmen kız)'un oluşturduğu tanımlanmış bir toplumsal dizgeyle uğraşmalarıdır. Sıklıkla bu dizgeyi toplumdan ayırıp sınırlayarak, mekan ve zaman içinde tür olarak insana ilgiyi yok saymışlar... bazen de sakatlamışlardır. Jung'da bu ilgiye rastlanır, hatta Jung

ruhbiliminin ana gövdesi gibi de durur. Bir yanılsamadır, bu... Jung, insan ruhsallığını, donmuş arketiplere emanet etmiş ve nihai olarak oradan mistisizme ulaşmıştır. Freud, doğrudur, *Totem ve Tabu*'yu yazmıştır, *Uygarlık ve Hoşnutsuzlukları*, Dostoyevski, Vinci, Michelangelo üzerine yazdıkları ortadadır... Bu çalışmalara eter gibi yayılmış bir hava vardır ki, çok verimli bir alanı, ruhbilimcinin boş vakitlerini geçirdiği ve ana tezlerini popülerleştirme yolları bulduğu bir oyuna, bu tezlerin başka bir manzaraya gömülmüş yeni bir resmini oluşturmaya, bir puzzle'a dönüştürmektedir. Bir kötüye kullanımdan söz edebiliriz. Hemen her alanda, iyi ki de karşımıza yakıcı bir şekilde çıkan sorunla bu puzzle modeli uyumludur: Batı gözlüğü... Bu denilenlerin Batı kültürünü yok saymakla, Batı düşmanlığı ile bir ilgisi yoktur. Zira söz konusu coğrafyanın, kanımca ortaçağ sofularını da işin içine katarak söyleyebiliriz, yine de alışık bir zamanlamayla son altı yüz yılda insana armağan ettiği birikim görkemlidir, kıskanç bir şekilde Batı'ya karşı bile korumalı, sahip çıkılmalıdır. Fakat artık beynimize kakılan şablonların yaşadığımız hayata, topluma, coğrafyaya uygunsuzluğu ortadadır. Tam da o puzzle'ın boş levhası gibi davranılıyor, yaşadığımız gerçekliğe.

Psikiyatride kültüre özgü hastalık tablolarından söz edilir. Aslında bu kavramı şöyle okumak gerekir. Batılı 'ortalama' insanla, yani yüz yetmiş santimetre boyunda, yetmiş iki kilogram ağırlığında, beyaz, orta sınıftan ve çoğunlukla erkek olan bireylerle yapılmış çalışmalarda rastlanan hastalık kategorilerine uymayan 'anormal hastalık' kategorileri. Psikiyatrik dille paradoksu daha da netleştirelim; kültüre özgü sendromlar: normaldışı davranış, duyuş, biliş kategorisi olarak ruhsal rahatsızlıkların normaldışı olanları... Bu tarif, hiçbir zaman bu netlikle yapılmaz. Hatta hemen çeşitli itirazlar da yükselebilir. Özellikle Dünya Sağlık Örgütü'nün dünya ölçeğinde planladığı ve akıl hastalıklarının sıklıklarını araştıran alan çalışmaları referans alınarak... Çok bilineni, şizofreni ile ilgili olandır. Vargıları: şizofreni dünyanın her yerinde görülür... sıklığı ve görüngüsü benzerdir... *Benzerdir*. Sihirli söz de bu zaten. Tüm bu çalışmaların arkasında yatan ideolojik öz: Batı uygarlığı, önünde sonunda insanın gelebileceği noktadır, tarihin sonudur ve yeryüzünün her metrekaresindeki, her insanın evrimi bu insan modeline doğrudur, benzeyecektir. Doğru mudur?.. Bilim genellemelerle uğraşır, benzerliklerle değil. Genellemelerle ulaşılan tanımlar bile, gerçekliğin yerini alamazken, başlı başına bir yaklaşma iken, benzerlik kurma eğilimi sıklıkla bilimde gerçekliği kavramada

bir engeldir... Sıklıkla, genellemelerin yolu, benzerliklerden değil, ayrıntılardan, farklılıklardan geçmektedir. Bilgi üretimi sürecinde, bu farklılıkların ihmalinin pratikte ne gibi ucubelere dönüştüğünün bir resmini yukarıda çizdim: *'anormal hastalıklar'*... Genel tıp için de hastalıkların evrensel sınıflama ölçütlerini hedefleyen Dünya Sağlık Örgütü'nün ICD sisteminin ilk formunun oluşumuna katkısı olan kırk yedi psikiyatristten yalnızca ikisinin Afrikalı olduğu, on dört alan çalışması merkezinden hiçbirinin Sahara-altı Afrikasında bulunmadığı bilinmektedir.

Psikiyatri literatürünün büyük çoğunluğu *"aç ve açıkta olma"*nın ruh sağlığı ile bir ilgisinin olmadığını vaaz eder. Sahara-altı Afrikası'nın yok sayılması göz önüne alınırsa, belki de bu, söz konusu literatür karınları her daim tok olanlarca üretildiği içindir. Bu vaazın bağlandığı özlü söz ise şudur: *"insanlar yoksul oldukları için hastalanmazlar, hasta oldukları için yoksullaşırlar."* Oysa, duvarlara sinmiş nice gerçeklik lekesi, loş bir ışıktaki bile görülebilir: bizim kültürümüzde akıl hastanelerinin kökeninde aşevleri yok mudur?!.. Modern akıl hastanelerinin Batı'daki ilk örneklerinin kuruluş amaçları, yoksullarevi değil midir!..

Açlığın ölümle ilgisini de yadsıyacaklar ya, bu yadsımanın maliyeti yüksek; ancak kendi ölümlerini beyin görüntülemesi, tahliller, saniye saniye kalp atış-

larını, sonra duruşunu, kan gazlarını izleme ile tarif edebiliyorlar. Hastalık tariflerini ideolojilerle biçimlendirmek mümkün, ya ölümü?.. İnsanların yaşamının hiçliğine hükmedebilirler, hatta çoğunluğu, birinin ölümünün gerekliliğine inandırabilirler, ama ölümün yoksullukla ilişkisini yok saymaya hiçbir zaman hiç kimsenin gücü yetmeyecek. Çünkü yalnız yoksul bireyler değil, yoksul halklar bile daha sık ölüyorlar. Yoksullar daha çok oldukları için değil, yoksul oldukları için daha sık ölürlər... Teknik deyimlerle ifade edilip hayattan kovulur, bu gerçek... *'bebek ölüm hızı'* denilir... örneğin...

Kıştır.

Kar Urfa'ya nadir yağar...

Gece soğuk...

Jandarmalar, Bozova yolunda bir erkek cesedi bulurlar. Donmuş.

Uzamış sakallarının üzerinde gözleri bir çift leke gibi. Üzerinde ne kimlik vardır, ne de herhangi bir belge. Hayatta olduğu gibi yeryüzünde de yitip gitmiştir...

Ölüler konuşamaz da...

Adım gibi biliyorum; buruşuk bir sigara paketi, o da yoksa kirli bir naylon torbada tütün ve cigara kağıdı çıkmıştır yırtık pırtık ceketinden... Jandarmalar fotoğrafını çekerler... Bilirler, Urfa'da, eğer Urfalıysa,

kim tanır, kimden alınır haber... *“Resme baktım...”*
diyor, Mahmut Okkaş, *“valla dedim, Urfalı olsa bilirim,*
belki köylerdendir, lakin, daha önce hiç görmemişim...”

Akıl hastalığı kavramının süzülüp geldiği süreç, sıklıkla, farklı bir ahlakın, yaşantının, farklı toplumsal eşitsizlik tariflerinin, giderek kültüre içkin farklı iki kaynağın çatıştığı, silahları kuşandığı ve hemen hep rahiplerin kahinlere üstün geldiği bir tarihi de içerir. Her akıl hastası, köyümden bilirim, aynı zamanda bir şamandır. Görülmeyeni görür, bilinmeyeni bilir, rastlantı olmasa gerek; coşkunun asla sokakta ulaşamadığı şiddet özellikle maniklerin şarkılarında doruğuna ulaşır, bunlar, neşenin, ya da insanın gençliğinin, o gençliğin inadinın kapatıldığı, hayatın duvarlarına çarptıkça acıya yol alan klinik tablolarıdır da...

F... Urfa'da öğretmen. Tanısı: mani. Otomobiliyle Bozova'dan Adıyaman'a gidiyor. Birden aklına şu soru takılıyor: *"Ben solcuyum, sağ şeritte işim ne?"* Geçiyor sol şeride. Karşıdan kamyon hızla yaklaşıyor. Devam etse, kamyonla çarpışacak. Sağa geçse döneklik olacak. Direksiyonu daha da sola kırıyor ve Bozova'nın tarlalarından birine uçuyor. Cemal Süreya'ya nazire; Kısa Türkiye Tarihi olarak da okunabilecek bu öykü-

deki sağ şerit, sol şerit, karşıdan gelen kamyonun... yakın tarihimizdeki bir çok olay ve kişi ile ilgili eğreti-lemelere uzanması mşmkşn ve şykrş burada bitmiyor. Bizi şimdilik ilgilendiren ise yeryşzşnşn her mili bah-risinde, hemen hemen tşm psikiyatristlerin elkitabı haline gelmiş Amerikan Psikiyatri Birliği'nin yayınladığı DSM-IV (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Diseases- IV. Edition)'te birine '*akıl hastası*' de-menin ana şlşştşdşr: sıklıkla, tanı koyma ve tedaviye başlamanın gerekęesi, Amerikan pragmatizmine uy-gun bir şekilde yarar/zarar hesabıdır ve bu hesap tutar... Sşz konusu elkitabı bozuk Třrkęe'si ile.şşyle bu-yurur: "*Bu duygudurum bozukluğu, mesleki işlevsellikte, olağan toplumsal etkinliklerde ya da başkalarıyla olan ilişki-lerde belirgin bir bozulmaya yol ağacak ya da kendisine ya da başkalarına zarar vermesini şnlemek için hastaneye yatırmayı gerektirecek...*"

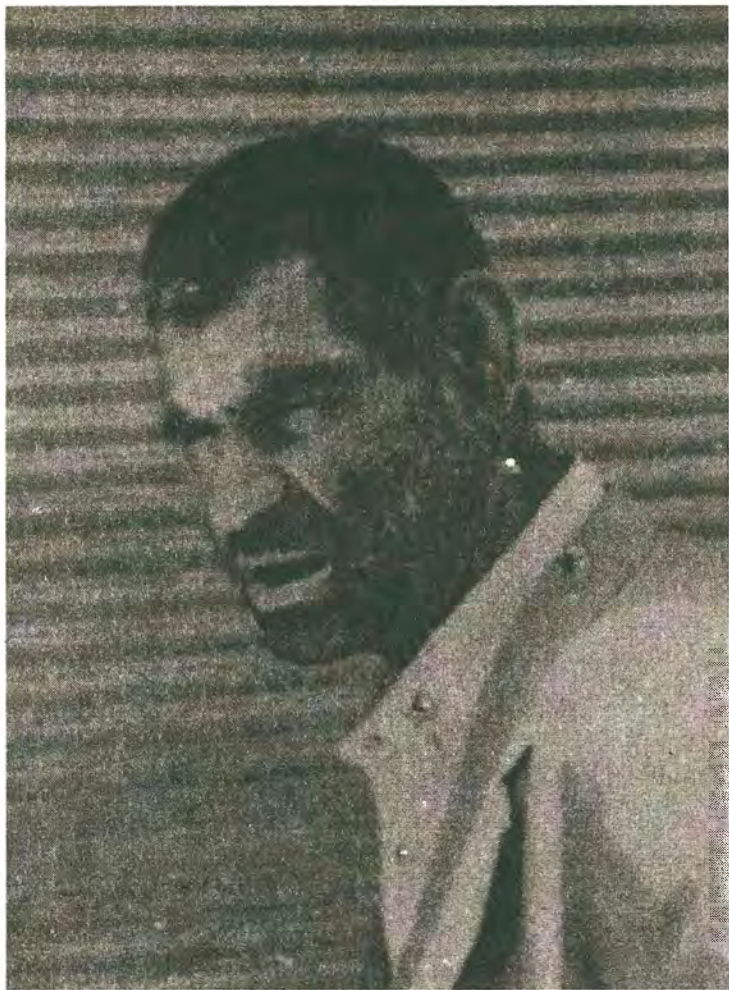
Elkitapları bir yana, toplumların da soludukları hava, ayrıca havayı soludukları ciğerleri vardır... ça-manlar, yaşadıkları toplumun ciğerlerini bilirlerdi... Her anlamıyla... şrneğin, şoğu şaman, herhalde bşyşk oyuncuydu da... Oyunun farkındaydı ve asıl bu farkındalığı derinleřtirdikęe, Brecht'in modern sanata bahşettiğinden belki daha fazla izleyenleri kendileriyle buluşturuyorlardı. Her anlamıyla... şaman, toplumun biriktirdiği efsaneleri, şiirleri, tşrkşleri diğer her üye-

den daha yetkin, etkileyici bir şekilde ve gücünün bir parçası olarak taşıyordu. Bilenden korkulur... Bizim toplumumuzda, Hamlet benzeri rollere yer olmamasının bir nedeni de budur: bilmek eylemi, çoğu kez bilgiyle değil, divanelikle yan yanadır. Bu nedenle, aşkınlık için, deli rolü değil, bizatihi deliliğin kendisi gerekir. Sahne yoktur. Bütün oyunlar, hayatta ve buradadır. Bu nedenle “....aşikar, ortada herkesle içli dışlı... saf, temiz duyguları... ne varsa görüyorsun yani onun bir şeyi yok...”

Akıl hastasından korku, n’olursa olsun, bir seri katil bile olsa, asla “kendisine ya da bir başkasına zarar verme”ye indirgenemez. Daha derindir... Kutsallıkla ilişkilidir. Bu nedenle, sıklıkla televizyon ekranlarına çıkartılan öldürüm olgularında, kişi, izleyenlerin gözünde, akıl hastalığından hemen soyunur. Çünkü akıl hastası olmak ortakduyuda bir mazlumluk ahlakı ile birliktedir. Her kutsallık deneyimi gibi de özünde acıyı barındırır. Birçok batı kaynaklı romanda ve sıklıkla entelektüel metinlerde yapıldığı gibi, akıl hastalığı ortakduyuda asla romantik bir deneyim gibi anlatılmaz, yer almaz... Kişilerin acıları sezilir ve Doğu kültürlerinde yaygın bir tutum olan, acı çekenin, hayatın ‘mana’sına nüfuz etme yeteneğinin olduğu inancı beraberinde bir saygıyı da getirir. Şamanlarda da böyle değil miydi? Önce hiç de az olmayan, belki bir iki yıl

süren bir dönem bir şamanın yaratılış bunalımıyla geçirdi. Şamanların bir ağacın yaprağında bilgeleştiğine inanılırdı. Bu bunalım, bedensel bir düşkünlükle, ruhsal bir ezayla birlikteydi. Bunun bir hastalık değil, ruhun bileylendiği, hayat perdesinin ardındaki sırlara uzandığı ve diğerlerinde olmayan bir yetenekle donandığı, gücün aşikarlaştığı, için dış dışın iç haline geldiği bir süreç olduğuna inanılırdı... Ve Urfa'da, o zamanki adıyla Edessa'da, M.S. beşinci yüzyılda bile zahitler şehri çevreleyen tepelerdeki sütunların üzerinde günlerce ibadete duruyorlar, oruç tutuyorlardı...

"Edo"

“Edo’nun ...ilk Edo’nun resmini çekmiştim. Yine bir Pazar günü... çocuklar taş atıyorlardı. O zaman diyelim ki yetmişli yıllarda ..işte... o dönemler Subaşı Pazarı dediğimiz bir yer var; kuyumcuların hemen yanında şimdi o dönemde... Edo’ya çok dokunuyorlar... Hep taş atıyorlar... o da işte küfrediyor. Anasına bacısına her tarafa küfrediyor. Ama kimse de kendisine kızmıyor. İnsanın anasına bacısına küfredeceksin; o da senden kızmayacak!... Karşı taraf da senden kızmayacak... olacak iş mi yani!.. Hele Urfa’da... Ama bu Edo’ya kızmazlardı. Herkesin anasına bacısına küfrederdi... herkese küfrederdi, ama kimse kendisinden kızmazdı.

Bu Edo en çok aşağı çarşıda Aharbaşı’nda bulunurdu. Aharbaşı’nda... Daha dediğim dönemlerde, Arslanlı Han vardı, Yahudi Han vardı... efendime söyleyim... Subaşların Çarşısı’nda, İsoçu Pazarı’nda... o yöredeydi.

İşte divane... serbest her yere giderdi. Herkes kendini sever. Biraz kızdırırlardı... bir de para verirlerdi... bir de yemek yedirirlerdi, çayını içirirlerdi. Öyle gezerdi işte. Yani kimdir, nerelidir?.. Yok... Ama Urfa’lıdır. Yani Urfa’nın temelinde... yani o şekilde...

Bundan iki yıl evvel... Urfa Balıklı Göl’ün civarında Sofi’nin Kahvesi diye bir kahve vardı. ŞURKAV’ın arka kısmında... orada bir ahır var... eşekçinin biri var orada;

dağdan taş taşır. Orada eşeklerin ahırında bir sedir yapmışlar... orada yatıyordu. Gece demek ki sel gelince, o ahırın içerisini çok su basıyor... suyun içerisinde boğuluyor. Hayvanlarla beraber o da boğulmuştu.

Bir de enteresan bir şeyi var; mesela fakir kimsesi olmayan hiç kimse bilmeyen bir adam... onun cenazesi Hasanpaşa'dan kalktı ben deyim ki, şehrin en müteaddit bir insan kalabalığı kadar bir kalabalığı vardı cenazesinde. Herkes cenazesine katıldı, herkes... ama öyle bir kalabalık katıldı. Kalabalık bir toplulukla cenazesi kalktı ve Allah rahmet eylesin, öyle gitti."

Hele Urfa'da...

Öğrenciliğimde, Cerrahpaşa'da Can Yücel'i fakülteye söyleşmeye çağırmıştık... O da kararlaştırılan saatte tütün sarısı bıyıklarıyla, sakalıyla, buruşuk Samsun paketiyle geldi. Doğrusu, anlattığı birkaç anı dışında aklımda bir şey yok... Aklımda kalanlar ise söyleşi salonuna değil, *İkizler*'de, şimdi önünden geçtikçe bir öğrenci kahvesinden çok şehirlerarası otobüs mola yerlerine benzetilmiş olmasıyla hüzünlendiğim öğrencilik mekanımızda Can Baba ile sohbetimize dair. Kız arkadaşlarımızdan biri, annesinden devraldığı cümlelerle, niye bu kadar küfürlü konuştuğunu sordu, Can Baba'ya... Sanırım en çok bu soruyu ciddiye aldı: "*Çocuklar,*" dedi, "*elimizde başka neyin özgürlüğü kaldı ki!..*"

Uluorta küfürlerimizi savuralım demiyorum. Yalnız şu da var: sanılanın aksine, bazı durumlarda, küfür edilen değil, küfreden bu hayatta aşağılanmış, değersizleştirilmiş, zulme uğramıştır. Akıl hastalarının hayatlarında bu aşikardır... Aklın sağlıklılığının toplu-

lukça onaylanması, aklın sahibine bir otoriteyi de teslim eder. Otorite ise kaybedilebilir bir konumdur. Bu nedenle, sıklıkla, devredilebilir özgürlükleri gereksinir. Küfür etme özgürlüğü bunlardan biridir. Her özgürlük talebi, bu talep hele de otoritenin sahibine aitse, otoriteyi zayıflatır, özgürlüğü devretme işlemleri ise besler... Bir zulmün sonunda, hele Urfa'da, yani namus ve onur halkasının ebedi bekaret söylemiyle gezdiği bir şehirde bile küfür etme özgürlüğünün teslimi aynı zamanda bir güç gösterisidir de, bir zayıflıktır da...

Yine bir Pazar günü... Herhalde Türkçe'de yazılmış en güzel mahpusluk şiiri Nazım'ın '*Bugün Pazar*' diye başlayanıdır... Ne diyordu, Nazım:

Bugün Pazar

Bugün beni ilk defa güneşe çıkardılar...

Çoğu kez şairin ve akıl hastalarının bedenleri, hayatları otoritenin sınındığı ve güç devşirmek için üzerine yürüdüğü kalelerdir... Şair dayanabildiği sürece şair, akıl hastası dayanamadığı sürece akıl hastasıdır.

Hele Urfa'da...

Derler ki, Urfa'ya ünlü mafya babalarından biri gelmiş, sokaktaki boyacı çocuğa sert bir ses tonuyla: "*Boya şu ayakkabıları*" komutunu vermiş, boyacı çocuk,

mafya babasının ses tonunu da yenen kalın bir sesi, yeğın bir sesi nasıl olduysa çıkartmış ve “*Kendın bo-ya...*” demiş.

“*Her yerde mafya olur Urfa’da olmaz*” diyor, yürüyüşünde külhanbeyi bir gençliğin izleri hala yaşayan esnaftan biri... Ceketin bir yakasını tutup tutmadığı belli olmayan, ama her an belden soğuk demiri çıkartmaya hazır gibi duran sağ elin olanca sabitliğine karşın, sol el bir sarkaç gibi salınmakta, ihtişamını sürmekte... Bu yürüyüş tarzındaki giz, yani tehdit ve güvenin birliği, aynı bedende gezinmesi, korkunun yerini alması insanların, sokakların ruhunda bir eter gibidir. Orta yaşların ortalarını süren belli bir grup insanda, yazın elli santigrat dereceyi zorlayan sıcaklığında bile bu ceket ve yürüyüş eksik olmaz. Zamanla, yaşadıkça kavranılan gizli bir dil gibidir, bu. Kapalıdır. Kuramla, ancak genel bir açıklama getirebilirsiniz. Kavramanın en somut yolu ise, bu ‘hard’ oyuna teğet de olsa dokunmaktır. Kendinizi bu çevrede herhangi bir nedenle tehdit altında hissettiğinizde, yani bu kapalı, kapsayıcı dil bireyselleştiğinde, bedeninizin diliyle temasa geçtiğinde öğrenmeye başlarsınız: bunu kimseyle konuşmasanız bile, birileri gelir, yardıma gereksinim duyup duymadığınızı sorar... Bu öneri değil de, asıl önerinin korkunç bir samimiyet içermesi sizi şaşırtacaktır. ‘Yabancı’yı, hele bir de toplumsal düzlemde bir statünün

temsilcisi ise, korumak, kollamak bir ailenin, aşiretin her türlü genel geçer kabullerinin aktığı mutlak erdemlerden biridir. Gücün sınanacağı, derileceği ana damarlardandır. Bu damar, Segal'in *Edessa, the Blessed City* adındaki eşsiz yapıtında açıkça izlenir. Yüzyıllar boyunca, Mezopotamya geleneğine uygun olarak, şehir '*asıl birim*' olmuş, bu arada Urfa ve benzeri şehirler, merkezi erkin temsilcilerince, yani '*yabancılar*' tarafından yönetilmiştir. Yabancı'ya saygı, bir de güçle barışık yaşamının koşulu gibi durmaktadır. Zira, gücü korumanın koşullarından biri: '*yabancı*'yı oyundan uzak tutmaktır!.. "*Her yerde mafya olur, Urfa'da olmaz*" sözü bu yanıyla da gerçeklik taşır. Güç ilişkilerinin boyacı çocuktan toprak ağasına bir dengeye kavuşmasıyla ancak yürüyebilen bir toplumsallıktır söz konusu olan. Mafya filmlerini nasıl izleriz: ortada şiddet kol gezmektedir, fakat bizim yaşamımızla uzak yakın ilgisi yoktur. Bir savaş filmindeki şiddet bile bizim için bundan daha bildiktir. Oysa, mafyöz şiddet daha kapalıdır, kendi içine akar, çevreye, yani dışındaki yaban topluma yaydığı güvenle saygı görür... Burada ise yaban toplum diye bir şey yoktur.

Ceket metaforuna dönersek, fark biraz da şöyle bir şey: Güneydoğu'ya gidişimin ikinci ya da üçüncü ayı. Urfa'dan Batman'a gidiyorum. Batman'da doktor bir ağbimiz, bir de Bakırköy'de birlikte çalıştığım

psikiyatrist arkadaşım var. Diyarbakır Dağkapı'da Batman minibüslerine bindim. Koca bir alan. Alanın kenarlarında minibüsler sıra sıra. Çiklet satan çocuklar, şoförler, yolcular bir uçtan diğer uca alanı geçiyorlar. Minibüsün kalkmasına bir vakit daha var. Camdan alanı izliyorum. Diğer köşede ihtimal şoför veya muavin olan beş altı gence başlarında poşileri, kalın bıyıkları, uzun boyları ile şalvarlı, şalvarlarının üzerine geniş ceketleri dökülen iki yaşlı adam yaklaşıyor. Yaşlı deyişim, tamamen fizyonomileri ile ilgili... gençlerle şakalaşıyorlar. Sonra diğer uçtan duyduğum kahkahaları yükseliyor. İki adam, o kahkahalarla meydanı geçiyorlar. Delikanlıca... kollarını öylesine iştahla sağa sola açıyorlar ki ceketlerinin iki eteği, onlar yürürken birbirine değiyor. Tanık olduğum neşe, ergenlerin kızlardan söz ederken yaşadıkları neşeye benziyor. İki bin yılında, binlerce acının ertesindeki bu yürüyüşe imreniyorum. Aklıma ilk, *"umarım böyle yaşlanırım"* dileği geliyor. Bir Yılmaz Güney filmi karesi gibi belleğime kazınan bu görüntü hayatta ne vakit yorulsam tazele-
niyor.

Yine de bu karenin film bitince dönüştüğü görüngü; sağ elin tutsaklığı mı?..

Motosikletlerle, üç arkadaş Balkanları geziyoruz. Yollarda 'gurbetçiler'e rastlıyoruz... Almanya'dan, Belçika'dan... memlekete tatillerini geçirmeye gidiyor-

lar. Altlarında pahalı otomobiller. Erkeklerin sırtlarında askılı atletler... Bu nasıl bir hayat kodlaması ise, yanınızdan yörenizden hızla geçseler bile bir bakışla ayırt ediyorsunuz... Sonra, Bulgaristan'da, Romanya'da ticaretle uğraşan insanlarımız var. Çift paçalı, ütülü kumaş pantolon üzerinde gömlek klasığı aşılması imkansız bir tarz gibi... Hatta, örneğin Urfalı ise krem rengi örme ayakkabı esastır... Kodlar, her daim devrede, yani...

Urfa Devlet Hastanesi'nin acil polikliniği. Bir kuş kavgası nedeniyle bir genci vuruyorlar. Nöbetçi arkadaş anlatıyor:

"Acile getirdiklerinde çocuk zaten ölmüştü. Tek kurşun öylesine kötü bir yere rastlamış ki... hızlı kan kaybıyla... savcılık otopsilerinden bilirim, kurşun namerttir; girer, bir yerden çıkmadan önce dolaşır insanın içinde. Durumu, öyle direk söyleyemiyorsun da... kolay mı? Çocukla birlikte elli altmış kişi acile geldi. Geç söylesen bu kez de senden bilirler... neyse, bir şekilde, çocuğun öldüğünü söyledik. Cenazeyi de morga gönderdik. On, on beş dakika geçti geçmedi, hepsi tekrar acilin kapısına yığıldı. "Doktor, bizim çocuk yaşıyormuş, sen tutup morga göndermişsin..." Beni, bir titreme aldı. Çocuğun biliyorum ki hiçbir yaşam belirtisi yoktu. İddia böyle olunca insan ister istemez tedirgin oluyor... Ben önde, insanlar arkada morgun yolunu tuttuk... Sitetokobu nereye koysam, tedirginlikle ses duyuyorum, korkuyla karışık heyecan parmaklarımın ucunda zonkluyor...

ne'diyim... tuttum stetoskopu yere vurdum... bir yandan da bastırmak için bağıríyorum ve kapıya yanaşıyorum... "Ya-hu, ölmüş işte... ölmüş..." Morgdan çıktım...

Sonra öğrendik; aşiretin ileri gelenlerinden biri diyor ki: "Bu ne biçim hastane, ne biçim doktormuş... tek kurşunla gencecik çocuk mu ölür?.."

"Yahudi Han" vardı...

Bildiğim kadarıyla ellilere kadar Urfa ile ilgili 'Peygamberler Şehri' nitelemesi bu denli 'popüler' değildi. Sonrasında bu sıfat hızla anılmaya başlandı. Yine de, şimdilerde hemen her köşesi, her su damlası dinsel bir efsanenin işareti olarak kabul edilen Balıklı Göl ve çevresinde, yetmişlerde gazinoların, eğlence mekanlarının olduğu ifade edilmektedir. Yine aynı yıllarda çocuk olanlar Balıklı Göldeki sularda yüzdüklerini de anımsamaktadırlar.

Sonra Urfa'da benzer mekanlar birbir kaldırıldı. 12 Eylül döneminin bu değişime eşsiz katkıları bilinmektedir. Geline aşama, Kudüs'ten sonra Urfa'nın tüm dinler için en önemli merkez olduğudur. İbrahim; Arapların ve İbranilerin atası, bu şehirde doğmuştur ve Balıklı Göl efsanesi, aynı zamanda İbrahim ve Nemrut efsanesidir de... Musa, rivayete göre Urfa'ya yakın Soğmatar köyünde uzun dönem yaşamıştır. İsa, Ku-

düs'e gidip çarmıha gerilmeden önce, Urfa'dan davet almış, kendi gelmese de, kimine göre bir mektubu, kimine göre de yüzünü sildiği ve resmi geçen mendili Urfa'ya göndermiştir... İki bin yılı içinde bu efsaneler gözönüne alınarak ve yaygın kanıya göre de '*din turizmi*'ni canlandırmak için, Mukim Tahir'in o eşsiz türküsünde Feridelerin Nesimelerin oynadığı Halepli Bahçe'de, bir 'Temalı park projesi' geliştirilmişti:

*Kapıyı çalan kimdir
Aç bakım gelen kimdir
Yaram derine düşmüş
Belki gelen hekimdir
Belki gelen tabibdir
Oy desinler desinler
Şeker bade yesinler
Halepli Bahçesinde,
Feridem oynar desinler,
Nesimem oynar desinler...*

Bu proje, üç büyük dinin ibadet yerlerinin, yani havra, kilise ve caminin maketlerini içermekteydi. Refleks çok güçlü oldu. Daha önce andığım toplantılarda, bazılarınca bu bir '*yahudi projesi*' olarak nitelendirildi. Şiddetle karşı çıkanlar yanında, şehir için, '*din turizmi*' dolayısıyla faydalı olacağını söyleyip yandaş olanlar

da vardı. Karşı çıkanların en büyük gerekçelerinden biri GAP ile ilgili İsrail'in yatırımları olduğu ve bugün Kudüs ve Filistin üzerinde nasıl hak iddia ediyorsa yarın da Urfa için benzer bir durumun olabileceği savı idi. Aynı günlerde şehirde açık olan ve İsrail'in tarım teknolojisinin sergilendiği sergi de kanıt olarak gösterilmekteydi. Sonuçta, şehrin belediye meclisi projeye olur vermedi ve durduruldu.

Istanbul'dan Urfa'ya hemen her dönüşümde, aynı uçakta Urfa'ya akın eden İsraili ziyaretçilerin giderek artması ise aklımın yorumsuz bakamadığı bir süreçti... Bunlardan bazıları Urfa'da doğduklarını savlarken, birçoğunun atalarının yaşadığı evleri aradıklarını yazmadan edemeyeceğim.

İsotçu pazarında...

Derler ki, düşman Urfa'ya yaklaşmış. Bir haber duyulmuş: *"Düşman kuvvetleri ekinleri yaktı..."* Urfalılar umursamamış... Başka bir haber yayılmış: *"Düşman, hayvanları telef etti..."* Urfalılarda yine ses yok. Düşmanın top sesleri şehrin meydanında duyulur olmuş. Urfalılar yine her şey yolundaymış gibi, işinde gücünde... Haberin büyüğü gecikmemiş, gelmiş: *"Düşman isot tarlalarına girdi..."* İşte, o vakit, Urfa'da genç yaşlı,

kadın erkek, çoluk çocuk saflara geçmiş, düşmana yürümüş.

Bu öyküde elbette bir mübalağa sanatı vardır... Urfa'nın isota tutkunluğu... bir besine bu denli aşkla tutkunluğa yeryüzünde az rastlanır. Bu nedenle Urfa, her ne kadar çiğ köfte ile anılsa da, çiğ değil, acı köfte der; o köftenin isotla piştiğine de inanır.

Bu aşk, şimdi söyleyeceklerimde hiçbir mübalağa yok, yeryüzünde bulaşıcı olabilen ender aşklardan biridir. Urfa'da, Balıklı Göl'den başlayıp vilayete kadar uzanan cadde boyunca birçok ciğerci vardır. Akşam olur, kömür mangalları caddenin kenarına kurulur, kendine yakışır rengiyle, kıpkırmızı isotlar mangalın bir yanına istiflenir, bu rengi gören biri, isotun çiğ eti pişirebileceğine inanmıyorsa bilin ki art niyetlidir...

Gerisi... *"Ciğer yansın kebab olsun..."*

Yine de doktoruz işte... biliyoruz; Urfa kalp hastalıklarının memleketi... Üniversite camiasından bir söylentiği buraya aktarmalı; bir kalp cerrahi Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne gelir... Açık kalp ameliyatları yapmaya başlar. Yapar da. Urfa'nın 'kalp sorunu'nu çözme azmindedir, cerrah.

Tıp fakültesindeki tanıdıklar, Urfa'dan ayrıldığım sıralarda, cerrahın, internet üzerinden, Türki-

ye'deki kalp cerrahları camiasınca nasıl haksız karamalara maruz kaldığını anlatıyorlardı...

Evet !.. *"Ciğer yansın kebab olsun..."*

Urfa'daki en büyük şanslarımdan biri olan, kendinden hayata nice *'yan bakışlar'* edindiğim Ahmet Kara'nın da tatlı sert uyarılarıyla ciğerden vazgeçtik. Yine de Urfa'nın ihtimal ezelden ebede taşıyacağı ve Ahmet'in Urfalılığı dolayısıyla *"damarlarında akan asil kan-da"* zaten mevcut olan, bana da şehre ayak basar basmaz bulaşan isot aşkından vazgeçemedik; akşam olur, *'tikan'*lardan çıkar, önce Gümrük Han'a doğru günlük birikmiş sohbeti eder, sonra, eğer ciğercilerden birini ciğersiz isot dürümüne ikna edebilirsek, isotla muhabbetimizi icra eder, Köprübaşı'ndaki Altinkupa'da iki tek molası ile yolculuğa ara verirdik.

Ciğercilerin hakarete uğramış gibi, ateşe ille de bir şiş ciğer atmaya bizi ikna çabaları ise hayatın ortasında güzel bir oyundu!..

"Acı var mı, acı?.."

Urfa, türküsünden yemeğine, kahvesine acıyı sever...

Acıya düşkünlüğün, yemek alışkanlığıyla bu denli somutlaşması... İsoT, bir sınamadır. Sınanmadır da. Her evde, bu acıya katlanma sınırını zorlamış birileri vardır. Bir ağabey, dede ya da baba... özellikle er-

kekler arasında, kuşaklar arası bir mücadele alanıdır da, isot... Gözler yaşarır, burun çekilir, yine de çıkışılır: *"Buna mı acı dedin?.."*

Hayvanlarla beraber o da boğulmuştu...

Bakırköy Akıl Hastanesi'nde, bir ya da iki yıllık asistanım. Öğrencilikten kalma bir alışkanlığımı, zaman elverdikçe sürdürmeye çalışıyorum. Cerrahpaşa'dan çıkar, Beyazıt'a yürür, orada Çorlulu Ali Paşa Medresesi'nde nargile içerdim. Yine psikiyatrist olan bir dostumla Çorlulu'dayız. Nargileler geldi. Fokurdatıyoruz. Az ilerde hastanede daha önce yattığını bildiğimiz bir hasta. Bacak bacak üstüne atmış, sigarasının biri bitiyor, diğerini yakıyor, çayı soluk alır gibi, derin yudumlarla içiyor ve belli ki çaydan daha demli düşüncelerle boğuşuyor. Yüzünde gepgergin bir dünya. Bu arada yağmur başlıyor. Islanmamak için tentelerin altındaki masalara geçiyoruz. O hiç kımıldamıyor. Bedeninin yarısını tente koruyor. Diğer yarısına ise tentenin üzerinde birikmiş olan yağmur suyu bir çeşme gibi akıyor... Kimse bir şey söyleyemiyor. Yağmur dinmiyor. O hala sigara, çay ve düşüncelerin sacayağında bir gidip bir geliyor.

Sofi'nin Kahvesi...

Balıklı Göl'ün civarındaki *Sofi'nin Kahvesi* şimdi yok. Ben Urfa'da iken, yakın çevremde, tanıştığım kişiler arasında Sofi deyince akla Emin gelirdi. Emin, Gümrük Han'ın hemen girişinde İran'dan Suriye'den getirdiği giysileri, örtüleri sattığı bir dükkanda... "*Hocam,*" diyor, "*buna da şükür...*" Nice yaşam izlerinden, derslerinden, kaybedilmiş servetlerden söz ediyor: "*Azebeycan sınırındayım, servetimi bağlamışım, Bakü'de darbe oldu, mallar kaldı, çıkartamadık...*" Emin, öğle vakti telefon ediyor: "*Bekir Hocamı aradım, geliyor, siz de gelin, bi çayımı için, Adıyamanlılar Osmanlı kehribar tespihler getirmişler...*" Bekir, nörolog, benden bir yıl sonra Urfa'ya geldi; Aydın'da yardımcı doçentliği büyük bir aydınlanmışlıkla nasıl bıraktığını eğlenceli bir şekilde anlatıyor: "*Sıkıldım*" diyor, "*yardımcı doçenttim, hala babamdan para istediğim oluyordu... gündüz fakültede manasızca geçen zaman, akşam alkol...*" Bekir, Urfa'ya gelir gelmez bir kuyumcudan epey yüklü bir parayla taşlı bir Osmanlı yüzük alıyor... Tespihleri biliyor... Dede-sinden yadigar Osmanlı kehribarı, tespihlere ve dede-sine duyduğu sevginin bir işareti olarak Bekir'in elinde ara ara Urfa sokaklarına çıkıyor. Kısa zamanda Urfa Bekir'i tanıyor, seviyor... Tespih alırken, sokaklarda

yürürken, sohbet ederken hayatın bir oyun olduğunu en güzel Bekir hissettiriyor. Tespih sevgisini hepimize bulaştırıyor: üniversitede anestezi kürsüsünün başkanı Maraşlı Süleyman, Urfalı Ahmet, Tokatlı Cemal, babası eşsiz bir tespih koleksiyonunun sahibi ve Malatya merkez camiinin imamı olan intaniye doktoru Malatyalı Yusuf... aslen Uşaklı, bizim İzmirli dediğimiz Bekir'den dua tanelerinin güzelliğini öğreniyoruz. Bekir, Devlet Hastanesi'nin en itinalı çalışan doktorlarından biri... Gece gündüz, ne vakit acil servisten çağrılrsa gidiyor... Oyunu kuralıyla oynama konusundaki ciddiyetini her fırsatta belirtiyor:

“Urfa’da beş yıl kalacağım. Sonra Karaburun’da balıkçı lokantası açacağım.”

Bekir, hastanenin veznesinde çalışan Levent ile tanışıyor. Hasan ağbi, Kemal Usta, Levent... kısa sürede motosiklet grubu en yakınlarımızdan oluyor... Bekir’le Hasan ağbinin yanına gidiyoruz. Ellili yaşlarında, baba yadigarı eski bir Urfa evinde keman, ud yapan Hasan ağbi yol hikayeleri anlatıyor; her yıl eski BMW motoruyla Avrupa turuna çıkıyor, üç dört ay dolaşıyor. *“Türkiye motor camiasında rekor bende”* diyor; dört ay Avrupa’yı gezip, üç yüz elli dolar harcıyor. Evin hayadında 1954 model bir BMW motor var. Satın alıyorum... Önce, bu eski motorların ayakta durmasında büyük emeği olan Kemal Usta’nın eşliğinde Maraş’a

yolculuk ediyoruz. Bozova'dan Gölbaşı'na, oradan Narlı'ya, Pazarcık'a... aklımda Nazım'ın *'biricik platonik sevdası'*: Torosları aşmak... Hani, boyuma bakmadan, *"İşte aştım... daha da ötelere"* diye bağıracağım, haddimi bilmeden ustayla aşık atacağım!.. Turhallı Celal, hemşehrim olur... *"Hep bir hallı Turhallıyız biz bize benzeriz."* Dağ imgesi ruhumuzun derinlerine işlemiş. Memleket şehirlerde de sevilir ve memleket sevgisini sözle yarıştırmak kötücül bir uğraşıdır; lakin memlekte sevdalanmak biraz dağ işi... Bu duygu, Elazığ yollarında bakır yüklü Maden Dağı'nı aşarken, Pazarcık'tan Narlı'ya inerken, Karacadağ'da Diyarbakır yolunu tutmuşken yüreğimi dağlıyor. İşin içinde Gavur Dağı'nda motorla şarampole uçuş sınamaları da var. Olsun. Kemal ile çıkacağımız Balkan turunun planlarını şimdiden yapıyoruz. Kemal Usta'nın *'yetkili'* tamir atölyesi motorların istirahatgahı, bizlerin de buluşma mekanı. Bazı akşamlar motorlara binip Kısas'a, Harran Ovasında bira içebileceğimiz belki de tek yerleşim yerine, Urfa merkezine on kilometre uzaklıktaki bu beldeye gidiyoruz. Kısas, çoğunlukla Alevilerin yaşadığı bir yerleşim yeri. Segal, andığımız kitabında şunları yazıyor:

"1110'da... Türkler Edessa'nın doğusunda Kısas müstahkem mevkiinin yanında karargah kurdular."

Şehre hakim bir noktadaki bu belde, tarihte Harran Ovası'ndaki ilk Türk yerleşimi olsa gerek... Emevilere başkentlik etmiş Harran'ın duldasındaki Kısas'ın, Türkmen kimliğinin yüzyıllar boyunca en belirgin özelliklerinden olmuş Alevilikten, "*dönen dön-sün ben dönmezem yolumdan*" çığlıkları boyunca dönmemesi bölgedeki etnik ve dinsel etkileşimler konusunda önemli bir veri gibi duruyor.

Kısas beldesinde iki mekan var; hem bakkal, hem de önlerinde oturup bira içilebiliyor. Kürsülere kuruluyor, biralarımızı akşamın Harran enginliğinde yudumluyoruz. Osmanlı'nın son yüzyılları Çukurova'yı güvenli hale getirmek için Toroslardaki Avşar boylarını Rakka eyaletine, Urfa-Halep hattına iskan etme uğraşısıyla da geçiyor. Osmanlı sürüyor, Türkmenler Anadolu'ya geri dönüyorlar... Olasılıkla bu Alevi yerleşim yerleri o dönemde, göçerlerin gelişiyile yeni dirençler kazanıyorlar. Cem ayinlerini düzenli yapıyorlar. Şehir yaşamında, özellikle devlet kurumlarında etkin bir şekilde yer almışlar, alıyorlar. Memurların önemli bir bölümü Kısas'tan ve Kısaslılar, memleketin birçok yerinde yaşayan diğer Aleviler gibi Cumhuriyet'in değerlerine ve modern kurumlarına sahip çıkmakla övünüyorlar... Cemevlerinde dedenin postunun yaslandığı duvarda Ali'nin resmi ile Mustafa Kemal'in fotoğrafı yanyana duruyor.

Emin telefon ediyor:

“Hocam, iki gündür uğramıyorsunuz, buyurun bir çayımızı için...”

Emin, bir mağara satın alıyor. Şehrin yaslandığı tepelerde, geçmişte taş çıkartılmış birçok yapay mağara var. Yazları sıra gecesini için, kalmak için buralara gidiliyor. Emin, Gümrük Hanı'na uğrayan akıl hastalarıyla ilgilenmeyi, karınlarını doyurmayı bir erdem gibi yaşıyor... Emin, dükkanının duldasında kedi besliyor... Yaz kış takım elbise giyiyor. Sırtından ceket eksik olmuyor. Bir hasta yakını ile tartışıyoruz. Birkaç gün sonra Emin arıyor:

“Hocam seninle mühim bir meseleyi konuşacağım...”
Varıyorum. *“Duydum ki böyle bir şey varmış... canın sıkılmasın...”*

Nasıl duydun diye sormuyorum...

“Bizim meslekte olur...”

Gümrük Han'ın arkasında çarşının içinde eski bir lokanta var. Duvarları padişahların resimleriyle çepeçevre dolu. Fıstıklı pirzola yapıyor. Bir şehirde esnaf nerede yemek yiyorsa en iyi lezzet oradadır kurallı bir daha doğrulanıyor. Mekanları büyük bir iştahla merak ediyoruz. Emin, Bekir'i de arayıp, *“Kuş mezatı başladı, akşam gidelim”* diyor. Bekir'in muayenehanesi iki katlı bir Urfa binasının ikinci katında. Geniş balkonunda güvercin, keklik besliyor. Çarşamba ve Cumar-

tesi akşamları yine eski bir hanın avlusunda güvercin meraklıları toplanıyorlar. Satmak için kuşlarını getiriyorlar. Kısa boylu tellal satılacak kuşu alıyor, önce güzelce inceliyor, meraklılarca çevrenilmiş meydana bırakıyor. *“Ne kadar güzel, ne kadar hoş, ne kadar seksi...”* diyerek kuşu övmeye başlıyor. Tellal, kuşu kah bırakıyor, kah yakalıyor, uçuruyor, kanatlarını, gagasını, tırnaklarını isteyenlere gösteriyor. Tüm bunları yaparken, kendisi de kuşlara özgü birçok hareketi büyük bir yetenekle taklit ediyor. Bazen kuşun değil de tellalın havalanıp uçacağı sanısına kapılıyorum, öyle maharetli... Bir kadına söylenecek ve olasılıkla hanın meydanını doldurmuş olanların hiçbir kadına söylemediği sözler, altın küpelerle, halhollarla süslenmiş güvercinlere birer şiir gibi söyleniyor... Tüm bunlarla ve bunların sezgisiyle Emin, *“Hocam kuşçulara aslında iyi gözle bakılmaz, bunların damlardan bacalardan onun bunun gelinini kızını gözetlediği düşünülür”* diyor ve kuş mezatının resmi, güvercinlere dizilmiş mısraların renkleriyle birlikte tamamlanıyor.

Herkes cenazesine katıldı herkes...

Fakültede iken anatomi derslerindeki *‘kadavra ihtiyacı’*nın özellikle kurumlardan karşılandığı, bu kurumların başında da akıl hastanelerinin geldiği, bu has-

tanelerde ölmüş olan akıl hastalarının belli bir prose-
dürle üniversitelere verildiği anlatılır, bedenini bağış-
layanların olmamasından yakınılırdı.

Bedenini anatomi derslerinde kullanılmak üzere
tıbbiyeye bağışlamış iki aydın biliyoruz. Yakın zaman-
da Aziz Nesin ve Osmanlının son kuşak aydınlarından
Beşir Fuad. Fuad'ın ölüm karşısındaki soğukkanlılığı,
yaşadığı topluma akıl hastalarının deneyimleri kadar
yaban düşmüş, onlar kadar sevecenlikle karşılanmamış
hatta yıkıcı bulunmuş ayrı bir bilincin ürünüdür. İnti-
harını, bileklerini kesişini, baygınlığın bedenine yürü-
yüşünü *satır satır* yazmıştır. Vasiyetinde bedenini, öğ-
rencilerin anatomi derslerinde kullanılmak üzere tıbbi-
yeye bağışladığını belirtmiştir. Cenazesine ne aydın-
lardan, ne halktan hemen hiç kimse katılmamış, bu ilk
materyalist düşünürümüz gönüllülerin değil, görevli-
lerin eşliğinde gömülmüştür. Sıklıkla bir hoşgörü top-
lumu olarak anlatılan Osmanlı, hele hele Dersaadet, bu
keskin bireysel deneyimden razı olmadığını, *hakkını
helal etmediğini* büyük bir horgörüyle ortaya koymuş-
tur.

Urfa'da Edo'nun cenazesinin şehrin meydanın-
da büyük bir kalabalıkla kalkması ile Beşir Fuad'ın
yalnızlığı arasında bir ilişki var mı? Kanımca var.
Edo'nun cenazesindeki kalabalık Cumhuriyet'le yaşa-
nılmış bir değişim değil, Cumhuriyet'e rağmen yaşanı-

lan bir geçmiş olsa gerek. Ya da şöyle denilebilir; Beşir Fuad'ın yaşadığı döneme de pekala tarihlenebilir; Beşir Fuad'ın kimsesizliğı ile Edo'nun kalabalığı aynı ve birdir. Bir toplumun onaylamadığı, buna rağımen eyleme geçmeyi arzulayan, özneleşmiş bilince karşı acımasızlığı ile, yine kendinden kopmuş, ama akıl hastalığı ile damgalanmış, yani etkisizleşmiş ya da eyleme dönük olmayı zaten arzulamayan bilince hoşgörüsü aynı tutumun iki yanıdır.

"Dolap Mustafa"

“Bu Dolap Mustafa dediğimiz... Mustafa da yine Urfa’nın köylerindendi. Urfa’ya geldi... Urfa’da işte... kimseye bir şey yapmazdı... kendine vururlar söverler sayarlar sesini çıkarmaz. Bir kolundan tutarsan... deleme gibi döndürmeye çalıştın mı o da dönerdi. Döner... döner...sonra dururdu.

Dolap lakabı işte o dönmeden dolayı...”

Deleme

Urfa’da topaca verilen ad... Şimdilerde çocukların ellerinde nadir görülüyor. Birkaç kuşak öncesinin belli başlı oyuncaklarından biri... Hasan ağbinin oğlu, Memoli, Istanbulu... O kendini öyle anlatıyor... On sekiz, on dokuz yaşlarında... Şehirden bir deleme almış... Fazlı Bey kanun, Memed Tahir Bey klarnet çalıyor, akşamları şu eski evde müziğin coşkusu yükseliyor, yükseldikçe bizim klasik musikiye bir şeyler oluyor, *blues*’a yakın bir giysinin renklerine bürünmeye başlıyor... Memoli’nin elinde delemeyi görüyorlar... Avluya çıkıyoruz. Evin hayadında çocukluklarının tüm hünerini gösteriyorlar. Deleme önce iple sarılıyor. İpin bir ucundaki halka dördüncü parmağa takılıyor... sonra fırlatıp, geri çekme hareketiyle yere gönderiliyor.... Fazlı Bey işin ustası... Deleme yerde dönerken ipi tekrar sardırıyor, havalandırıyor, sonra deleme ipten yere süzülüyor... ‘*akıtma*’ diyor, bu tarza. Akşamın loşluğunda insanlar çocukluklarına, kendi etrafında döne-

rek yol alan delemenin peşi sıra giriyorlar, anımsıyorlar, o evrende döneniyorlar...

Jung'dan beri biliyoruz; üç evren birbirine yakındır: çocukluğun evreni, ilkel'in evreni, deliliğin evreni. Belki bir de sanatçının, özellikle de şairin evreni. Klasik mantığın yöntemini aşmak şartıyla. Yani, çocuk eşittir ilkel, şair eşittir deli değildir... olabilir, o başka. Bu evrenlerin ana ortak özellikleri nelerdir: birincisi canlılık. İlkel için doğa canlıdır ve kendisi ile doğa arasındaki geçişkenlik yeğindir. Büyü, geçişkenliğin mayasıdır. Bu geçişkenliğin dili şiirdir. Ritüeli daire-seldir.

İnsan doğanın bir ürünüdür. İnsan, doğanın bir parçası mıdır? İnsan türünün serüveninde, bir inkarın; doğanın parçası olmadığı, onu aşabileceği, aşması gerektiği ile biçimlenen bir inkarın yeri büyüktür. Doğa'dan kaçış, ruhsallığımızda izleri kökten yaşayan, olasılıkla ilkel reflekslerimizden bir çoğunun mayasında bulunan bir çerçeveyi sunar.

"Dövüş ya da kaç!"

İnsan teki, doğayla barışa daha yakın bir birimdir. Ne zaman?.. Toplumdan kaçtığı zaman. Kaçış türleri de, işte içe kapanmadan, otomatik itaate kadar salınıp durmaktadır.

"O da dönerdi... döner..."

Katatoni, Batı'da hemen hiç görülmez. Belki de, Batılı için, artık kendinden kaçış yanılsamasını üretecek tanımlanabilir bir toplumsal organizasyonun olmadığı, toplumun, bir ideal olarak zaten atomize edildiğinin en acı kanıtlarından biri budur.

Akıl hastasının düşünce biçiminde canlılığın işaretlerine sıkça rastlanır. Çevredeki her şeyin bir tehdit haline geldiği paranoid durumlarla ilkelin doğanın ortasındaki çaresizliği, korkusu arasında kalıtsal bir bağ sezilmektedir. Hemen herkesteki tımarhane tahayyülünün bir parçası da, bir taşın, nesnenin etrafında dönenen akıl hastalarıdır... Daire, mükemmeldir. Yeryüzündeki kusursuzluğun, güvenliliğin sembolüdür. Mandala, daire figürü, birçok kültürde sağlıklılığın, bütünlüğün koruyucusudur.

Kırılmış ömürlerin dönerek tamamlanma arzusu...

"Anzilha"

“Bu da Ayno ... Anzilha dediğimiz... Viranşehir tarafından... o zaman akli dengesini kaybedince Urfa’ya inmiş. Sahibi de kendini aramayınca... Kamberiye mahallesinde bir adamın evinde kalırdı. Onlar üstünü başını temizler, üstünü yıkarlardı. Şehirde topladığı paraları da götürür onlara verirdi

Yetmiş iki yetmiş üç seneleriydi... bu dükkāndaydım... Allah rahmet eylesin, belediye otobüsüne bineceğiz... topladığı paranın hepsini getirir kumbaraya atar, işte artık ne kadar dönerse, o parayla şoför kendisinden acizlenene kadar şehri dolaşırdı.

Herkese bağırır çağırırdı. Bir de çok muazzam bir hafızası vardı... bir sefer bir insanla konuştuğu zaman onun ismini cismine hafızasına kaydedirdi”

Anzilha...

İki ad, erkekler için Halil İbrahim, kızlar için Aynzeliha, konuşurken söylenen biçimiyle Anzilha, Urfa'da en yaygın adların başında gelmektedir. Bu iki ad ünlü efsanede birleşir.

Efsane, Urfa ile özdeşleşmiştir: Nemrut, rüyasını bilicilere yorumlatır. Biliciler, o yıl içinde doğacak çocuklardan birinin kendisini öldüreceğini söylerler. Nemrut, yeni doğan her erkek çocuğun öldürülmesi emrini verir. Sara, İbrahim'in annesi, bir mağarada çocuğunu doğurur. İbrahim'i, bir ceylan emzirir. Yıllar geçer. Askerler, mağaradaki çocuğu bulurlar. Nemrut'un huzuruna çıkartırlar. Nemrut'un erkek çocuğu yoktur, saraya alır. İbrahim büyür, halkın putlara tap-tığını görür, insanın kendi elleriyle yaptığı putların Tanrı olamayacağını düşünmeye başlar. Bunu, Nemrut'un evlatlığı Zeliha ile paylaşır. Bir gece İbrahim tapınaktaki putları kırar, baltayı da en büyük putun omzuna asar. Rahipler, İbrahim'in bu olaydan sorumlu olduğunu Nemrut'a bildiriler. İbrahim: *"Balta kimin*

omzundaysa, o yapmıştır” der. Nemrut: “Bir taş parçası, nasıl kırabilir?” deyince, İbrahim de: “İşte, benim de söylemek istediğim bu” diye durumu açıklar. Nemrut, İbrahim’in yakılmasını ister. Bugünkü Balıklı Göl’ün olduğu yere odunlar yığılır. İbrahim, hala ‘mancınık’ denilen İçkaledeki sütunlardan ateşe atılır. Ateş su, odunlar balık olur ve ‘Halil-ür Rahman’ gölü oluşur. Bu gölün yakınında başka bir göl vardır ve Zeliha’nın gözyaşları anlamında ‘Aynzeliha’ gölü diye anılır. Anadolu’da dağlardaki su kaynaklarına göze denir ve Aynzeliha, aynı zamanda ‘Zeliha pınarı’ anlamını da taşıyor olsa gerektir.

Öykünün bir benzeri Süryani Vakayinamesi’nde Nemrut için anlatılmaktadır; Ken’an bin Kuş, rüyasını bilicilerine yorumlatır: “Bir çocuk doğacak ve eşini ve ülkeni elinden alacak.” Sulha(Zeliha!), yeni doğan çocuğunu bir çobana verir. Burnuna yılan kaçtığı için korkunç bir yüzü olan çocuk sürülerini ürküttüğünden çoban onu bir ırmağa bırakır. Çıktığı kıyıda adı Nemrut olan bir kaplan çocuğu emzirir, büyütür. Büyüyünce de babası Ken’an bin Kuş’u öldürür, anası Sulha ile evlenir ve tahta geçer. Nemrut, Hewya (yılan)’ın oğlu diye ve kurduğu şehir de büyüdüğü ırmak kenarında olduğu için Orhai(sulak yer) diye anılır. Urfa adı da rivayete göre buradan gelmektedir. Başka rivayetler de vardır; Nemrut, zalimdir, halkına etmediği kötülük yoktur,

kendisine Tanrı diye tapılmasını istemektedir. Bunun üzerine Tanrı, ülkesine sivrisinekleri gönderir. Nemrut odasına kapanarak kendini kurtarır. Topal bir sivrisinek, Tanrı'nın huzuruna çıkar, topallığı yüzünden göreve yetişemediğini, yeni bir görev istediğini söyler. Topal sivrisinek anahtar deliğinden odaya girer. Nemrut'un beynine yerleşir. Acılara dayanamayan Nemrut, keçeden bir tokmak yaptırır, başına vurdurdukça rahatlar. Yetmez; tahta tokmak yaptırır ve "*Ur ha !.. ur ha!*" diye bağırarak ölür. Urfa adı da oradan gelmektedir. Efsane, Yakındoğu'da bildik bir temayı işlemektedir ve Odipus söylencesi ile birlikte de çağdaş ruhbili-min temel taşlarından biri olmuştur. Urfa'nın bugünü-ne kalan ise şu deyimde gizlidir ve incelenmeyi beklemektedir: Urfa'da en yaygın *iyi dilek* bildiren deyim-lerden biri '*babaya rahmet*' tir. Rahmet okumanın genel-likle öbür dünya ile ilgili olduğu ve bu deyimle rahmet okunan babaların ise çoğunluğunun yaşadığı bir ger-çekliktir.

Muhammed-Hatice örneğinde olduğu gibi, İb-rahim de ilahi olanı ilk bir kadınla, Zeliha ile paylaşır. Buna rağmen, kadın, Sulha-Zeliha devamlılığı ile bir-likte, rol ve etkinlik olarak daha sürekli, dengeli bir rol ağacına sahipken, erkekler arasında rol ve kuşak ça-tışması çok daha yoğun yaşanır...

Bir de şu var: Anadolu'da birçok yerde söylenir:

“Kadından evliya olmaz...”

Bilinçdışı ve efsanenin zaman boyutundan yok-sunluğu ile kadının kutsallık alanından kovulmuşluğu... Malinowski'nin çalışmalarından sonra biliyoruz; kadının psikoseksüel gelişimini penis kıskançlığı kavramıyla ve erkek merkezli açıklayan modern ruhbilimin önermeleri en çok anaerkil topluluklarda kırılanlaşıyor.

Sahibi de kendini aramayınca...

Sumer mitolojisini inceleyenler bilir: Tanrıça İnanna her şeye rağmen çoban Dumuzi ile çiftçi Enkimdu arasında seçim yapacak güçtedir. Daha sonraki Babil söylencelerinden farklı olarak kocası Dumuzi'yi kendinin yokluğunda rahatça tahtında oturduğu için cinlere teslim edip yeraltına gönderecek gücü de var. Sami gelenekte ise kadın kaderi kocasınca belirlenen bir güçsüzlük abidesi! Kadının konumuyla ilgili bu iki ayrı bakış, Anadolu'da kanımca uzun yüzyıllar boyunca yaşadı. Davranışlarımızı biçimlendiren önemli kaynaklardan biri de Anadolu'ya göçebe Türkmen boylarıyla akıp gelen ve ilk şoku Farsi etkiyle yaşayan, anaerkil olmasa da anacıl özelliklerin, kanımca ikinci ve daha güçlü şoku halen yaşadığı Sami kültür ile olan gerilimidir. Bu gerilimin en iyi işaretlerini,

Toros dağları boyunca yükselen ve en lirik ifadesini Karac' oğlan' da bulan sevda türküleri ile Arap nüfusun yoğunlaştığı ve kültürünün baskın yaşandığı Urfa ve çevresindeki sevda türkülerini karşılaştırırsak görebiliriz. Harput-Urfa-Kerkük hattı boyunca çalınıp söylenen türkülerde kadının dilinden sevdaya dair bir yakınmayı duymak bile mucizedir. Bu gerilimin çok yön-lülüğünü, etkileşime giren her sosyokültürel örüntü üzerinde etkileri bulunduğunu özellikle vurgulamak gereklidir. Ailedeki birey sayısı, özellikle de erkek çocuk sayısı ailenin konumunu çeşitli yönlerde etkiler. Öncelikle işgücünün aile içinden karşılanıyor olması ile ilgilidir bu. Lakin bugün işgücü dediğimiz şeyin çok yakın geçmişte komşu aşiretlere baskın vermede silahlı fedai anlamına geldiğini de unutmamak gerekir. Ailelerin diğer aileler karşısındaki konumlarının en kesin güvencesi erkek sayısıdır. Bu nedenlerle çok çocuklu-luğa eğilim olduğu gibi, çok eşliliğe de eğilim vardır. Böylece erkek çocuk sayısının artışı güvence altına alınır. Cinsiyet ayrımı daha eşlerin düğün gecesinde baş-lar: gelinin yatağı yapıldıktan sonra yatak üzerinde bir erkek çocuk yuvarlanır... Çocuğu olmayan eşlere hor bakılır, çevreden kişiler, özellikle de aile büyükleri öf-kelendiklerinde, bir kavga durumunda neredeyse en büyük küfür, en yaralayıcı söz olarak bunlara 'körocağ' derler. Kız çocuğu olup, erkek çocuğu olmayan eşler

de aynı sıfatla nitelenirler. Erkek çocuğunun kız çocuğundan daha çok istenmesinin önemli bir nedeni de ataerkil aile düzenidir. *'Baba ocağının tüttürülmesi'* gerekçesi ile aile içinde erkek çocuğa önemli ayrıcalıklar tanınmıştır. Erkek çocuklar daha uzun süre anne sütüyle beslenmekte, evdeki kadınların ve kız çocuklarının en önemli görevi erkeklere en iyi hizmeti vermek olmaktadır. Bu ayrımcılık öylesine belirgindir ki, bir kadın eğer kız çocuğu doğurmuşsa yedi, erkek çocuk doğurmuşsa dokuz gün yatar. Hamilelik dönemi ile ilgili birçok inanışta da beklenen çocukla ilgili cinsiyet ayrımcılığının izleri belirgindir. Erkek çocuğu imleyen belirtiler hemen hep olumlu iken kız çocuğu imleyen belirtiler bir negatifliğe, olumsuzluğa işaret eder: hamile kadın tatlı(yerel ağızla şirin) yemek isterse oğlan, ekşi isterse kız çocuğu olacaktır. Karnı yuvarlaksa erkek düzse kız, göbeği yukarı bakıyorsa erkek aşağı bakıyorsa kız, sık sık uykusu geliyorsa kız çocuğu olacaktır. Yine doğacak çocuğun cinsiyetini önceden tahmin etmek için belli sınamalar da yapılır: hamilenin başına ya da vücudunun başka bir yerine tuz konur. Eğer elini ilk olarak burnuna götürürse çocuk erkek, ağzına götürürse kız olacaktır. Bu son örnekte burun ve ağzın cinsel organların birer simgesi olduğu düşünülebilir. Yine benzer sembolleştirme dişilliğin makasla, erilliğin bıçakla ifade edilmesidir ve bu son örnek daha yaygın-

dır. Hamile kadın odadan dışarı çıktığında bir minde-
rin altına makas, diğerinin altına bıçak konulur. Tekrar
içeri girdiğinde altında makas olan mindere oturursa
kızı, bıçak olana oturursa oğlu olacağına inanılır. Urfa
ve çevresinde bir söz vardır: *“Yeni doğum yapmış kadı-
nın mezarı kırk gün açıktır.”* Hurafe olmaktan öte halen
önemli bir gerçeği ifade eder bu söz. Doğum kadının
yaşamında en riskli deneyimlerden biridir. Sıklıkla ev-
de ve yerel ebelerce yaptırılmaktadır. Doğum sonra-
sında hemen hiç tıbbi destek alınmamaktadır. Üstelik
daha önceden değindiğimiz sebeplerle kadının doğur-
ganlığı aşırı derecede zorlanmakta, birçok kadın ergen-
lik döneminde evlendirilmekte, sıklıkla hamile kalmak-
ta ve doğum yapmaktadır. Gerek albasması, gerekse
alkarısı deneyimlerinin bu zorlayıcı sürecin ve kadının
hayatına giren çocuğun varlığıyla ilgili ruhsal zorlan-
maların dışavurumları olma olasılığı yüksektir.

Şoför kendinden acizlenene kadar...

Gezginciliğin temelinde nedeni belirsiz,
gerekçeleri hazır bir huzursuzluk her daim vardır. Bir
şeylere bağlanmanın kaçınılmazlığı ile hiçbir şeye
bağlanamamanın arasındaki menzilde, bu
huzursuzluğu nereye taşırsan taşı gezinir durursun.
Gezgin, bütün yolları bu menzile katarak, en bildik,
kalkıp yola koyulacağında hangi yolu seçeceğinin

ğında hangi yolu seçeceğinin belirsizliği ile de hiç bilinmedik bir tutumu sürekli var eder. Böylece huzursuzluğunu beslerken, genel geçer ölçütlere göre, büyüttüğü 'ucube'yi gözlenir, başkalarınca izlenir kılar. Yerleşik olana bulaştırır.

Gezgin, geçmişte derviş mertebesince gözetilmiştir. Şimdilerde ise daha çok gözetlenir. Delilik ile eğer hala yaşıyorsa, bir turiste dönüşmemişse çağdaş gezgin arasındaki birlik de buradadır. Çağdaş gezginin yapabileceği tek şey yola çıkmamaktır. Şehir rehberlerinden, turlardan, bildik yollardan uzak durmaktır. En bilinmedik gezgin öyküleri şimdilerde kimdedir? Benim tanık olduklarım motosikletlilerdir. En iyi bildiğim de dostum Hasan Usta. Yol hikayelerine başladığında, vaktiniz varsa, günlerce anlatabilir. Onun her daim vakti vardır. Başka işi olmamasından değil. Hiç değil!... Zaten bir el işini, ya bir keman onarımını, ya motosikletin restorasyonu ile ilgili bir uğraşmayı bırakıp anlatmaya başlamıştır. İşin içinde yol varsa, daha önemli hiçbir şey yoktur. Bir yolculuğa da anlatıyla çıkar, Hasan ağbi. Transit geçiş izni alamadığı Avusturya sınırında, gecenin beklenmesi, karanlıkta, bir tırın gölgesinde, motorla kaçak geçmişlik vardır, bu öyküde. Makedonya'da, bir köyde sekiz gün 1968 model BMW'nin tamiriyle uğraşmak, köyün çocuklarının sekiz kez uğurlaması, beş yüz metre sonra motorun yine tekleme-

si, köye dönüşler vardır. Yağmurlar vardır, o yağmurlarda motora sıkışmış, sürüklenmiş, sonra davul gibi şişmiş bir ayak bileği vardır. Balkanlarda savaşların içinden geçişler vardır. Gide gele yol boylarında edinilmiş dostluklar vardır. Binlerce kilometrenin geçilmesi, yine de Urfa'ya dönünce mobiletlerin, canhıraş motor seslerinin arasında motora hemen hiç binmemek vardır. Varoğlu vardır, velhasıl...

Köyün, iki gezgininden biri: hayvan tüccarları, celepler; köy köy dolaşırlar, günlerce... sürü toplarlar, sonra şehir merkezinde pazara götürürler... şimdilerde pek kalmadı sanırım. Kökleri dervişlere kadar uzanır. Hemen her inanç sisteminin yayılmasında tüccarların işlevleri olduğu bilinir. Çelebilik ile celeplik arasında bir zamanlar ortak bir payda olsa gerektir. Yine de asıl gezginler, akıl hastaları idi; günlerce nerede oldukları bilinmez, bir görünüp bir kaybolurlar. Yönleri iki çekim alanına doğrudur. Birincisi, çevredeki tekke, yatırlardır. Oralardaki aşevlerinde kalırlar, sıklıkla kutsallığın bir parçası, bütünleyicisi haline gelirler. İkincisi de şehir merkezi; sarayın soytarısı deyiminin olumlu anlamıyla gezerler...

Bir de akıl hastalarının sesleri neden güzeldir; hep güzel, içli türkü söylerler...

Celeplerin piyasaya dönük işlevleri gezginliklerini sakatlar. Oysa akıl hastalarının gezginliğinde, ka-

nımca modernitenin özüne, ikiyüzlülüğüne dair bir şeyler var. Geçmişin serüvencilerinin, korsanlarının, burjuvaların ilk suç ortaklarının, gidip dönmeyenlerin, gittikleri mekanı ve zamanı yıkarak '*yeni dünya*'lar yaratanların şimdiki temsilcileri... Boşuna değil, burjuvazinin, büyük çocuklarını, sanatçıları, Rimbaud'ları, Van Gogh'ları, Hemingway'leri... korkunç bir cüretle ve delilikle damgalamaları... Yaşadığımız günlerde, psikiyatrinin elinden kurtulabilecek tek bir yaratıcı bulmanız zor...

Şoför, deyim yerindeyse, iyice acizlendi.

Madrid Mayor Meydanı'nın çıkışlarından birinde bir lokantanın öyküsünü anımsamanın sırasındır. Hemingway, Madrid'de yaşarken hep buradaki lokantalardan birinde yemek yermiş. Sonra malum, Hemingway intihar etti. Sonra Madrid'e turlar düzenlendi, düzenleniyor. Sonra turistler, Mayor Meydanı'nın hemen çıkışındaki lokantaya sık sık sormaya başladılar: "*Hemingway, burada mı yemek yedi?..*" Turist kolaycılığı, sürekli çıkıştaki ilk lokantayı danışma yerine çevirdi. Herhalde önce Hemingway'in lokantasını tarif etmişlerdir. Sonra sıkıldıkları kesin... Bir süre sonra öfkelenmiş olsalar, gerektir. En son buldukları çözüm ise, tam da turistik bir gezinin beyhudeliğinin özlü ifadesidir; lokantanın adını şu şekilde değiştirmişlerdi: '*HEMINGWAY NEVER ATE HERE.*' Turistler artık

Hemingway'in yemek yediği değil, asla yemediği lokantayı soruyorlar.

Kaydederdi...

Akıl hastalığının ana özelliklerinden biri düzenbozuculuğudur. Genel geğer pratikte hemen hiđ değer biğilmeyen, hastalığın bir sonucu, sıklıkla ihmal edilen bir görüńgüsü olarak kabul edilen bu özellik, kişilerin varoluşlarına belki de bizi en çok yaklaştıran yandır.

Psikiyatri pratiğimde, en çok ıarpıldığım deneyimlerden biri:

Bakırköy Akıl Hastanesi'nde asistanım. Birkaç hekim arkadaşıla ve birçok hasta ile birlikte haftalık *aura gastesini* ııkartıyoruz. Hastanede yıllardır yatanların olduğu kronik hasta servisleri var. Bu kişilerden biri de B.U. Yaklaşık kırk yıldır hastanede. Bildiğimiz kadarıyla hukuk okurken hastalanmış... Kırk hafta ııkan gaste ye, uzun süre düzenli bir şekilde yazı-şiiir verdi. Gaste pazartesileri ııkardı. B. Ő. hastanenin Tabip Odası Temsilciliği'ne gelir, gastesini alır, bir boş kağıt ve kalem ister, yandaki toplantı salonuna geçer, yarım saat, en geçer bir saat içinde yazısını bitirir, teslim eder ve giderdi. Şizofreni tanısı vardı. Çağrışımları gevşekti, dili öylesine hırpalıyordu ki, sonuçta biriki-

miyle birlikte kendine has bir üslup ortaya çıkıyordu. Tedavisinden sorumlu olan hekim arkadaş, sağlığına iyi gelmediğini söylemiş. Yazılarını kesti.

B.U.'yu anlatmak zor... başka bir adamdır; bir gün olanca dalgınlığımla, polikliniklerin bulunduğu binanın yanından kantine doğru yürüyorum. B.U. ya rastladım. “B. merhaba.” “Merhaba, Cemal ağbi...” Biraz yürüdükten sonra, sesini tekrar duydum, hiçbir çağrışım bozukluğu olmadan, düzgün bir Türkçe ile: “Cemal ağbi, ben böyle, seni durdurup, konuşuyorum, canını sıkıyorum, değil mi?” dedi. Aceleyle, şaşkınlıkla: “Hayır... her zaman konuşabiliriz” minval üzere bir şeyler geveledim... şimdi bu diyalogu başlı başına ele alıp psikopatolojik açıklamalar getirenler olabilir. Olsun. Olsun da, işte psikiyatrinin tıkandığı yer de burası... Kişinin hastalığa indirgendiği dehliz. Oysa, şizofren tanısını da alsa, insan bir hastalıktan her zaman daha başkadır... Ortada, B.U.’nun deyişiyle bir *hayat meselesi* vardır:

Şimdi yaşadığımız hayatı ele alalım. Ben 1996 yılı 18 ağustos elli yılı ile ilgisi kalmamış bir adamım anlatılana göre, nüfus kağıdına göre 11 ağustos 1996 günü. Mesele burada. Bu elli yıllık hastalık dolu ve bırakılması gereken hususlar var.

Hayat meselesi

Bildiğimiz hayat, yıllarca önce inandığımız, Türkiye Cumhuriyeti, demokrat parti devri, değerler, vücudumuzda birikmiş, onları hayat zaten hallediyor, birikintileri bırakmak, hayat meselesi dediğim bu ve 27 Mayıs 1960 Cuma ordu ihtilal, 4. Devlet başkanı Cemal Gürsel, teknike müspete yöneliş, bu uyarak, müspet çok okumuşlara uyarak olur, demokrat parti birikintileri, onları hayat zaten hallediyor dediğim, bugün hallediyor, değerler birikintileri olmuş, hayat meselesi dediğim bu, bu yaşadığımız hayatta açık ve hayat devam ediyor gidiyor, hiç değilse bunda anlaşılsak...

Hayat Meselesi adlı yazısından, virgülüne noktasına dokunmadan aldım bu alıntıyı...

Bakırköy hastanesinin güzel bir kreşi var. Kızımı her sabah bırakıyorum, iş çıkışı alıyorum. Hastanenin güzelim bahçesinden kızımınla birbirimize nazlana nazlana yürüyüşümüz, yıllar sonra bile tanıdıklarımın bizimle ilgili anımsadıkları anılardan biri... Kreş çıkışı B.U.'yu bir gün görmesem diğer gün mutlaka görüyorum. "Cemal ağbi, kızımı bekliyorum," diyor. Aura'ya Kreş adında bir yazı yazıyor. "Aklımla biliyorum, aklım var, kesin değil tabii, kesin hastane" isyanıyla birlikte B.U. kaydediyor:

“1982 yılı İlkbahar 36 taşınırken hemşire lojmanı, 37-B eski servis, Fatma Avcı hemşire sakı götürmüştüm. 36. servisten, 37-B, hemşire lojmanı. 1976 yılında 13.den 36'ya geldiğimde 18 Ekimde, 37-B servisti, 13'e gidiyordum, 36'dan ve Mazhar Osman Uzman servisindeki taş heykel Mazhar Osman Uzmanın, nöroloji önündeydi ve orası şimdi, inme, felç anlıyacağım servis. Sonra zaman geçti, 1972 yılında yapımı devam eder, bugünkü BAVTOM, o zaman kaçıp gelmiştim, orada kanape de aileme mektup yazıyordum, bekçi söylendi, bağırdım, çağırdım, bekçi bilemedim, bugün müdrikim, Bautomun yanında kreş yapıldı. Memurların küçük çocuklarına bakacak servis. Hastahane yeni doğan bebekleri annelerin baktıkları, 37-B servisi. Kreş. Büyüyünce Bautomun yanında ki kreş. Okula gidince bay doktor lojmanı altında çocukların ders gördüğü, başlarında öğretmen, kreş. İkokuldan sonra çocuklar kreşe gitmiyorlar. Aklımla biliyorum, aklım var, kesin değil tabii, kesin hastahane, 37-B'den, 36'ya gelenlerden A.T., ellerini gözlerime soktu, saçlarından çektim, zor kurtuldum. Bu olay bir iki defa tekrar etti sanıyorum. Birden çok sanıyorum. Şimdi başka konu bir var zaten. Hastaların durumu. Kreşlere annelerin yolladıklarından götürdüm geçmiş yıllarda. Anne-memur-hemşire yollayanlar hemşire benim götürdüklerim. Bu hazır kreş idaresi, inancı, Bakırköy hastahanesi, durumunda iyi vuku bulmuş ve iyi olması gerekmiştir, sonradan. Yiyecek. Kreşte. Yiyecek sorunu.”

Bakırköy Sağlık Meslek Lisesi yazısında ise 12 Eylül'ün akılların üzerinden nasıl geçtiğinin; "Adalet Partisi hiç yoktu sanki...", evrileceği nihai noktanın, Özal'ın başkomutanlığında bir şehrin dükalığının kurulacağını; "toplum işi, İstanbul işi kısacası..." ipuçları yok mu?

"Gündüz Hastanesinde çalışıyordum. Bir ağabey geldi. Bekçiyim dedi. İşte orası Sağlık meslek Lisesi. Sağlık Meslek Lisesi açılmamıştı daha o zaman. Buraya geleli biz zaten on dört yıl olacak 1997 Sonbaharda. Yılın aktığı yıllar. yıllar ciddi o zaman daha evvel olduğu gibi. 1983 Sonbahar biz bu tesise geldik, eski 22-A'dan, 12 Eylül 1980 devlet başkanı Kenan Evren olalı ne olmuştu zaten? Adalet Partisi, partiler kapatıldı, yeni bir hayat başladı. O zaman Adalet Partisi hiç yoktu sanki, mesela 1981 sonbaharı ele alalım, eski 36.dan gündüz hastanesine çıktığımız. Bir teyze röbdoşambr ile gidiyorsun bağırды, kot diktiler giydik, yağmurluk verdiler, çizme verdiler, cam çaydanlıka sap takardık, çember, sapın deliğinin çember deliğine uygun, şimdi unuttum nasıl takılacağını, takoz denilen, ortası delik, dikdörtgenler prizması, okul geçti, belki adı, dikdörtgen prizması, saptan, sapın deliğinden vida geçirir, tornavida ile sıkardık, sonra matkap iyice sıkıştırırdı. Yemek yerdik. Hemşire vardı. .şimdi 2000 yılına akıyoruz. On, on beş yıl sonra yeni bir yüzyılda olacağız. Yıl okul işi, toplum işi, İstanbul işi kısacası. Gölbaşı, Ankara'da oturuyoruz. Milli Güvenlik Konseyi, Gölbaşı, Ankara'nın kazasıdır dedi ve görevi sivile

devretti. Gölbaşı nahiyesi Çankaya kazasına bağlıydı. Çankaya kazası Ankara iline. Ben Gölbaşındayken, Gölbaşı nahiye idi. 9 Haziran 1969 Cumartesi yattım, 36. Bakırköy, İstanbul, bildim bileli Gölbaşı nahiye idi, jandarma karakolu vardı, 1953 İlkbahar evimiz yeni yapılmıştı, ayrıyeten onu söyleyim, taşındığımızı bilirim.

Sağlık Meslek Lisesi, öğrenciler sabah kahvaltısına gidiyorlardı, lokantaya, yıllarca önce, okuyanlar oldu, mezun oldular, hep kalacaklar sanırdım yine okuyanlar geldi, yeni, geçti, gitti, yıllar, jandarmalar yakınında adli servis. nöbet tutarlar adli tıp başkanlığı ihtisas gözlem dairesi, giderler, orada jandarma var, lepranın yanında ayrıyeten bunu belirtiyim, yemek, büyük Allah, akıl, hasta."

Cumhuriyet yazısını yazdığında, henüz İkinci Cumhuriyetçiler yeni yeni yeşilleniyorlardı, B.U. onlardan önce, elbette psikiyatristlerden çok daha önce engin bir yapay toplum tarifini anlatıyordu: "Bakırköy, İstanbul, başka bir alem... burada, yediniz, içtiniz, ilaç yuttunuz, iğne oldunuz, başka bir alem, bunu seçtiniz, bunu yaşadınız, unuttunuz, geçmişten, bu alemini seçtiniz, toplum oldunuz" ve elbette ekliyordu; "hastahane idaresi var..."

Cumhuriyet idaresinde pek başarı sağlanamamış, Bakırköy Hastahanesi, bu topraklar, sonradan dediğim, hemşireler geldiler, kurtardılar, yaşadıkları hayat, memurların, Mazhar Osman Uzman, çektiği eziyet, çektiği akıl, sonradan çıkan ve çevresiyle devam

ettiği, bizim çekmediğimiz kalmadı, o öldükten sonra, Bakırköy, İstanbul'da ve devam ettikleri, başarılı olamamış, idare, Cumhuriyet, demokrat parti, devrinde okurken, demokrat parti doğumluyum derdim, arkadaşlarımın arasında öğünürdüm, 1946 doğumluyum, 27 Mayıs 1960 ihtilal, ordu, 4. devlet başkanı Cemal Gürsel, Bakırköy, İstanbul, başka bir alem, buna ne buyrulur?

Dedin. Yapmadı mı? Demedin. Bu başka alemi seçtin. Hasta hoşuna gitti. Yaşadın. Şimdi iyiyim. Bu Cumhuriyet devrinde, devletin de Bakırköy Hastanesi, idaresi, memuru. Dedin. Yapmadı mı? İfadem hastaya. İşte demokrat parti böyle yıkıldı ve hastaların yaşadığı, 12 Eylül 1980 devlet başkanı Kenan Evren böyle geldi. Yaşıyorsunuz. Hemşireler geldiler kurtardılar. Yaşadınız. Yaşıyorsunuz, yaşadığınız hastalara dedim. Ne buyrulur, hastalara dedim? Dışarıyla ilgi. Başka bir alem. İdare ne yapsın? Kalorifer 1975 İlk-bahar 36 yandı.

Siz devam ettiniz, yaşadınız, geçmişte, bugün yaşıyorsunuz, burada, yediniz, içtiniz, ilaç yuttunuz, iğne oldunuz, başka bir alem, bunu seçtiniz, bunu yaşadınız, unuttunuz, geçmişten, bu alemi seçtiniz, toplum oldunuz, hastahane idaresi var, çalışıyor, çalıştı, demokrat parti devrinde, Bakırköy hastahanesi vardı, bu acıyı yaşadınız, ben hayat seviyesi ile ilgili diyorum, hastaya."

Eğer sabah, mesai saatine denk bir vakitte Bakırköy Akıl Hastanesi'ne yolunuz düşerse B.U.'ya rastlarsınız. Kolunda gazeteler, dünyaya yıkılmamak için bir sağa bir sola salına salına duruşu, sanki koruduğu kendi dengesi değil de dünyanın dengesi gibi yürüyüşü hemen dikkatinizi çeker. Öyküsü, hepimizin öyküsünden az değil, belki de fazladır:

"Acı yılları

Çam ağaçları.

İncir ağaçlarını bilmediğim çıktığım

o Bakırköy hastanesi

Su. Sıcak. Soğuk. Kar.

Kalorifer yandığı 1975 yılı ilkbahar.

İhtilal. İdam. Şüphe. İntihar.

İşte geçen yıllar.

Aura gazetesi haftalık.

36. servis yazardım, 35. servis basılır.

Ne yazıyorsun der Mualla abla.

Süt ablanım der.

Yırttım yazdığımı.

Yeniden yazdım.

Gittim, kağıt, istedim.

Yırttığımı attım çöpe.

Soğuk, kar, biri önce hatırımda yazdım.

Çıkan adam.
Yürüyebilir miyim derim?
Kağıt almağa giderken.
Uzun etti yazdım.
İşte İhtilalin sonu.
Süt ablam Mualla ablam.
Yazdım, yazılar.
Yıllar.
Bildiğim Bakırköy.
Yediğim yiyecek çevremden parayla.
Parayla veren de oldu.
Bakırköy'de.
Hastahanede.
Börek. Portakal. Şeker.
İnsanlar.
Adam gelir bakar yazıya.
Şüphe.
Adam gelir bakar yazıya.
Halloperidol iğne olduğuma sebep oldu dedim.
Yıllar önce.
Yediğim sopalar.
Bağlandığım gömlekler.
Bağlandığım kayış.
Kedi köpek ısırdığı.
Temiz bir hayat.
Gelen ziyaretçilerim.

Şükrü Üçok amca çağırırdı.

Onlar geçti.

Buranın zor hayatı.

Sabah gazete veririm.

Adam postanenin yanındaki simitçi açık mı der?

Her gün.

Şiir yazacaktım.

Mualla ablam.

Mahvoldu.

14-B yıkıldı."

Bu kısa yazılarıyla çok şey öğretti bize: mesela; ihtilallerin Cuma günleri yapıldığını, mesela; kayışlarla bağlanmanın, dayakların, insülin komaların ortasında da *hayat meselesi* peşinde koşulabildiğini ve hepsinden önemlisi de; nice *darbeler* arasında, "... kendim geldim... *ihtilal bu işte!*", her insan ömrünün kendince ihtilalleri olduğunu ve bunlardan haberi olmanın erdemini...

"Şu çok güzel" şiirinden:

"Anneannem 1959 mart öldü

Sonra ihtilal

1960 27 mayıs Cuma

Bakırköy İstanbul

Gölbaşı Ankara'da oturuyoruz...

*Anneanneme 1959 marttan önce
Üç dört yıl
Yaza gelirdi
Kurban bayramı
Koç gelirdi
Şehitali köyünden
Şehitali köyü anneannemin köyü
Mezarı Gölbaşı Ankara'da
Küçük bir tahta, isim mezarında...*

*İki gölün daha çok güneyinde
Olanında
Yüzerdim
Su içtim
Bakırköy'de
Bakırköy İstanbul'da."*

"Bildiğim" adlı şiirinden:

*"İlk buraya yattığımda
1965 yaz
Hukuk fakültesinde okuyordum
Ankara'da
Burası Bakırköy hastanesi
Bakırköy İstanbul'da*

O yatış.
Sıkıyı görünce ağlayış
Bakırköy Hastanesine yatarken.
1965 yılı yattığımda.
1965 yılı yattığımda.
Adil Üçok amca bağlayıp
Getirseydiniz dedi.
1969 yılı haziran 9
Cumartesi.
Babamın ahbabıyla kendim geldim.
İhtilal bu işte!

Yaşayan, soluduğu havayı bile merak eden bir insanın nice acı yıllardan sonra ulaştığı imge dehlizi ise kaydetmenin yükünü de sırtlanıp, Bakırköy Akıl Hastanesi'nin bahçesinden Mahmut Okkaş'ın yurtsuz yuvasız kuşlarına ulaştırıyor:

Mükemmel kuş

*Yeşil kanatlı
Papağan dediler adına
Mükemmel kuş olur mu?
Olmaz
Tamamen yeşil
Mükemmel kuş olur mu?*

*Tamamen yeşil.
Aura dergisine yazıyorum
Haftalık gazete
Bakırköy, İstanbul'da..."*

Evet. Kaydederdi. Kaydederler... Mevcut zihinsel düzeneklerimize çarparak, bunları bozarak, zaman zaman tehdit ederek. Bir de bu yüzden 'hasta'dırlar. Toplumsal işlevlerini aksattıkları, daha ötesi, işlerliğini, bekasını sağlayan düzeni riske ettikleri için. İstanbul'da bu pek hissedilmez. Oysa bir taşra kentine gidince, psikiyatrinin tüm ahlakını devşirdiği, kurduğu görüşme odasının yapaylığı yanında, gerçekte asıl işlevinin akıl hastalıklarının düzenbozuculuğunu kontrol altına almak olduğu anlaşılır. Adli süreçlerle, bürokratik taleplerle uğraşı, bir hastane polikliniğindeki ana işiniz haline gelir. Hastaya o odada ne yaptığınızla ilgilenmez otorite, sitemin nasıl korunduğuyla, korunmadığıyla ilgilidir.

Benim asistanlığım döneminde DSM-IV'ün psikiyatri pratiğinde kullanım sıklığı, Dünya Sağlık Örgütünün tanı sistemi ICD-10'u geçmişti. Hemen tüm dünyada da benzer bir süreç yaşandı. Fabrega, 1996 yılında bu yayılmayı şöyle özetledi:

"DSM-IV gibi bir belge Amerikan etkisindeki toplumlarda psikiyatrik uygulamaların kurumsal temelini

sembolize eder... DSM-IV psikiyatrik hizmetlerin bedelinin karşılanması için bir dayanak oluşturur, psikiyatri alanına uygun araştırmalar için bir rehber görevi görür ve mahkemelerde uzman tanıklıklarının geçerliliğini sağlar. Günümüz amerikan psikiyatrisinin söyleminde nereye bakılırsa bakılsın DSM-IV'ün meslek, bilimsel kurumsallık ve devletin verdiği otoriteye dayanan damgası göze çarpar."

Böylece, bilgiyi edinme, uygulama ve sonuçlarını izleme, değerlendirme tarif edilmiş, insandan kopartılmış olur. Şablona uygunluk, insanın acısını, sıkıntısını anlamanın sıklıkla önüne geçer. Hele de, uğraşılan konu, otoritenin taleplerini karşılamak ile ilgili ise!.. Nazım, *"derya içre olup da deryayı bilmeyen balıklardan da tuhaf"* demişti. Lin, psikiyatristlerin, doğup büyüdükları topluma yabancılaşmayla belirginleşen mesleki bir hastalıktan muzdarip olduklarını yazıyor ve hastalığın adını da koyuyor: *'kör nokta sendromu.'*

“Lailaheillallah Abdi”

“Bu da Lailaheillallah Abdi... tarak satardı... bu en çok Yıldız Meydanı civarında. Lailaheillallah Abdi...Abdurrahman... fakir olduğu için kimse kendine bakmıyor. Bir de akli dengesi de yerinde değil. Bu sadece tarak satardı erkek tarağı... indirirdi önüne: “La ilahe illallah... la ilahe illallah... tarak... tarak... tarak.... 25 kuruşa bir tarak...”

Bu resimde de Lailaheillallah Abdi var... bu Lailaheillallah Abdi'nin en son dönemleriydi... burada bitlenmiş, pireler sarmış, kirlenmiş... kimse artık kendisine bakmıyor. Banyoya da götürmemişler zavallıyı. Ben sonradan geldim şahit oldum; götürmüşler Balıklı Göl'ün oraya soğuk suya batırıp çıkarırlar... Zaten hava soğuk. Zaten insanlar donuyor... o anda birde onu götürüp suya batırıp çıkarırlar. İşte orada tabii birazcık da münakaşamız oldu onlarla... Bu da kendinin akrabası olan bir adam. Aldım kendini getirdim aşağı çarşıda işte eski ceket elbise filan aldım... götürdük banyoya... banyoda temiz yıkadık. O elbiselerin hepsini yandırdık... yeniden bir daha tekrar elbise giydirdik...

Ve ondan sonra... çok yaşamadı yani...

Ayno seksen dört seksen beş yıllarında vefat etti; buraya... Urfa'ya gömüldü.

Lailaheillallah Abdi... doksanlı yılların başındaydı... o da vefat etti.”

Buradaki kötölük başka. Yine de, herhalde dünyanın en zor deneyimlerinden biri akıl hastası yakını olmaktır. Hastanede çalıştığım dönemlerden biliyorum; sevecen bir ilgiden zulme uzanan bir yelpazede salınıp dururlar. Hastanın hemen tüm sorumluluğu, aileye, sıklıkla da ailede bir bireyin omuzlarına yıkılır. Aynı ideolojik arkaplan burada da devreye girer: nasıl ki akıl hastalıklarının nedenleri ile ilgili açıklamanın yükü kişinin biyolojisine yıkılırsa, hastalık üzerinde toplumsal sistemin etkilerinin üzeri bu açıklamalarla kapatılırsa, hastanın toplumsal çevreye etkilerinin sorumluluğu da büyük bir ikiye bölünmeyle hasta yakınları üzerine yıkılır. Bu yıkma işlemi psikiyatri hizmetlerinin bir parçasıdır; hastanelerde adli psikiyatri adında bir bölüm vardır, belki de en etkin çalışan kliniğe sahiptir. Bunun dışında her psikiyatrist, polikliniğinde, servisinde, muayenehanesinde bu işlemleri yürütmek durumundadır.

Çoğu kez kurumlarla ve kurumların temsilcileri ile, yani yöneticiler, hekimler, hemşireler... ile hasta yakınları arasında bir gerilim sürüp gider.

1970'lerdeydi sanırım; İtalya'da hükümet tüm depo hastanelerin boşaltılmasına karar veriyor. Bu uygulamaya karşı hasta yakınları gösteriler yapıyor...du.

"Dang"

“Bu da Halil Dang dediğimiz arkadaşımız. Dang kelimesi nereden geliyor?.. hep yolda yürürken... kendisinin söylediği... “dang dang dang” diye böyle ses çıkarırdı. Bu adam Top dağında bir mağarada yaşırdı. Top dağında mağarada bu adam... orak var bizim hani biçim orağı büyük ama uzun böyle kılıç gibi olan... ondan bir tane eline alır; işte mağarada, mağaranın içerisinde sanki savaşıyormuş gibi... sabaha kadar onun savaştığını görürlerdi. Tırpan... tırpan... o uzun şeyi... onu eline almış... her gün ama her gece sabaha kadar... işte böyle yapar. Sabahleyin de çögenini alır eline çarşıda gezer.

Ama eskiden sayacıydı bu. Köylere çıkardı. Sayacılık ederdi... ayakkabı dikerdi... saraçlık ederdi... bu bir sefer akli dengesini bozdu... Adana’daki akıl hastanesine gitti... orada düzeldi. Yine geldi. Burada aşağı çarşıda, Kaleboynu yokuşunda... orada bir dükkan açtılar kendine. İşte orada çalışırken... işte yoksulluk belini büküyor, kimse kendine bakmıyor... işte o şekilde... efendime söyleyeyim... bu Halil efendi yine kafayı oynattı... Öndan sonra da sokakta çalıştı. Ta ölene kadar... yetmiş altı yetmiş yedi yıllarına kadar... o zamanlarda vefat etti.

Biz mesela... bununla beraber köye çerçiliğe gitmiş bir arkadaşla beraber eşya satıyorlar.

“Halil ağa” dedim, “bunun kilosuna ne kadar?”

Dedi: “Bu Avrupa!”

Dedim: “Bu ne kadar?”

Dedi: "Bu da avropa!"

"Bu nedir?" dedim.

Dedi: "Bu da avropa!"

"Halil ağa bir bak hele, daşşakların da avropa mı avropa değil mi?"

Dedi: "O da avropa..."

Gece, geçmişİ diriltten vakittir de... Urfa'da, Hasan ağbinin evinde, evi deyişim sözün gelişi; aynı zamanda atölyesinde, dergahında, konservatuarında... oturuyoruz. Saat on ikiyi geçmiş... Bunu nereden mi biliyorum; Urfa'nın o güzelim peynirli kadayıfının tep-sisi bir köşede boş, boynu bükük duruyor, müzik faslı tamamlanmış, Hasan ağbi, elinde keman, binbir doğaç-lamayla, usul usul, Memed Tahir Bey'in gitmeden önce klarnetiyle coşturduğu, coşturduğu notaları yatıştır-maya çalışıyor. Çayın altı son kez yakılmış... asıl işaret ise şu: Bekir Usta, cin muhabbetini açmış, eşsiz dene-yimlerini anlatıyor. Bekir Usta, sözde değil, hakikatlı usta!.. Elektronik işlerinden iyi anlıyor. Hastaları var. Tedavi için ona başvuruyor ve o da büyüleri çözüyor, cinleri kovuyor... Cinlerin varlığını bir de böyle anlatı-yor: *"Radyo dalgalarını görebiliyor muyuz? Görmüyoruz. Ama hepimiz inanıyoruz. Cinler de öyle..."* Gecenin orta yeri... Gece geçmişİ diriltten vakittir. Bütün efsanelerin masalların insana 'tesir' ettiği büyülu zaman. Ateşin başında nenelerimizin anlattığı masallar...

“Peki, herkes değil de, niye bazıları görebiliyor?..”

“Elbette, herkese görünmezler” diyor ve devam ediyor: “bir kez seslerden uzak duracaksın. Yalnızlığa  ekileceksin. İnsan sesi duymayacaksın. Et yemeyeceksin. En iyisi bir mağaradır. Oruç tutacaksın. Günlerce. Bıkmadan. Görünmeden önce seni denerler; duvarlar üzerine yürür, korkunç hayaletler peşine düşer... Bunlardan korktuğunda savaşı kaybettin. Yok, dayanırsan meydan okursan... belki g r n rl r. Niye belki diyorum? Hayatta, dürüst olmayan, harama el uzatmış adama, ne yapıp ne etse, görünmezler...”

Bekir Usta, bu deneyimden geçtiğini, cinlerin kendine göründüğünü, bu deneyimle birlikte de, hastalar üzerinde iyileştirici gücünün olduğunu söylüyor. Hastalıkları yorumlayışı, getirdiği açıklamalar ve ‘stratejileri’ fena halde tıbbın yöntemiyle benzeşiyor: “Bayılması olan bir çocuğa bakmamı istediler... doktorlara götürmüşler, ilaçlar başlanmış, fayda görmemiş...” İlaçları piyasa adlarıyla biliyor, söylüyor. “Gittim, baktım...” diyor, “ ocuğa cinler musallat olmuş, hem de en kötüleri; Yahudi cini, Yezidi cini... tabii hemen harekete geçmedim, çok dikkatli olmak lazım... keleşe karşı tüfekle değil tankla topla gideceksin... Öyle de yaptım.  nce cinlerimi gönderdim, etraflarını sardırdım...” Anlatımında, binlerce yıllık kavim çatışmalarının sisli havası yakın tarihin olaylarıyla buluşuyor... “İlaçları kesmedim,” diyor, ‘düşün ki

beyin zayıf düşmüş, düşün ki duvar var... ilaçlar o duvarın harcını sağlamlaştırıyor..." Yerel kültürün hamuruyla mayalanmış bu açıklamalar, bazı hekimlerin insanların sıkıntılarını gerekçelendirmek için başvurdukları "ensedeki beyin damarları kireçlenmiş" benzeri ucubelerden daha tutarlı değil mi?..

Anlattığı şu öykü ise ara varlıkların işlevleriyle ilgili aydınlatıcı ipuçlarını veriyor:

Ermeni bir aile yıllar önce Urfa'dan İstanbul'a göçüyor. Dede ölmeden önce torununa bir vasiyette bulunmuş; ondan karate kursuna gitmesini, bu sporda siyah kuşağa kadar yükselmesini istemiş. Çocuk genç bir adam olmuş, karate kursuna gitmiş, siyah kuşağa kadar gelmiş, fakat ustası bir türlü kendisinin siyah kuşak almasına rıza göstermiyor. Genç adam, hocasının da Urfa'lı olduğunu biliyor. Aile vasiyetini yerine getirmek için hocasına şu teklifte bulunuyor:

"Bizim evimizde kilitli bir kasada bir harita var. Bu haritada Urfa'da bıraktığımız evde gömülü olan altınların yerleri belli. Eğer siyah kuşağı bana verirsen o haritayı sana getiririm."

Hocası bir süre düşündükten sonra, *"Haritayı getir"* diyor. Bilmezsiniz; Urfa'da gömülü çok altın var. Ermeniler derlermiş ki, Urfa'da çift için ne zaman altın saban yaparlar, anlayın ki bizim gömdüklerimizi buldular. O kadar çok altın, işte! Delikanlı evdekilerden gizli kasayı açmış, haritanın bir

gizli kasayı açmış, haritanın bir fotokopisini çekirmiş, sonra tekrar yerine koymuş. Hocası haritayı görünce hemen gerçek olduğunu anlıyor. Niye?.. Haritadaki yerlerin hepsini, mahalleyi, sokağı biliyor. Siyah kuşağı vermiş. Haritayı da buradaki kardeşlerine göstermiş. Haritaya göre üç yerde altın varmış. Birinci yerde on bir kilo, ikinci yerde yirmi beş kilo, üçüncü yerde dört ton... Sonra bu kardeşler o eve gitmişler. İlk gösterilen yeri kazmışlar. Bir şey bulamamışlar. Bana geldiler... dediler:

"Böyle böyle..." "Karışmam" dedim, "bizimkiler izin vermiyor; bu hazine işlerine benim cinlerim karşı."

Israr ettiler. Denilen eve gittik. Daha haritayı bana göstermemişler. Baktım bir çeşme: iki yılan şekli, boğum boğum... başları karşılıklı geliyor, taştan bunu nasıl yapmış bu insanlar... hemen anladım suyun yönü ilk altının yerine işaret ediyor. Baktım. Danıştım. Sonra adamlara dedim ki:

"Burada üç yerde altın var. İlkinde on bir kilo, ikincisinde yirmi beş kilo..."

Sonra durdum, şaşkınım, diyeceğim ya, inanmayacaklar, *"üçüncü yerde de dört ton"* dedim. Bunlar beni tecrübe de ediyorlar, şaşırdılar.

"Doğru" dediler.

Görüyor musun aklı! İlk yere on bir kilo altın koyuyor, bulan diyecek ki, altını buldum, zenginim.

Diyelim, devam etti, yirmi beş kilo bulacak, diyecek hepsi budur, fazlası yoktur... Oysa geride dört ton altın var. Akıla bak, akıla.

Onlara dedim ki: *"Bu altınları çıkartamazsınız. İlk yerde on bir kilo altının başında bekçiler var. Dört tane cin. Bunlardan biri sürekli irtibat halinde. Bir şey olduğunda hemen gidiyor, diğerlerine haber veriyor, çoğalıyorlar. Siz burayı kazmışsınız, bulamamışsınız, niye?.. Birlik olup yerini değiştirmişler. İkinci altının, yirmi beş kilonun üzerinde ise tılsım var. Bu tılsım çözülmedikçe göremezsiniz. Bu tılsımı çözmek ise öyle kolay değil. Bunu buraya koyan adam tılsımı yapmak için deve kemiğinden otuz iki dişli bir tarak yaptırmış. Tarağın son dişi kırık. Aynısından yaptıracaksınız. Bu adamın otuz beş yaşında kızıl saçlı kızıoğlankız bir kızı varmış, saçından tel kopartmış, onun gibi kızıl saçlı, kızıoğlankız bir kız bulacaksınız..."*

Geçmiş zaman üçüncüyü hatırlayamadım... dedim: *"Hadi deve kemiğinden tarağı yaptırırsınız, bu zamanda böyle bir kızı nerede bulacaksınız?.. Üçüncüyü, dört ton altını bulmak ise daha zor. Bir kere evin içine gömülmemiş, yerin altında bir tünel var, oradan ta sokağın hizasına kadar gideceksiniz. Gitseniz bile, başında cinlerin başı, ifrit bekler... ejderha gibi... size öyle bir görünür ki, kaçacak yer ararsınız..."*

Ben baktım. Benimkilere danışmışım. İzin vermiyorlar. Demek ki kismetim değil. Diyorlar bu

altınların sahibi kim; bulan mı?, şimdi evde oturan mı?, bırakıp giden, oraya gömen mi?.. Biri toprağa bir emanet bırakırsa, onun cinleri bekçisi olur... Bir şey daha dediler, o vakit anladım, benimkiler beni koruyorlar; o dört kardeşten ikisi hain...

Öykü böyle bitiyor. *'Kutsallığa bürünmüş altın'* ile ilgili öyküler ise, çocukluğumun köyünden biliyorum, bitimsiz bir şekilde devam ediyor. Harun Reşit'in, Edessalı zengin ailelerin hazineleri ile birebir ilgilendiğinin kayıtları vardır. Anadolu'da *'definecilik'* efsanelerinin önemli bir çekim merkezidir. İstanbul'da teknik lise elektronik bölümünde okurken yaz tatillerinde gittiğim köyde köylülerin ilk sordukları şey hazine arayıcılarının vazgeçilmez aletleri dedektörlerdi. Doğduğum köyün çevresinde Roma dönemine ait olduğunu düşündüğüm bazı kalıntılar vardı, her ilkbahar yaz kazmalarla toprağın göğsü çukurlarla açılır, sonra toprak kış uykusuna yatar. Birçok hazine öyküsüne rağmen, köyümde hazine zenginliğine ulaşmış birini bilmiyorum. Dayımın bu işlerden vazgeçiş nedenini ise biliyorum. Yedi-sekiz yaşlarımda, toprak damlı köy evinde anlatılan definecilik öykülerini hayranlıkla dinlerken öğrenmiştim: *"Köyün yakınlarındaki mağarayı kazıyorduk. Ben gözcüydüm. Aşağıda her kazma inişinde yuvarıda yıldırım gibi çingılar görülüyordu. Korktum..."*

Yukarıdaki anlatıda olduğu gibi bir şeyler 'izin vermiyordu.'

Bu öykülerde ve daha birçok öyküde cinlerin Sumer'den bu yana işlevleri, toplumsal karşılıkları açık. Altın binlerce yıldır, maddi birikimin, zenginliğin simgesidir. Sumer'de toplumsal farklılaşmanın niteliğini, tanrı-kralların toplumsal servetin asıl sahibi olduklarını, mabetlerdeki rahiplerin koruyuculuğunu ve kölelerin varlığını biliyoruz. Ve görüyoruz ki, cinlerin, tılsım, yani büyü'nün, ifritin hep birlikte asal görevleri maddi birikimin talanını engellemek, sınıf ayrımının ideolojik temelini beslemek, kölenin köleliliğini korkuyla meşrulaştırmaktır. Anadolu'da cinler iki yeri tutarlar: su başlarını, bir de, elbette değirmenleri. Rastlantı mı?

Daha önce Adıyaman yolunda solculuktan dönmemek için otomobiliyle tarlaya uçan F.'den söz ettim. F.'yi yakınları, bu olaydan sonra şıha götürüyorlar. Cinleri yandırmak için. Şıh F.'ye soruyor:

"Görüyor musun?"

"Evet."

Şıh sormaya devam ediyor:

"Ne görüyorsun?"

"Fabrikalar görüyorum, işçiler görüyorum... işçi kardeşlerimiz..." F... sözünü tamamlamadan, şıh, cinlere yaklaştığından emin:

“Başka... başka...” diyor.

“Denizleri görüyorum... Mahirleri görüyorum... Kitlenin önündeler...” Şih bunların cin adları olduğunu düşünüyor ve heyecanla:

“Yandır onları... Yandır onları!” diye haykırıyor...

F.’nin tepkisi bu sefer hiç de direksiyonu kırmak olmuyor: “Sen nasıl Deniz’i, Mahir’i yandır dersin!” diyeerek direk şihın üzerine yürüyor...

Efsanelerde maddi zenginliğin hep toprağın altında, sıklıkla mezarlarda aranmasının ise ikili anlamı vardır. Birincisi gerçekliğe ait; daha önce gördüğümüz gibi, mezarlara değerli eşyalar konulmaktadır. İkincisi mitos’a ait; insanlığın ilk artık ürünü tahıldır ve kaynağı topraktır. Hazineyi de toprak verecektir.

“Onun başlıca madensel maddeleri sodyum chlorid(mutfak tuzu), potasyum nitrate(güherçile)dı. Hayvansal madde olarak süt, yılan derisi, kablumbağa kabuğu kullanmış, fakat en çok kullandığı maddeler bitkisel ot cinsinden cassia(çin tarçını), Myrtle(mersin ağacı), asafoetida(şeytan tersi otu), thyme(nane); ağaçlardan söğüt, armut, köknar, incir, hurmadan yararlanmıştır.”

Buradaki bilgiler, M.Ö. Üçüncü bin yılın sonlarına ait bir Sumer tabletinden. Kramer, daha önce andığımız kitabında, bu Sumer hekiminin, bilinen ‘ilk tıp kitabı’ olan tabletinde tanrılardan ve cinlerden söz etmemesine dikkatimizi çekiyor. Başka tabletlerin çözü-

münden biliniyor: Sumerler de çeşitli hastalıklara insanın bedenine giren kötü cinlerin neden olduğuna inanıyorlardı. Bir Sumer ilahisinde birçok hastalık cininin adı geçiyordu. Sumer’de, daha sonra Babil’de, Asur’da hastalıklarla ilgili bu inanışlar güçlü bir şekilde yaşadı. Eski Yunan’a Asklepios kültü olarak girdi. Hippokrat ile birlikte hastalık belirtilerinin gözlem ve kaydına dayanan ve tanı koyma sürecini içeren hekimliğin temelleri atıldı. Hippokrat, yeryüzünde birçok yerde cin tutması olarak bilinen saranın doğaüstü güçlerle ilgisi olmadığını açık açık yazdı.

Belki de dünya görüşlerimiz nedeniyle gözden kaçırdığımız bir gerçeği tespit etmenin tam sırasıdır: dünyaya nasıl bakarsanız, dünya size öyle görünür. Nasıl ki günümüz tıbbında, kan hücrelerini, mikropları, kromozomları ayrıntısıyla tarif eden uzmanlar varsa, Sumer’de, Babil’de, Asur’da cinleri aynı *açıklıkla* gören ve tarif eden ‘*uzmanlar*’ vardı. Dünyaya bakışları; birlik duygu büyüğü ile ve her şeyin canlılığına inançla ve bakma biçimleri; esrime ve sihir ayinleri ile cinler bu uzmanlar için apaçık şeylerdi.

Istanbul’a gideceğim. Uçak, saat altıda kalkıyor. Uçak kalkıyor ya, ben kalkamıyorum. Otogar’da bir bilet buluyorum. Otobüs Gaziantep yolunda... keyfim, “*Şimdi İstanbul’da olmak vardı anasını satayım...*” ayarında, bozuk mu bozuk. Arkamdaki koltuklarda iki kişi

sohbet ediyor, yarenleşiyorlar. Daha yaşlı olan, çerçici-lik yaptığını, oğlunun aklının diğerk çocuklarına göre 'seyrek' olduğunu, bu nedenle onu, Urfa'da Dergah'a bıraktığını, birkaç gün sonra dönüp alacağını anlatıyor. Diğeri, *"Benim karıda da aynı şey oldu, evde bıçakları filan saklamaya başlamıştım, çocuklara kötülük eder diye korkuyordum, nere götürdüysen fayda etmedi, ruh doktoruna götürdüm, ilaç verdi, içiriyorum, bir köşede sessiz oturuyor, hiç değılse kimseye zararı yok şimdi"* dedikten sonra, mucizevi bir tarifile konuşmasını bitirdi:

"Oğlunu al, doktora götür, senin oğlunda cin değıl psikoloji var!"

Asıl soru ise şu: Bekir Usta, aynı mağarada, insanlığın binlerce yıl öncesinden yarattığı aynı güçlere karşı Halil ile birlikte savaştığını biliyor mu?

Yanıt: Elbette biliyor !..

Asıl sorun ise şu: Bekir Usta ile Halil'in birlikte savaş verdiğı mağaraya hekim hiç uğradı mı?..

Yanıt?

Dedi O Da Avrupa

Aynı zamanda yukarıdaki *'yanıt plus soru işareti'*nin çaresizliğine de söylenebilir... avropa!.. Ve *avropalı* bir öyküyü anımsamanın vaktidir: 1848 yılında, demiryolu ustabaşısı Phineas Gage ve işçiler Vermont, Cavendish yakınlarındaki demiryolunda çalışırken, sağlam kurulmamış bir set yıkıldı ve yaklaşık bir metre uzunluğunda ve iki buçuk santimetre çapında bir demir Gage'in sol çene kemiğinin altından girip, kafatasının üstünden çıktı. Sol beyninin çoğu, yazık ki zedelenmişti, fakat bilinci hala kapanmamıştı. Kazayı izleyen birkaç ay boyunca doktorlar Gage'in davranışlarını gözlemlediler: sevimlilikten aşırılığa, uyumluluktan saygısızca tutumlara birçok değişikliği kaydettiler. Gage'in öyküsü, beynin belli bölgeleri ile davranış ve kişilik arasında bir ilişki olduğunun ilk kanıtlarından biri oldu. Bu kanıtların belirgin sonuçlarından biri de psikocerrahi, yani akıl hastalarının cerrahi yöntemlerle tedavi girişimleri idi.

Şizofreni hastalarındaki zihinsel sorunların altında yatan patolojinin beynin ön lobu ile ilişkili oldu-

ğu tezinden hareket edilmekteydi ve bu tez 1933 yılında Portekizli psikiyatrist Egas Moniz'ce Lizbon'da ortaya atıldı, onun yönlendirmesiyle Almedia Lima yöntemi ilk kez uygulayan kişi oldu. Moniz akıl hastalarındaki tekrarlayıcı davranışların ve sabit fikirlerin, yani stereotipilerin ve hezeyanların altında, onların beyin hücre bağlantılarındaki anormal düzensizlikler olduğunu kabul etmekteydi:

“Geliştirdiğimiz kurama göre, bir sonuç ortaya çıkmaktadır: bu hastaları iyileştirebilmek için, beyinde, özellikle de frontal(ön) loblarla ilişkili olan (bölgelerdeki) hücresel bağlantıların sabit düzenlerini az veya çok yıkmalıyız.”

Moniz, kuramıyla 1949 yılında Nobel ödülü aldı. Yöntemi, 1941'de Freeman ve Watts'ca geliştirildi. Beynin ön bölümünün cerrahi yöntemle(lobotomi) çıkartılması sonrasında anormal düşünce ve eylemlerin devam ettiğini, fakat kişinin bunlara karşı tutumunda belirgin bir değişiklik olduğunu gözlemlediler. Psychosomatic Medicine'de yayınlanan makaleleri *The Frontal Lobes and Consciousness of the Self*'te lobotominin ego ile bağlantılı duygulanımı berraklaştırdığını ileri sürdüler; hastalar daha az sinirliydiler, içsel deneyimleriyle, kendileriyle daha az ve çevreyle daha fazla ilgilidiler.

Zaman içinde psikocerrahi uygulamaları arttı ve hem tıbbi, hem de insani tartışmalar yoğunlaştı. Bir

uçta; lobotominin beyni yok ettiği, insandan robotlar, zombiler, bitkiler yarattığı eleştirileri vardı. Bu eleştirilerin sahipleri yönteme 'kısmi ötonazi' adını uygun görmekteydiler. Diğer uçta ise; psikocerrahi sonrası ortaya çıkan birçok durumun; bakımsızlığın, uyuşukluğun zaten hastalık sürecinin özellikleri olduğu tezi yükselmekteydi. BMJ(British Medical Journal)'nin 1951'deki sayılarından birinde editöryal yazıdaki 'bilimsel' savunmanın özeti şu idi: insanın ruhu nasıl ki ölümle ölmüyorsa, lobotomi ile de ölmez! Bu tartışmaya, Batı ahlakının büyük sözcüsü el koydu; Papa XII. Pius, uygulamaya olur verdi ve onayını şu ilkeyle gerekçelendirdi: "*Bütün için parça feda edilebilir...*" Bu ilke, topluma genellendiğinde, çıkan sonuç ürkütücüydü: akıl hastaları, toplumun-bütününün feda edilen bir parçası haline gelmişti. Batı 1949 yılında psikocerrahinin babası Moniz'i Nobel ile ödüllendirirken, psikocerrahi, psikiyatrinin kötüye kullanımından söz etmek için yola çıkan herkesin günah keçisi konumuna sokulmuş Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nde 1951 yılında '*insanlık dışı*' bulunup yasaklanmıştı.

Bu işlemi uygulayan psikocerrahlar, en azından, sara nöbetleri geçiren, bellek kaybı olan, gelecek hakkında plan yapma yeteneğini kaybetmiş, duygulanamayan, '*yararsız ve zararlı*' birçok '*sessiz*' hasta yarattı-

lar ve bu sessizliği, haklılıklarının gerekçesi olarak da sundular.

Hastaların %1-3'ünün yaşamını kaybetmesinden ise bir ayrıntı gibi söz edilmekteydi.

"Ismail"

“Bu da İsmail diye bir arkadaşımız. Bu da terziydi; aşağı çarşıda terzicilik ederdi... eski ceket dediğimiz... yani o dönemler ceketçilik ediyor... Kaçakçılık ediyor tabi. Herhalde bir zalimin eline düşmüş... iyice hırpalanmış. Dövülerek... aklını... dövülerek... Herhalde ya hapishanede ya bir yerde dövülmüş...

Bu dediğim işte yetmiş ile doksan arası. Yani yirmi senenin içerisindeki olaylar... böyle bir olay geçiyor başından ve sonra...

Bu adam parmaklarının arasına diyelim ki dört tane sigara alırdı... her parmağının arasına bir sigara alırdı. Dördünü bir kerede içerdi. Dördünü bir kerede sigara diye içerdi. Hiç kimseyle konuşmazdı. Hiç kimseden bir şey istemez... sadece sigara alır, sigara içerdi.”

Her Parmağının Arasına Bir Sigara

Sigara, akıl hastalarının en çok tüketilen maddelerden biridir. Yoğun içerler. Çok yoğun...

Genelde, yangın tehlikesini gidermek için belli saatlerde ve belli bir yerde içmelerine izin verilir... izne tabidir ve hemşirelerle, personelle hastaların sigara kavgaları az değildir.

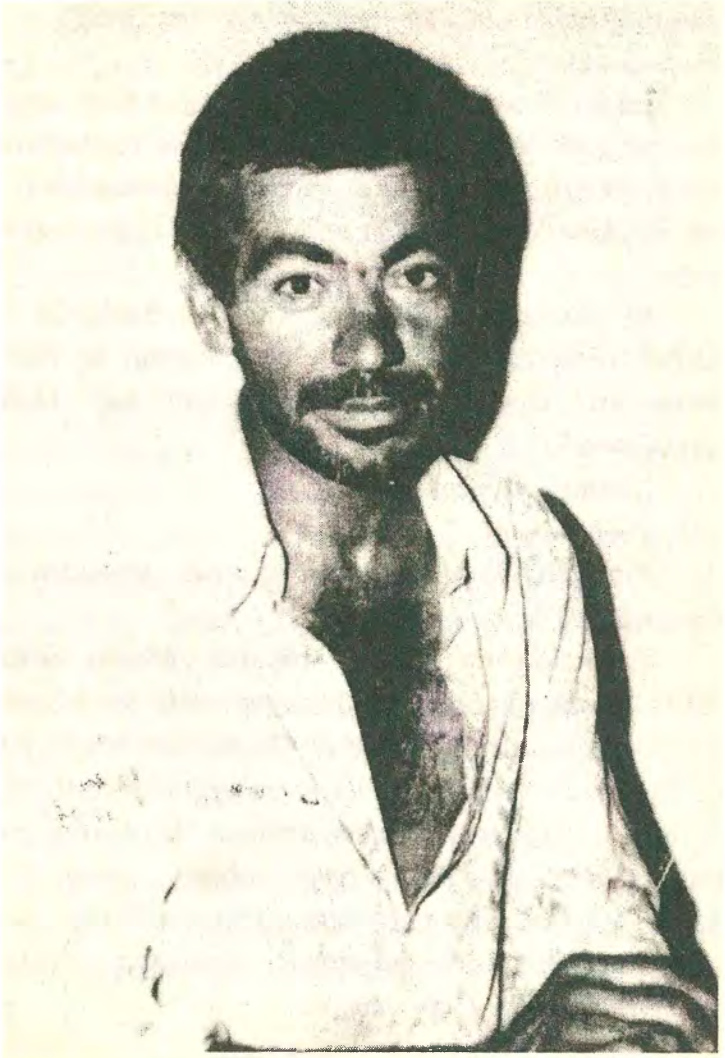
Sigaranın çok tüketilmesinin temelinde bilimsel bir doğru da olduğu sonraları anlaşıldı. Sigaranın içerdiği nikotin, akıl hastalıklarında kullanılan ilaçların yan etkilerini, ki bunların arasında yerinde duramama, huzursuzluk, kasılmalar gibi kişiyi çok rahatsız edenler de vardır, azaltmaktaydı.

Bir de Nazım'ın bir şiirinden... hem kendi tütün tutkuma da ilaç olsun diye:

"Hiçbir şey dindirmez iç sıkıntımı

Memleketimin tütününü ve türküleri gibi..."

“Esrarkeş Mehe”

“Bu da Esrarkeş Mehe. Dediklerine göre... ben tam o kadarını bilemiyorum... kaynanasını, karısını, çocuğunu... hepsini.....

Bu bir zaman Balıklı Göl’de garsonluk filan yaptı. Adana’ya gitti. Adana’da evlendi. Adana’da evlendikten sonra çocukları... işte hepsini..... hapishaneye girdi... çıktı. Bir daha tekrar Urfa’ya geldi... Urfa’da işte... esrar içerdi.

Bir gün kendisiyle Balıklı Göl’de... ben Balıklı Göl’de kaldığım sıralarda... dedim: “Mehmet karnın aç mı?” “Bilmeyem.” Dedim: “Yemek söyleyeyim mi?” Dedi: “Sen bilisen.”

“Yemek yiyecek misin?”

“Sen bilisen...”

Yani birisi kendisine yedirirse yerdi... kimseden ne bir şey ister ne de...

Parmaklarına rondeler takardı. Mesela demir rondela... lastik röntüla... onlardan parmaklarına takardı. Sigaranın kağıtlarını toplar, derdi: “Bunlar da benim paramdır.” Sigaranın, işte samsunun maltepenin beyaz kırmızı renkli şeylerinden alır, ona da derdi ki: “Bu benim paramdır...” Onu da o şekilde cebine sokardı... parayı da o şekilde. Bu halkaları parmağına takardı; parmaklar da şişerdi... götürürsen bu sefer bu parmağı kesmeye; zavallı bilmez... onu da o şekilde şey yapardı...

Fakat tabii bunun hassas şeyi... esrar delisiydi. Esrar çok içerdi... Bir gün işte getirdiler. Esrar elinde yakalandı... hapse atıldılar. Sekiz ay filan içerde kaldı... bir daha dışarı çıktı. Balıklı Göl'de yine soruyorum:

"Mehmet niye söyledin esrarın yerini?"

"Yahu" dedi, "Hacı ağbi bilmiyorsun; bu esrar..... aynı plakası şeye... çiklete benziyor. Ben de camiinin deliğine saklamıştım. Duvarda bir yere saklamıştım..."

"Eee..." dedim.

Dedi: "Zavallı, bitane bilmezin birisi... gider de onu oradan alır... polisler de görürse... o esrar zannetmez, o bilmez... onun canı yanar. O canlar yanmasın diye ben kendilerine dedim ki... polislere dedim ki, benim camiinin duvarına sakladığım esrarım da var. Gittim onu da çıkarttım. Çıkarttıktan sonra beni hapse atıldılar..."

Şimdi bunu düşün. Bu insan deli. Bu insanın aklı yok. Bu insanın evi yok. Diyor ki, "ben yanmışken..." Başkasının yanmamasını istiyor. O deli halinde... Bazen derdim: "Yani şimdi bu mu deli ben mi deliyim..." Kendi kendime düşünürdüm: "Yani bu adam mı deli ben mi deliyim... bu mu Allah yolunda ben mi Allah yolundayım." Kendi kendime böyle düşünürdüm.

O da Beykapısı'nda, kış gecelerinin birisinde soğukta donarak öldü. Onu da mezarına götürdük..., Harran Kapısı mezarlığına gömdük.
O da öyle gitti”

Bir arkadaş anlatmıştı: “Gaziosmanpaşa Kahveler Mahallesi... On altı on yedi yaşlarındayız. Sene seksen yedi... Bir garaj var... Biz baraka diyoruz, kendi aramızda. Önünde yeniyetmeler, sigara içiyoruz, mahallenin kızlarını çekiştiriyoruz, birbirimize sataşıyoruz. M. ağbimiz var... Herkes biliyor, esrar içiyor. Herkes bu yüzden ona Gogo M. diyor. Gogo M de bize takılıyor... Mahallenin bir geleneği var. Belli bir yaşa gelince barakaya girebiliyorsun, belli bir yaşta da artık selam verip geçiyorsun. Gogo, o yaşı çoktan geçmiş, bir türlü barakadan vazgeçemiyor. Ağbimizdir, bir şey de diyemiyoruz. Bir akşam, biz barakadayız, Gogo M göründü... Yaklaştı... Biz yine ‘of..’ çekmeden, uzaktan “İyi akşamlar gençler” dedi... Biraz ilerledi, sonra, ekledi: “Yahuu, şu kedi var ya, minibüsten indiğimden beri beni izliyor, döndüm, niye izliyorsun demeden, şişt, Gogo, yanlış yapma dedi...” Gogo, başını hayretler içinde salladı, sonra tekrar “İyi akşamlar, gençler” dedi ve bir daha barakaya uğramadı.”

Parmaklarına rondeler takardı

Kayıpların psikopatolojideki yeri kuramsal olarak incelenmiş olsa da uygulamada bu kuramın karşılığı yeterince araştırılmamıştır. Her hastalık hali, yalnız ruhsal değil bedensel durumlarda da böyledir, bir kaybın ifadesidir de; sağlıklı bir organın kaybı, bir olanağın, örneğin; futbol oynamanın kaybı, sosyal bir statünün kaybı... bunun bir örneği de bazı mesleklerin, örneğin polisliğin, öğretmenliğin artık yapılamaması...

Hastalığın dışavurumlarından biri de burasıdır: kaybedilmiş olanının yerine konulması... Rondelanın yüzüğe, aileye, evliliğe yakınlığı, sigara kağıdının, o eve taşınan ekmeğe yakınlığı aşikardır...

O canlar yanmasın diye

Yakındoğu, yakın zamana değin kurban edilmenin ve halen kurban etmenin erdem bilindiği coğrafyadır. Tanrı Baal'in gövdesinde onlarca yüzlerce çocuk ateşe atılmaktaydı. M.S. altıncı yüz yılda bile kutsal bakireler Harran'da gezegenlere kurban edilmekteydi. Segal'in daha önce andığım ve Ahmet Arslan'ca Türkçe'ye de çevrilmiş kitabında, Edessa'nın başından geçenleri bir de bu çerçevede okumak yerindedir. 451'de Suruç'ta doğmuş ve 519'da, altmış sekiz

yaşında Suruç piskoposu olmuş 'Kutsal Ruhun Flütü', 'İnanan Kilisenin Arp'ı ünvanlarıyla anılmasını sağlayan 700 şiir yazmış olan Suruç'lu Yakub Putların Düşüşü Üzerine adlı nutkunda Edessa ve çevresinin putperest geçmişinin bir resmini vermektedir:

"...Şeytan, Apollo ve diğer putları Antakya'ya yerleştirdi ve Nabu, Bel ve birçok diğerlerini Edessa'ya koydu. Tanrıçalar Sin, Be'elşamin, Bar Nemre, köpeklerinin Mar(i)si, Taratha ve Gedlath'la Harran'ı doğru yoldan çıkardı. Mabbog'u tanrıçaların hizmetinde olan bir rahipler şehri yaptı. Şeytan tepelerin üzerine tanrıçalar için saraylar inşa etti ve yüksek yerlere putlar için boyalı tapınaklar yaptı... Bir tepe üzerinde Ares'e sunulan kurbanlar boğazlandılar, bir başka tepe üzerinde Hermes için bir sunak dikildi. Bir vadiye Herkül vadisi adı verildi ve bir başka yüksek yer... 'tanrıların evi' diye adlandırıldı. Kurbanların kanı ile ıslanmamış hiçbir tepe, tanrılar için içkilerin dökülmediği hiçbir yüksek yer yoktu. Kitleler halinde gençler kurban olarak sunuluyor ve bakire kızlar kadın tanrıçalar için... Güneş için, Ay için, Venüs yıldızı ve diğer parlak yıldızlar için boğazlanıyordu. Tanrılar yüksek yerlerde oturuyorlar, muazzam sütunlar üzerine onların tasvirleri konuluyor ve rahipler ketenden dokunmuş değerli elbiseler ve güzel kaftanlar giyiyorlardı."

Suruçlu Yakub, *"tepelerin üzerine şeytanların evleri yerine manastırlar... yükseklerle tapınaklar yerine türbeler"* konulduğunu ve *"ancak altın hırsının Şeytan'a putperestliğin hakimiyetini tekrar kurma imkanını vereceği"* uyarısını yaparak nutkunu bitiriyor.

Topluluk için gruptan birini ya da kendini feda etme geleneğinin kökenleri ilkel topluma kadar uzanır. Her an açlıkla karşı karşıya olan bir topluluk, en küçük değişiklik grubun varlığını tehlikeye atarken, hiçbir bireyi için ritlerini değiştiremezdi. Childe, *Tarihte Neler Oldu* adlı yapıtında *"... bir töreni atlamak, bir kurbanı unutmak gibi yollarla gizsel güçleri öfkeliendirmek tıpkı bir file atılan okun ucunu zehirlemeyi unutmak kadar tehlikeli olabilirdi"* diyor.

Bu uzun geçmişin insan ruhsallığında çözümünü yaratan, belki de insanoğlunun en büyük vicdan devriminin gerçekleştiği kişilik ise, Arapların ata olarak kabul ettikleri İsmail'in ve İsrailoğullarının ata kabul ettikleri İshak'ın babası İbrahim'dir. Özellikle, ilk doğan erkek çocuğun ilahlara adandığı Ortadoğu'da, İbrahim, oğlu yerine koç kurban ettiğinde, bu bin yılların geleneğine dur dediğinde halkının acısını kim bilir nasıl rahatlattı! Kendisi de Sami kökenli, bir dönem tüm bedevilerin anıldığı ad haline gelen Tay aşiretinden olduğunu söyleyen Urfalı doktor anlatıyor: *"Bizim çocukluğumuzun en güzel anılarından biri, bayram sabahı*

babamızla kurbanlık koç almaya gidişimizdir." Sabah kalkmak, bayramlık elbiseleri giymek, *'oğlunu binlerce yıl ilahlara kurban etmiş'* babanın öncülüğünde gidip bir koç beğenmek, boğazlanacağını bile bile... sıradan bir *'Pazar'* öyküsü değil, bu. İnsanlığın binlerce yıllık acıdan sonra, bu acıya bulduğu çözümün *'güzel'* anısı...

Birde şu var: İbrahim'in torunlarından İsrailoğulları tanklarla Filistin halkının, İsmailoğullarının üzerine yüzyıllarca yaşadıkları ülkelerinin toprağını mezar toprağı olarak örtmek isterken, İsmailoğulları *'intihar eylemleri'* düzenliyorlar ve Yakındoğu'nun modern ilahları kurbanlarını hep buluyor...

Birde kendi psikiyatristlik deneyimimden öğrendiğimdir: hemen her ailede kendini ailenin bekasına adanmış biri hep vardır. Aile tarifi ise çekirdek aileden aşirete, oradan etnisiteye, oradan insanlığa kadar değişebiliyor.

Birde şu var: türkülerimizde *'kalem tutan ellere'*, yarin ince beline, kara kaşına, selvi boyuna kurban olunuyor...

Sonuç olarak: ruhbilimde *'özgecilik-diğerkamlık'* olarak bir savunma düzeneğine indirgenen ve *'kurban karmaşası'* diye kavramlaştırılabileceğim süreç, insanlarımızın ruhsallığını belirleyen ana dinamiklerden biri olmaya devam ediyor.

"Taksi"

“Bu da Taksi dediğimiz bir amcamızdı. Bozova tarafından gelme... Çocuklar kendisine... lakabı "Taksi" diye... “taksi, taksi... taksi...” Taksiye binmeyi çok severdi. İşte o dönemlerde... bu resmi çekerken Urfa’da...

Şu anda Aharbaşı’ndan İsoçu pazarına giden bir yol var. Orada Arslanlı Han vardır. O Arslanlı Han’da bir oda yapmışlardı kendine... o odada kalırdı. Bu resim o dönemlerde çekilmiş yani altmış sekizli veya yetmiş ikili yetmiş beşli dönemlerde. Tam hatırlamıyorum ama o dönemlerde çekilmiş...

Daha sonra bunun tabii birde taksi çarpması var... taksi, Taksi’yi çarptıktan sonra... bu sefer tabii ayakları kırıldı; değnekle gezmeye başladı. En son nihayetinde bir daha tekrar Bozova’daki akrabalarının yanına gitti. İşte Bozova’daki akrabaların... işte kendi ahırında... hayvan barınağında orda yatırıp kaldırırlardı... orada da gece hani sigara... çok meraklısı... sigarayı düşürüyor... o otlar filan yanmaya başlıyor... kendisi o otların içinde yandı... gitti. Allah rahmet eylesin....

Bu taksi, Taksi’yi çarptıktan sonraki hali... malum daha evvel anlattığım şey; koltuk değnekleriyle yürümeye başladığı dönemler. Malum bak o dönemki resimler ne kadar değişik... bu günkü resim daha değişik... Bu resimde bakın diri bir adam, buradaki pejmürde artık bitmiş bir halde...”

O Otların İçinde Yandı Gitti

Edo... *"Gece demek ki sel gelince... o ahırın içerisini çok su basıyor... hayvanlarla o da boğulmuştu."*

Lailaheilallah Abdi...

"Götürmüşler Balıklı Göl'ün oraya soğuk suya batırıp çıkarırlar... Ve ondan sonra... Çok yaşamadı yani..."

Esrarkeş Mehe...

"O da Beykapısı'nda kış gecelerinin birisinde, soğuktan donarak öldü."

Taksi...

"İşte Bozovadaki akrabaları, işte kendi ahırında, hayvan barınağında orda yatırıp kaldırırlardı... Orada da gece hani sigara... çok meraklısı... sigarayı düşürüyor... o otlar filan yanmaya başlıyor... kendisi o otların içinde yandı gitti."

Nuri Babanın Torunu Nuri...

"O da rahmetlik genç yaşta... yani yirmi yaşına filan gelmeden trafik kazasında öldü."

Sinemacı Mıçı...

“Mustafa en sonunda... doksan ikide evde yatarken sigarası yatağın içerisine düşüyor ve orada... rahmetlik oluyor.”

Pehlivan Haso...

“Bozova yolu çatısında orda trafik kazasında öldü.”

Bıyıklı Pehlivan...

“O da kendi kendini yandırdı. Evde yatarken, sigarayla yandı.”

Berho...

“Bu da köye giderken yolda trafik kazasından öldü.”

“Nuri Babanın Torunu Nuri”

“Bu da Nuri Babanın Torunu Nuri. Bu da deliklerde, giderdi akrep toplardı yılan toplardı. Yılan... devamlı koyunda gezdirirdi. Bu akreple yılanla oynar... bütün işi o... Kimseyle böyle dalaşmaz... kendi kendini akıllı zanneder. Bir yerde bir yılan varsa... bir akrep varsa gider onu tutardı. Yılan akrep de kendini tutmazdı... onun da öyle bir meziyeti vardı.

O da rahmetlik genç yaşta... yani yirmi yaşına filan gelmeden... trafik kazasında öldü.

Bunlar mesela birbirleriyle karşılaştığında korkarlardı. Birbirlerinden... o ona bir şey demezdi... o ona. Yani yol verirlerdi birbirlerine. Herkes birbirini tanırdı yani... o onun mekanına uğramaz o onun...”

Onun Da Öyle Bir Meziyeti Vardı

Doğaya dönüş miti, ormanın derinliklerine, öteye, karanlığın ve seslerin artık tehdit oluşturmaktan çıkacak denli koyulaştığı yere, güvenin; yılanların akreplerin insanın koynunda dolaştığı anda bir fıskiye gibi göğe yükseldiği iklime, korkunun korkarak yenildiği saflığa... her şeyin, herkesin, insanla insanın, yılanla akrebin, doğayla insan bedeninin barışa erdiği yere... işte hepsi kayıp cennet... ütopya... ve nihayet her doğaya dönüş mitinde olduğu gibi... ana rahmine dönme arzusu... doğmuş olmaya bedbaht bir ilenme, bir hayat lanetlenmesi de denilebilir, dünyanın doyurucu gövdesine yerleşme arzusu, bir hayat özlemi de... bütün cennet tasavvurlarından önce bir araf tüneli boşuna mı?... her gününde, her gecende yılanlarla, akreplerle oynamak başka nedir; hepimizin sığınacak bir liman, bir kovuk, bir mağara aradığı bu hayatta, o kovuktan yılanların akreplerin çıkartılmasına bir ömrü adamak... yine de hayat işte; o buruk tat; nice rüzgarlardan geçtikten sonra bir tünele girdiğinde kulaklarında duyduğun uğultu, her şey yapay bir derinliğe sahip; dört bir

yanından geçen kamyonların, otomobillerin sesleri kulaklarından beynine gidebilecek en kısa yolu buluyorlar, tünelin ışığı yalnızca çıkışta sahici, bir sevinç gibi yaşıyor, öncesinde farların, lambaların gölgesinde ışıktan çok bir gürültü gibi... Yine de beynini kemiren bu derinliğın dağ a ait olduğunu ruhun her daim duyar... duyar...

İşte bu meziyetler... dağın meziyeti gibi... bir şeydir... Nuri Babanın Torunu Nuri uğraşırsa uğraşır başka kimse uğraşmaz...

Bir de, akrep ölürken öldürür. Bir de, evinde yatmış misafir, cezaevinde yatmış şair, damında uyumuş gelin bilir: Doğ u, akrepleriyle de ünlüdür. İnsanın yenilmezliğı, bir de bu yüzdendir: Hanifi Düşmez, *Urfa Mahalli ocuk Oyunları*'nı derler... İçinde akrep kızdırmak oyunu da vardır. Yazın sıcağında, harabelerde, yıkıntılarda, geceleri elinde fener akrep avcıları... Canlı akrepler, bir şişenin içinde gündüze taşınır. 'Akrep kızdırmak' oyunu bir evin bahçesinde öldüresiye başlayacaktır.

'Akrep kızdırmak' oyunu ile Nuri Babanın Torunu Nuri'nin, şehrin tüm akrep ve yılanlarını toplama sevdasının buluşt uğ u dş ise, belki de ş u Sumer şiirindeki sonsuz barışın, altın çağın özlemidir:

*Bir zamanlar ne yılan vardı, ne akrep vardı,
Ne sırtlan vardı, ne aslan vardı,
Ne vahşi köpek vardı, ne işkence,
Adamın rakibi yoktu...*

*Uri, bütün bu gerekenlerle donatılmış ülke,
Martu ülkesi, emniyette duran,
Bütün evren, birlik(?) içinde olan insanlar,
Enlil'i tek dilde övdüler.*

"Marangoz Mustafa"

“Bu da Marangoz Mustafa. Bu marangozdu. Bir gece korkudan dolayı aklını kaybetti. Hep burada otururdu. Gece çalışırken bir anda... neden korktuğunu nasıl korktuğunu kimseye anlatamıyordu. Çünkü anlatacak bir durumu yoktu... hep otururdu... düşünürdü.

Çok akli başında kibar bir insandı o. Çay içmeye mesela kahvemize gelirdi... oturur çay içerdi. Çayın parasını muhakkak verirdi. Mesela diyelim ki bir ekmek fırından alacaksa, o ekmeğin parasını verirdi. Ama ne kadar parasını verirdi; diyelim ki yirmi beş kuruşu var elinde. Ekmek de iki buçuk lira. Kendi yirmi beş kuruşu verir, derdi: “Ekmek ver...” Diyelim on kuruşu var... diyelim ki bir lirası var iki lirası var... onunla gider çayını içer, çaycıya der ki: “Veli al siye para... çay ver.” Çayı da ekmeği de parayla alır... parayla yedi. Yani kimseden bir şey istemezdi.

Hiç bunlar dilenmezdi ha!.. Yani bunlar... evet akilları yok... şeyleri yok ama dilenmezler. Bir şey verirsen alırlar... vermezsen de almazlar. İstemezler kimseden...”

Korkudan Dolayı Aklını Kaybetti

Auden'di sanırım; yirminci yüzyılı '*anksiyete çağı*' olarak adlandırmıştı. Anksiyete(sıkıntı) ile korku arasına genelde şu çizgi çekilir: anksiyete nedeni belirsiz korku iken, fobik korkunun nedeni belirlidir; kişi, köpekten, yılandan, fareden... korkar...

Urfa'daki psikiyatri pratiğim boyunca, şaşırtıcı olan gözlemlerimden biri de bu alanla ilgiliydi. Kişilerin, özellikle yakınlarının hastalıklarıyla ilgili açıklamaları, sıklıkla, bir şeyden, bir durumdan, bir kişiden korkmakla açıklanmaktaydı. Ani, beklenmedik, sıklıkla yerel söylencelerdeki korku öğeleriyle ilintili bir yaşantı sonucu hastalığın ortaya çıktığı dile getirilmekteydi. Psikiyatri literatüründe tarif edilen anksiyetenin saf haliyle rastlanması enderdi. Eninde sonunda elbette bir sendroma, örneğin panik bozukluğa, örneğin obsesif kompulsif bozukluğa... dahil edilebilir, öyle kaydedilebilir yaşantılardı bunlar... fakat, bu kayıt birçok durumda anlamaya yardımcı olmak yerine, adet yerini bulsun içindi. Birçok anksiyete rahatsızlığının, hatta psikotik yaşantıların ortaya çıkmasını önceleyen korku

verici, ya da tehdit içeren, ya da beklenmedik zedeleyici bir deneyim, yani ruhsal bir travma anlatılmaktaydı.

Travma, öyle görünüyor ki, psikiyatrinin mevcut yapısının aşılabacağı alan olacaktır. Psikiyatri bu durumun farkındadır. Birkaç açıklama modeliyle de bu açmazdan kurtulmaya çalışmaktadır. Bunlardan biri; etoloji, yani hastalıkların nedenleri ile ortaya çıkarıcı, tetikleyici olaylar arasında bir ayrım yapmak. Bu ayrım gerçekliği anlamaktan çok, mevcut psikiyatri paradigmasına uygunluğu ile işe yaramaktadır. Deyim yerindeyse bir dikotomi yaratarak gerilimi azaltmaktadır; biyolojik etkenler etyolojik '*ajanlar*' olarak birincil önemle sınıflandırılırken, toplumsal etkenler tetikleyici olarak ikincil önemle kataloglanmaktadır... Böylece, zaten ideolojik yükü bir hayli fazla olan psikiyatrinin mevcut sistemle çatışmaları en aza, uyumluluğu optimuma yükseltilmektedir. İkincisi; bozukluklar arasında geçişkenliklerden söz edilmektedir.

Panik bozukluğu vardır. *Saf* bir panik bozukluğa rastlamak Urfa'da çok güçtür. Takıntıların, saplantıların varolduğu obsesif kompulsif bozukluk vardır. Sıkıntıların, ruhsal zorlanmaların başlıca bedensel yakınmalarla ifade edildiği somatizasyon bozukluğu vardır... Bunların hepsinden az çok içeren yaygın anksiyete bozukluğu vardır ve denilir ki; bugün panik bozukluk, yarın obsesif kompulsif olarak gelebilir...

Daha vahimini ise *Akıl Hastalığı Miti* adlı kitabında Thomas Szasz şöyle özetlemişti: psikiyatride, kişilerin hastalık belirtilerinin bile isteye ortaya çıkardıkları yapay bozukluk diye bir kategori var, yine kişilerin belirli bir kazanç sağlamak, örneğin askere gitmemek için hastaymış gibi davrandığı ya da varolan rahatsızlığını bilerek abarttığı simulasyon diye başka bir kategori var... Oysa, mevcut psikiyatride sınıflamanın, dolayısıyla da uygulamanın yükseldiği zeminin yapaylığı ile ilgili en iyi işaret de bu... öyle '*bilimsel*' bir çıkarsama ki; taklidinin de taklit olduğu hastalıklar vardır...

Hiç Bunlar Dilenmezdi Ha

İhtisasımı Bakırköy Akıl Hastanesi'nde yaptım. Her sabah, kantinden poğaça alıp kahvaltı yapardım. Manzaranın klasik tamamlayıcısı, dilenen hastalardı. Sabah, öğle, akşam... fark etmezdi. Urfa'da dilenen tek bir hasta görmedim. Bu, belki de üzerinde en çok düşünölesi ayrımlardan biridir; yani, geleneksel değeri yargılarının, ahlakın akıl hastalarına bile hükmetmesinin sırrı... Ya da şöyle söylenebilir; akıl hastalarının dilenmelerine belki de gerek kalmıyordu. Onlara elbise almak, onların karnını doyurmak, onlarla iki çift laf etmek, söyleşmek bir erdem, iyilik, her şeyden öte kutsal bir deneyim gibi yaşanmaktaydı. Ben, Urfa'da, kutsallıktan arınmış, arındırılmış, öyle algılanmış tek bir akıl hastası, dolayısıyla akıl hastalığı bilmiyorum. Görmedim.

Akıl hastasını dilenmek zorunda bırakmayacak kadar onurlu bir şehirdi Urfa...

Bunları yazarken, aklıma, Bakırköy'de yayınladığımız hastane gazetesindeki bir öykü geldi. Bir hekim arkadaşın tanıklığı: sabah o kantinin önünde alış-

veriş yapan hasta yakınları ile bir akıl hastasının sohbetidir:

"Nerelisin?"

"Erzurumlu."

"Öyle mi?.. Çalışıyor musun?"

"Evet!.."

'Evet' yanıtını alan 'işgüç sahibi vatandaş' yanındakilere dönüp:

"Çalışıyormuş," der ve hep birlikte gülerler...

Sonra hastaya dönüp tekrar sorar:

"Nerede çalışıyorsun?"

Hastanın yanıtı... ah bu düzenbozuculuk işte:

"Bir dadaşın düşünde..." olur.

Dileneninin de dilenmeyenin de buluştuğu yer orası, *bir dadaşın düşü...*

Bunlar, karşıtıyla birlikte doğrudur: toplumsal sistem de kendini savunur; psikiyatri bu savununun bir parçası olur...

Haloperidol, o dönemki meşhur adıyla haldol yeni piyasaya çıkmış... Yarım asırdır Bakırköy'de çalışan Adil Amca öyküyü şöyle anlatıyor:

"A. Bey... Ankara'da bakanlıklardan birinde, galiba Rusça ve Almanca tercümanı. Fakat çok fena halde halüsine. Hastanenin hoparlöründen sürekli kendine hakaret edildiğini, zehirlemek için şua tutulduğunu söylüyordu. Kendine

bir pelerin diktirmiş, kafasında bir kar maskesi var. Ağzına bir bez tutuyor. "Zehirleniyorum" diye hiç yemek yemiyor. Ekmek arabası hastaneye girmeden, arabadan bir iki ekmeği rastgele seçiyor. Başka da bir şey yemiyor. O şekilde emniyet buluyor. Hastanede rehabilitasyon çalışmaları başladı. Yalnız orman resmi yapıyor. Koyu renklerle...hiç insan figürü yok. İmza yerinde ereksiyon halinde penis. Saç sakal bir birine karışmış. Biz bunlardan ümidi kesmişiz. Elime nereden geçtiyse, biraz Haldol geçti. Bir hafta on gün, A'ya Haldol verdim. Bizim A. Bey'i bir gördüm, pelerini atmış, maskeyi çıkartmış, saç sakalı kesmiş.

"Yahu doktor hastaymışım", dedi.

Üç gün sonra Raşit Tahsin pavyonunun arkasında incir ağaçları vardı. Ona asılı buldular."

"Osman"

“Bu da Osman’dır... Bu Osman küçük yaştan beri anasını babasını kaybetti. Bir nenesi vardı... nenesini de kaybetti. Şu anda sağdır. Hayattadır. Şu anda Osman’ın akli durumu iyi. Yani biraz daha toparladı kendi kendini... Piyasadır...”

İktisat ile akıl sağlığı arasında bu denli belirgin bir ilişki kurmak, bir dilin elbette zenginliğidir. Piyasa sözcüğünün çağrışımları, hem metanın dolaşıma girdiği, kullanım değeri ile değişim değerinin fiyatlandırıldığı yeri, hem de gezinti, insanların birbirleriyle temas geçtiği, deyim yerindeyse ötekine, onunla etkileşime girme meziyetini gösterdiği yeri de doldurur.

Akıl hastasının kendini toparlaması, akli durumunun iyiliği ile piyasaya dahil olması arasındaki ilişkinin netliği ile zulmü... peki, bu iktisadın formülleriyle nasıl çözülür?

“Eyyubiye’nin şenliğı Abdo”

“Bu Eyyubiye’nin şenliği Abdo’dur. Bunun özelliği askeri elbise giymeği... alta da fistan giyer malum ... altta çizmesi var... öyle o şekilde... Türkçe bilmeyen bir adam... niye askeri elbise filan... yani şimdi soramıyorsun ki! Sorduğun zaman cevap vermiyor... Belki askeriyede...askerliğe giderken, askeriyedeyken... işte bir çavuşun, işte bir onbaşı-nın... gecenin bir yerinde...

Korktuğundan belki de böyle olmuştur...”

Belki Askeriyede

Freud, kitle psikolojisinde anlatmıştı; kilise ve ordu, birer yapay kitleler olarak, bekalarını ürettikleri otoriteye borçludurlar. Otoritenin kendisi de yapaydır ve bunu aşmak için sıklıkla bedenlere yönelir... Örneğin kıyafetin düzgünlüğü, bu yönelişlerden biridir. Bu yanıyla düşünürsek, toplumların birer kitleye dönüşmesinde reel olarak orduyu (ve kiliseyi) aşan, yine de onu model alan birçok pratik vardır. Örneğin, okul! Hemen tüm dünyaya sirayet etmiş olan eğitim modelinin eninde sonunda kilise kaynaklı olduğu, eğitici ile rahip arasındaki çizginin zaman zaman belirsizleştiği kesindir. Ortakduyuda okul özellikle bir işe yarar; kişiyi adam eder. Bu adam olmanın çerçevesine saygınlık girer, sınıf atlama girer, kariyer girer... Ordu için de aynı kabul, belki de daha fazla bir şiddetle paylaşılmaktadır.

Bir tek yerde bunun deyim yerindeyse çuvalladığını görürsünüz; en keskin adam etme pratikleri, kişiyi kendiliğine, oradaki psikopatolojik sapmalarına en kestirmeden götüren pratiklerdir de... Askere gidip

de akıl hastalığı iyileşen var mıdır?...Bilmiyorum... Belki askeriyede... Biliyorum...

22-27 Ekim 2002 tarihleri arasında Marmaris'te 38. Ulusal Psikiyatri Kongresi düzenlendi. Servet Ebrinç'in sunumundan aktarıyorum:

"Askerlik görevine ilk başlayanlarda ilk haftalar ve aylar içinde uyku bozuklukları, sıkıntı, umutsuzluk, çaresizlik, somatik yakınmalar ve duygusallıkta artış sık görülür. Uyum güçlüğü ve bozukluğu olarak nitelendirilebilecek olan bu yakınma ve bulgularla revire ve psikiyatri polikliniklerine gönderilen acemi erler sıklıkla 'durumsal anksiyete, reaktif depresyon, konversiyon ve somatizasyon' tanıları alırlar. Bazen de 'paranoid ve psikotik tepkiler' gibi daha ağır tablolar ortaya çıkabilir, 'bedenine zarar verme, dissosiyatif kaçma(psikojenik füj), özkıyım düşünce ve davranışları' gözlelenebilir..."

İnsan tükenmez... Abdo'nun mahallesi Eyyubiye'den okuma yazması olmayan poşisi, ıgalı, sırtında abasıyla yaşlı bir adam muayenehanemin kapısında beni bekliyor... *"Doktor Bey, şuna bir bak, oğlum askerde, komutan göndermiş, biz anlayamadık..."* diyor ve mektubu uzatıyor. Mektubün içeriği kısaca şöyle:

"Oğlunuz, bazı ruhsal sıkıntılar yaşamaktadır ve askerlik öncesi de tedavi gördüğünü bildirmektedir. İlgilenmeniz dileğiyle..."

Altta bölüğün telefonu... Arıyoruz. Teğmenle, karşılıklı insanlığımızı hissederek ve hissettirerek adamı yönlendiriyoruz...

"Deliçokaklıyok Memed Usta"

"Deliçokaklıyok Memed Usta. Bizim buraya camiye gelir... Kendi böyle der: "Deli çok akli yok." Şahadet parmağını kaldırır: "Deli çok akli yok." Bir adamla konuşacağı zaman da der ki: "Deli deli..." Dersen, "Sen mi delisen ben mi deli", der: "Ben deliyem sen benden daha delisen..."

Hala sağdır. Mevcut."

Aynı bahisten devamla; Deliçokaklıyok Mehmet'in, psikanalitik açıklamaya denk gelecek şekilde; ister ötekince, organik açıklamaya denk gelecek şekilde; ister biyolojik varoluşuyla çizilmiş olsun, öteki ile arasındaki uçurumu yoksama, aşma çabasının ulaştığı nokta:

"Hala sağdır. Mevcut."

Bu bize bir şeyi daha gösteriyor; mevcut olmak için öyle ya da böyle, mevcudiyet talebi gerekir. Akıl hastalıkları gibi, düzlemi toplumdan kopartılmış her alanda, acıyı yaşayanın, mağdurun, mazlunun, hor görülmüş olanın sözü esastır... sözün eyleme en yakın olduğu, eylemin ağısını alabildiği, bu denli güçlü olduğu çok ender düzlemler vardır. Akıl hastalığı düzlemi bunlardan biridir... Paranoid yaşantıları olan kişilerin sözle eylem arasında kurdukları eylemsel birlik, burada söylenmek istenenin iyi bir örneğidir; söz nice-liksel olarak arttıkça eylemin şiddeti azalır.

Mevcut' olmakla ilgili asıl söylenecek olan da; her türlü sözün mevcudiyet talebi öncelikle bedenlerin yerleşmişlik duygusunu kışkırtır. '*Burgu hareketi*'ni anlatır, eski hekimler:

"Bakırköy'de... Koğuşlar öylesine kalabalık ki, yanyana durmak bile imkansız. Hastalar kendilerine daha rahat yer açmak, mümkünse de bir köşede oturabilmek için bedenlerini burgu gibi kullanırlardı..."

"Sinemacı Mıçı"

“Bu da Mustafa... bu askerliğini yaptı. Tam yirmi ay Çerkezköy’de askerliğini yapmıştı. Özelliği; çok sinema severdi... film seyretmeyi severdi.

Mustafa’nın anası vardı, babası yoktu. Mustafa’nın kardeşleri filan vardı. Mustafa en sonunda... doksan iki fi-landı zannedersem, doksan ikide evde yatarken... sigarası yatağın içerisine düşüyor ve orada, Allah rahmet eylesin rahmetlik oluyor.

Sinema filmlerini çok severdi... film severdi. Sinema-ya çok giderdi.”

Sigarası Yatağın İçerisine Düşüyor Ve Orada

Adil amca, Adil Üçok, psikiyatristlerin en yaşlı kuşağının temsilcilerindendir. 1950'lerin başından beri Bakırköy'de. Asistanlığım döneminde sık sık sohbet ederdik. Adil amca, hep bir adım geride durmuş, uzun bir dönem başhekim yardımcılığı da yapmıştı... Kişilerle, dönemlerle ilgili anekdotları çoktur. Bunlardan biri de öğrencilik dönemine dairdir:

"Aslında bu hastaneyle tanışıklığım 1942. Daha ikinci sınıftayım. Bir arkadaşım hastalandı. Mazhar Osman Hocaya getirdim. Bir hafta sonra da öldü. Kırk iki sene sonra dosyasını buldum. Konfüzyon mental teşhisi. Bir hafta içinde çocuk öldü. Onun yattığı sürede, ilk burayla tanıştım. İlk gördüğüm manzarayı söylüyorum. Şimdiki Mazhar Osman Servisi, üniversite psikiyatri kliniği idi. O zaman Çapa falan yok. Onu ziyarete gelip giderken, caminin oradan geçiyoruz. Hiç unutmuyorum. Dante'nin midir o Cennet Cehennem Araf... O kitap gelir hep, o manzarayla... Servisin bir alt katı var... Yola ızgarayla bağlı. Pencere gibi. Oradan yukarıya doğru eller çıkmış dışarı: "Cigara... cigara.... cigara..." diye bağıryorlar. Bir sürü el. Biri geçerken, basbas bağıryorlar.

Gözümle gördüğüm şeyler bunlar. Tıbbiyeye yeni başlamışsınız. Zaten akıl hastanesine korkarak giriyoruz. Etrafta duvar yok. Dikenli tellerle çevrili. Bir de servislerin bahçeleri de dikenli tellerle çevrili..."

"Mustafa emmi"

"Bu Mustafa emmi. Bunun tek şeyi... namaz kılar... bir özelliği... adı Mustafa ama, halk arasında Ayno da derlerdi. Ayno derlerdi ama kendisinin adı Mustafa. Bekar. Yaşlanmış. Doksan yaşların küsur civarında yaş yaşadı. Namazı kılardı bunların içinde en çok bu adam. En çok namazı o kılardı. Namazı kılariken bir sözü beş on yirmi sefer tekrar ederdi. Ondan işte bazen rahatsız olur, bazen de o şekilde... Bu namaz sırasında mesela diyelim ki ayet okuyor, diyelim ki innateyne okuyor "inna..inna...teynne" diye bu şekilde namazı kılardı.

Ama dediğim gibi bu adamların içinde bu adamın namaz kıldığını gördüm. Bu da doksanlı yılların başında vefat etti. Allah rahmet eylesin."

Otoritenin, onun ruhbilim terminolojisindeki izdüşümü olan süperegonun kabul edilebilir sınırlara kavuşturulmasında inanç sistemlerinin, bu arada tabi dinlerin rolünü kavramak, bu rolün bireylerin yaşamındaki bir gereksinimi karşıladığını görmek, dolayısıyla, ister dinsel olsun, isterse ritüellere haiz başka inanç dizgeleri, bu gereksinimin aynı zamanda egonun bir işlevi, belki ürünü olduğunu anlamak, kanımca, dinlerin obsesif kompulsif görüngülerini çözümlemekten daha öğreticidir. İkinci tutum, dinleri, bilimin, daha doğrusu olguculuğun penceresinden bakarak gerici, toplumları durdurucu, insan zihninin özgürce düşüncesinin önünde kurulmuş setlerin çimentosu olarak görür. İlki ise, dinlerin ve inanç sistemlerinin niçin bir gereksinim olarak toplumsal sistemde kurumlarıyla yerini almaya devam ettiğini dert edinirken, insana aslında şu yeteneği kazandırır; kişi, benliğiyle, duygusu, bilinci, bilişimi ile, çevresiyle ve aيداتlık hissettiği geçmişle, değerler bütünüyle birlikte, yaşadığı toplumsal sistemle, hayatla zaman zaman her iki tarafın da

gözden geçirdiği, yine de en azından bireysel düzlemde ana karakterine çok erken yaşlarda kavuşturulmuş bir akti yürütür. Din, bu sözleşmenin bütünü değil, bir parçasıdır... yine de bütünüymüş gibi davranır... Zira açıklaması köktendir, zaman zaman militan bir şekilde köktencidir... Modern zamanlarda, Hıristiyanlık merkezli teolojinin güçlü adlarının, varoluşçuluk içinde yer almaları bir de buradan okunabilir; din insanın benliğine etki etmiş bilinçli, bilinçdışı tüm eşitsizliklerin hiyerarşik özetidir de... Üstelik garip bir hiyerarşidir bu; piramitten çok, kendi etrafında dönen bir koniye benzer, sivri ucunu hep yukarıda tutmaya, savrulmaya çalışırken, bengi dönüşünü de bireysel düzlemde, yani tabandaki dairesel düzlemde, tamamlama arzusunu her daim korumak ister. Batı tarih anlayışındaki ilerleme fikrine karşı çıkışların çoğunun dinsel kaynaklarla kucaklaşması da yine bu bağlamla anlaşılabilir.

"Koreli Mehe"

“Evet... bu Koreli Mehe dediğimiz bir ağbimiz. Bu Kore savaşında... Kore gazisidir... Kore savaşında savaşırken aklını oynatmış.

Şimdi kendinin resmini çekeceğim ama bana bir türlü poz vermiyor. “Ya Mehmet ağbi sana bir resim çekelim hoş bir resim çekelim öyle...” “Di get... get... şimdi olmaz” der, beni böyle oyalardı. Bir gün dedim ki: “Hadi Mehmet ağbi bugün şöyle bir resim çekek.” Dedi: “Biye bir ceket al ondan sonra...” Gittik ceketçi pazarına bir ceket aldık. Dedi: “Biye bir resim çekeceksin, hani ben tıraş olmamışam beni götür berbere bir de tıraş et...” “Eyi hadi gidek tıraş edek.” Tıraş ettik. Dedi: “Ben kirliyem... böyle olmaz beni birde hamama götür.” “Peki” dedim, “bir de hamama götürdüm.” Çıktık, dedim: “Hadi bir resim çekek...” Dedi: “Olur mu, aç ayı oynar mı?.. biye birde yemek yedir.” Tam yemek masasında... kendine ciğer kebabı söylemişim... ciğer dürümü elinde... ciğerini yerken... “Çek lo... artık çek” dedi.

Sonra seksen altı seksen yedi yıllarında vefat etti. Allah rahmet eylesin.”

Burada, tatlı bir anı gibi anlatılan öykü, psikiyat-ri pratiğinde, hiç de böylesine belirli, hayatın içinden bir örgü ile değil, psikiyatrinin belirlediği sınırlarla hep yaşanır. Fotoğrafçının konumu ile psikiyatristin ko-numu benzerdir. Sıklıkla ihmale uğrasa da, başvuran her kişi psikiyatriste değerli bir emaneti, emanet tadıyla da değil, hediye tadıyla bırakır... Soyundan kalmış bir eşyayı verir gibi... kişisel öyküsünün düğümlerini çözer... Psikiyatristte kalan *"daha fazla söze ihtiyacım var"* duygusu, *"ne kadar anlatmam gerekiyor"* kaygısıyla birleşir. Üzerindeki yükü çıkartma, yeni kelimeler gi-yinme, bazen psikiyatristin durumu açıklama arzusuna boyun eğdiği durumlarda söze boğulma, ki uzamış cümlelerle bezenmiş monologa argoda 'tıraş' da den-mektedir, özellikle zedeleyici deneyimleri paylaşmaya duygu da eşlik ettiğinde yaşanan katarsisle birlikte 'arınma-yıkanma' ile bu öyküdeki fotoğrafa durma süre-ci arasında benzerlik elbette kurulabilir... Bütün benze-timler gibi de sınırı vardır; sonunda ciğer dürümü, pa-

rayı alan o olduğuna göre, sıklıkla fotoğrafçı-
psikiyatristin elindedir...

"Pehlivan Heso"

“Bu pehlivan Heso... adı Hasan. Ama iki kişiyi böyle tutuyor rahatlıkla kaldırır. Altı yedi yüz kiloluk kasayı kaldır sırtına ver... hiç dinlemez kaldırır. Meziyeti gece dışarı çıkardı. Gündüz yatar, gece dışarı çıkar. Hiçbir şey yapmaz bu... para filan da istemezdi. Gider bir lokantada oturur... lokantada yemeğini yedirirler çayını içirirler... çeker gider. Bunun da meziyeti o.

O da doksanlı yılların... yani seksen sekiz-doksan civarında... yani o senelerde aklımda kaldığı kadar... Bozova yolu çatısında... orda... trafik kazasından öldü.”

Daha çok ders kitaplarından mı anımsıyorum; boynunda muskasıyla pehlivan resimleri aklıma geliyor bu satırları, özellikle de “*iki kişiyi... rahatlıkla kaldırıyor...*” vurgusunu okuyunca. Bir de, Tarık Akan’ın oynadığı bir pehlivan karakteri vardı: orada da yine boynunda muska... Çocukluğumda boynuma uzun yıllar kolye olmuş, türbe yeşili beze dikilmiş üçgen muskaya büyüttüğüm merakın, bununla birlikte açmaya karşı korkunç cesaretsizliğimin anısı ise benimledir. Muskaların kökenini de Sumer’de bulmamız şaşırtıcı değildir. Hastalıklara, onların nedenlerine yönelik koruyuculuklarını çokça aşan işlevleri vardı bu eşyaların. Her birinin sihirli olduğuna, taşıyana *mana*, tanrısal güç verdiklerine inanılırdı. Başlangıçta ikili işlevleri vardı: öncelikle mühürdü; nesnelerin üzerindeki bir balçık parçasına sihirli işaretler taşıyan taşlar basılır, böylece nesneye tabu konulurdu; mührün sahibi, ki bu sıklıkla tapınaktaki ambarların başındaki rahiplerdi, gücünün bir bölümünü nesneye aktarır, bir anlamda ürünün mülkiyet hakkı da belirlenmiş olurdu. Aynı işlev, köle-

cilikten geçip bugüne kadar rahiplerden ıhlara uzanan rol ağacıyla aktarıldı. ıhlar da, eninde sonunda temsilcisi oldukları gler adına yazdıkları muskalar ile kişiyi koruma altına almakta, gücünü aktarmaktadır.

Bu mühür-muskaların üzerindeki şekillerin uygarlıkta ortak işaretlerin yaratılmasında çok büyük etkileri olduğu, yazının kefine uzanan süreçte de bu ilevin belirleyiciliği ileri sürülmektedir. Sumer sözlüğü, hemen tamamen adlardan oluşmaktadır ve eylem ve sıfatlar dışarıda bırakılmıştır. Bu süreç Sumer mitolojisi ile de uyumludur; tanrılar yaratmak istediklerinde '*adını anmak*'tadırlar. Yaratmak, adını anmaktır. Bu, birlik duygu büyüsünün bir doruğudur. Kramer, Tarih Sümer'de Balar adlı kitabında ayrıntılarıyla yazmıştır; bu yaratma varsayımı bütün yakın doğuda bir inanç haline gelmiştir. Gösteren(sözcük) ile gösterilen(nesne)in aynı şey olduğu, özellikle '*kelimelerin sesi*'nin nesneye içkin bir özellik olduğu savı, ideolojik olarak birlik duygu büyüsü'nn belki de nihai zmlerlerinden biridir, '*başlangıçta kelam vardı*', tek tanrılı dinlere açılan ana kapılardan olsa gerektir. Nesnelerin, Meleklerin, Tanrının adını doğru telaffuz eden bir Yahudi Kabalist onların gücünü kullanabileceğini düşünür. Dinlerin, bizde Arapça veya Türkçe ibadet tartışmalarını da göz önüne alırsak, en hassas oldukları alanlardan biri dildir. Yine Kramer'in yaptığı vurguyla;

yaratılışla ilgili bu inançta, kökensel olarak, ağzından çıkan sözle, bir emirle her istediğini elde eden kralların bir yansıması vardır.

Sumer mitolojisindeki yaratılış efsanesinde insan bir güçsüzlük timsali, bir zavallı, bir günahkardır; *“annesinden hiçbir günahsız çocuk doğmaz.”* Peki bu ‘günahkar çocuk’ niye yaratıldı? Tanrılar panteonunda tanrılar kendi ekmeklerini sağlayamıyorlar ve sızlanmaya başlıyorlar. Bunun üzerine *‘bütün tanrıları doğuran anne’*, Enki’ye *“Ey oğlum, yatağından kalk..... bilgini kullan / Tanrılara iş yapacak yaratıklara şekil ver”* diyor. Tanrılara ekmek yapacak yaratığın, yani insanın, yaratılış süreci tam bir felaket; Enki, önce anormal, insana benzemeyen yaratıklar ortaya çıkartıyor ve *“Ey annem, ismini vereceğin yaratık oldu, /... Ey annem, onun(yeni doğanın) kaderini kararla /... O bir insan.”* diyor ve daha sonra insanın yaratılışını kutlama ziyafeti sırasında Ninmah ile şarap içiyorlar ve anormal tipler yaratmaya devam ediyorlar, içlerinde doğuramayan kadın ve cinsiyetsiz bir yaratık da var. Vücutça ve ruhça güçsüz yaratıklar ortaya çıkıyor. Enki, *‘kaderini kararladım’* diyor.

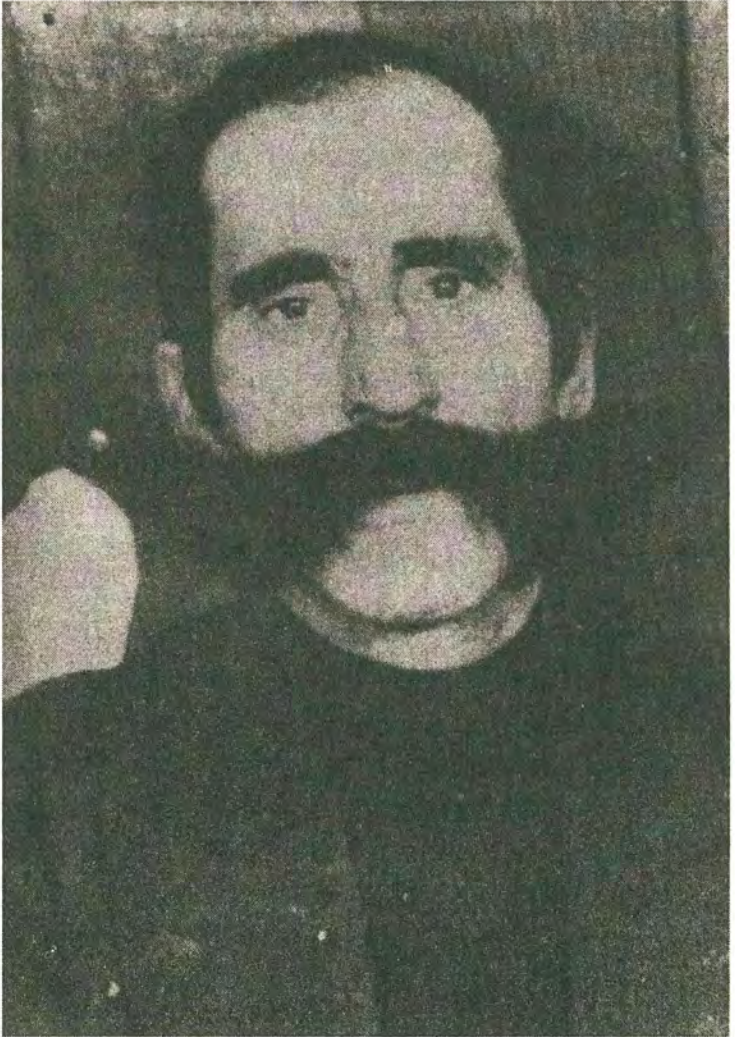
Sümerliler, *‘kaderlerini kararlıyan’*, tanrısal kuralları içeren ve *me’*ler olarak bilinen bir kutsal listeye sahiptiler ve bu listede doğruluk, kahramanlık, namusluluk, adalet gibi normlar düşmanlık, fahişelik, yalan gibi normlarla yan yanaydı. Peki *‘kaderi kararlannmış’* ve

üstelik günahkar olan ne yapacak? Dua edecek, yakaracak, üzüntülerini bildirecek. Fakat büyük tanrıların işleri başlarından aşkın. Sümer mitolojisi bu sorunu da, etkisi '*Kader*' kavramıyla birlikte bu güne kadar gelmiş bir çözümle aşıyor: nasıl her isteyen kralla görüşemiyorsa, tanrıyla da görüşemez, öyleyse, onun adına tanrıyla görüşecek birine gerek var. Bu gereksinimden de olasılıkla cin gibi ara varlıkların ve meleklerin ataları ortaya çıkıyor. Üzülen kimse bir tür aile koruyucusu, '*koruyucu melek*' olan kendi tanrısına dua edecek, üzüntülerini bildirecek, o da büyük tanrılar katında soruna çözüm bulacak ! Çağdaş ibadet biçimlerinin kökleri böylece atılıyor. Günah çıkarma, ruhbanlar sınıfı ideolojik temellerini bu yakarı biçiminden alıyorlar.

Kadercilik, muskacılık, hastalıkların nedeni olarak cin tutulması gibi günümüzde de yaygın inanış ve tutumların köklerinin yaklaşık beş bin yıl önce atıldığını görmekteyiz. Bunlarla birlikte başka tutumlar ve etkiler de hala yaşamaktadır: Mana'yı taşıyanlar, mührün sahipleri rahiplerdi. Yazının varlığı yetmiyordu. Öğrenilmesi ve öğretilmesi de gerekiyordu. İlk okullar tapınaklara bir ek olarak kuruldu. Manastırların, medreselerin, ayrıca yazının başlı başına belli bir zümreyi ayrıcalıklı kılmasıyla belki de '*gizli derneklerin*' ilk örnekleriydi bunlar. Yazı bir '*sırdı*.' Sır olması nedeniyle

de eski kitaplara insanlar uzun yüzyıllar boyunca, paradoksal bir şekilde, daha fazla güvendiler ve düşkün oldular. Bu uzun yüzyıllar boyunca, hekimler de dahil hemen tüm uzmanlar, gerçeği çözen sırların eski kitaplarda olduğuna inandılar. Bunları yazarken, Urfa'da tanıştığım otacının, bir Urfa evinin eyvanında ancak uzun bir sohbet sonrasında "*Bunu Kızıltepe'de buldum*" diyerek yaprakları dökülen eski bir Arapça kitabı çıkartışını ve otların karışımı ve ilaçların hazırlanışı ile ilgili olduğunu söylediği bu kitaba kutsal bir metin gibi saygı gösterişini anımsadım. Bu saygının nedeni neydi? Bir değil, çoktur: '*sırlar*'ı içermektedir, bilindiği kadarıyla tektir ve deyim yerindeyse *mana*'ya otacı sahiptir ve daha da önemlisi kutsal metinle aynı dili paylaşmaktadır; Arapçadır.

“Bıyıklı Pehlivan”

“Bu da... bıyıklı pehlivan derdik biz kendisine. Bozo-valıdır bu da. Bıyıkları yaklaşık bir metreye hemen hemen uzatmıştı. Bıyıklarıyla meşhurdu. Akli dengesi de hafiften biraz bozuk... Ama bir iş yapmazdı. Şehirde gezerdi. Belli ağaların yanında kalkar otururdu. İşte giderdi; köy ağalarından para isterdi... onlardan para isterdi. Çarşıda ondan bundan bir şey istemezdi.

O da kendi kendini yandırdı. Evde yatarken... sigarayla... yandı”

Bıyıkla erkeklik, daha doğrusu ataerkillik arasında, kültürde belirgin bir bağlantı kurulmuştur. Fallik bir sembol olarak bıyık, beden imgesinde önemli bir yere sahiptir. '*Bıyık burmak*' deyimini cinsel oynaşlıktan gözdağı vermeye giden bir çağrışımlar silsilesini taşır. İlki ne denli gizli ve ağdalı ise, ikincisi, yani gözdağı vermek o kadar kesinliğe sahiptir. Bıyığın temsil ettiği bir başka konum da toplumsal statü ile ilgilidir. Ya da şöyle denilebilir; bıyığını bir ağa, köylüden her daim daha zor kesecektir.

Urfa'da bir deyim vardır: tırşıkçılık. Bir yaşama tarzını, bir ahlakı, zaman zaman bir meydan okumayı bile içerir. Bir yaşama tarzıdır, zira; tırşıkçı sıfatını hak eden birinin, karnını doyurmak gibi bir sorunu olamaz; o gün nerede iyi bir yemek olduğunu, nerede karnını doyuracağını, daha ötesi, hangi yakınlıklarla o tepsinin başında yer alacağını bilir, bilmekten öte, dedim ya, eğer yaşam tarzını iyi bellemişse, sezer... bu sezme yetisi, aynı zamanda bir ahlakı da yanında taşır... nasıl mı; paylaşmanın, birilerinin karnını doyurmanın, ye-

mek yedirmenin, birilerine yardım etmenin, nimeti bölüşmenin bir ahlaklık ölçütü haline geldiği yerde, yemek yediren, dünyanın en belalı adamı da olsa, ona bu rahatlamayı sağlar... bir yanıyla, günah çıkartmaya yakın bir duygudur, bu... tırşıkçılık aynı zamanda bir meydan okumadır da; yaşadığı toplumun inceliklerini, nerede katılaşıp nerede buharlaşabileceğini, nerede eğilip bükülüp, nerede suyun yönünde doğru gidileceğini en iyi bir tırşıkçı bilir... eninde sonunda yanaştığı ağanın gizil ahlakının, geleneklerle örtülü değil, örneğin politikacı olup Ankaralara gittiğinde ortaya çıkan tutumunun tıpatıp dışavurumudur, o... şu bile denilebilir; Urfa'da bir tırşıkçının yanaştığı ağa, sofrası sahibi, Ankara'da bir tırşıkçıdır ve bu ahlakın devamlılığı, eğer başarıyı en uzun süreli etkinlik olarak alırsak, onu Türkiye'nin 'en eski' politikacılarından biri yapabilir...

"Berho"

“Bu da Berho... Bu Urfa’nın köyü vardır, Cullap dediğimiz taraflarında... kardeşleri kendini döverken aklını kaybetmiştir. Şehre gelmiş, şehirde işte büyük kavgalar oluyor yani mesela; Urfa’da köy kavgaları olur, iki Arap kabilesi arasında büyük kavgalar oluyor... o büyük kavgada değnekle kafasına vuruluyor ve aklını oynatmıştı.

Çok enteresandı; gece saat on iki idi, geldim bu dükkanı açtım, dışarı çıktım baktım karşıma çıktı; dedi ki: “Ne gezisen?..” “Valla...” dedim, soğuk da... kış gecesi, “eve gideceğim.” Dedi: “İyi sende on lira var mı?” Dedim: “Var.” O zaman on lira kağıt para var... verdim kendine on lira. “Hadi şimdi sen evine git... ben de evime gideyim... şimdi buralarda kavgalar olursa bizi şahit yazarlar işimiz perişan olur... sen git eve ben de gideyim eve.” “Eyi... peki hadi gidek” dedik. Zaten gidiyoruz... evimize de gidiyoruz... Ertesi gün geldim; bizim konuştuğumuzdan bir saat sonra, burada Kör M. vardı... onla bir polis... çatışma olmuş. Bizim hemen olduğumuz yerin az ilerisinde birbirlerini öldürmüşlerdi.

Enteresan yani ha... içgüdüleriyle mi söyledi... kim... birisi bir şey mi söyledi... nasıl olduysa?...

Bu da köye giderken yolda trafik kazasından öldü.”

Bizi Şahit Yazarlar İşimiz Perişan Olur...

Nedense bunun üzerinde, eski bir şiltenin değeri kadar durulmaz... bir şahitliğin ağırlığı, ne zorlu bir iştir... insan perişan olur... peki şunun ağırlığı; bir olaya tanık oluyorsunuz; adamın biri diğerini boğazlıyor, siz görüyorsunuz, orada, orta yerde, vurup öldürdü işte... sonra n'oluyor; birden akıl hastalığınız kapanyor üstünüze, kimse inanmıyor, ama o, işte orada hala vuruyor, yok, nasıl ki siz birini ellerinizin gölgesinde yok etseniz, bu fiziki bir yasa işlemiş gibi insan olmaklığınızdan ayrı tutulup kurallarla tartılacaksa, öyle işte; siz gördünüz, ama görmediniz de... siz boğdunuz, Althusser'in ruhu şad olsun, ama siz boğmadınız da... bir ruh hekiminiz, ne korkunç bir deyim, ruh hekiminiz varsa, o sorumluluğu üzerine alır, eksik tedavi vesaire, yine de sizi bu olayla baş başa bırakmaz...

Günlük yaşamın, sokağın, gazetelerin, köşe yazarlarının, evlerin en büyük hastalığı işte budur; sizi haklı bularak gerekçeler üretirler...fakat... ama... yine de... yani... birini ezmenin en kılcal dili... Öyle diyorsunuz ama... siz de haklısınız ama... bir ahlak so-

runu vardır burada... yazık ki; hayatın damarlarına yayılmış bu hastalığın özeti: kimse bela istemiyor ve siz bir belasınız... özetinin özeti: haklı bularak sizi haklarlar... ey paranoya... denir, özetle, yerin var ve kesin-dir hayatta!..BBG evinin üzerindeki tül perde kalksa... HBG evi... Herkes Beni Gözetliyor... Günlük yaşama yaydığımızda bu ahlak(sız)lığı... elde kalan.... O evde yaşayanlar, yine de seyircilerden daha keskin bir şekilde birbirlerinin röntgencisi değil mi?.. Seyircilerin, seyirci olmak konumuyla korunduğu, *Bir'e* indirgendiği, üretilen yanılsama ile, *Adam'ın Görünmez Eli'nin* birer karikatürüne dönüştürüldüğü, öyle ya verilen oylarla çoğunluğun adam harcama yetkisi evden birine teslim edilmektedir, o evde... yetki/otorite devri sorunu, bunun mekanizmaları... faşizmin vaat edilmiş topraklarına hoş geldiniz sayın seyirciler...

her an haklanabilir olduğunuzu haklama lüksüyle göremeyeceksiniz...

"Gavur Dağlı Kado"

“Bu Leyla ile Mecnun filmi çevrilirken... Orhan Gencabay, Gülşen Bubikoğlu’nun döneminde. Bu işte Balıklı Göl’de... Gavur Dağlı Kado derler;’dendir. İsmi Kadir’dir. Kado derlerdi o adama.

Bu da çok esrar delisi... çok esrar içer. Ama çok güçlü bir adam. Kuş beslerdi... kuşu damda besliyor tabi... ona bir su kabı lazım. Bir de bizim Urfa’da, eskiden böyle bir cülun vardı; buğday dökmek için büyük taştan yapılmış. İşte kızıyor babasına Kado; o cülunu sırtına alıyor, tahta merdivenden damın üzerine çıkıyor... kuşlarına su içirmeye. Tabi bu esrar artık o hale getirmiş ki...

Bu kabadayı duruşudur; kollarını böyle şişirmiş... böyle bir kabadayı...

Burada Orhan Gencabay’a diyor ki: “Orhan abi, biz de senin içtiğinden içiyik ha, biz de sendeniz ha, bize azcık yardım et. ”

Orhan diyor ki: “Yahu, ne diyor ben anlamıyorum.”

O, arada “Ben de sendenim azcık bana yardım et” diye... bunların bir konuşması vardır. O arada dedik ki: “Bu adam beraber resim çekmek istiyor...” Orhan: “Ya, çek ya beraber resim çekmek istiyorsa çek...”

Bu Kabadayı Duruşudur...

Dört beş yıl önce... Asistanlığımın ilk yılları, yani. Bakırköy’de poliklinik yapıyorum. Hastane yoğunluğu, insanı mesainin bitişini iple çeker hale getiriyor... Sanırım artık gitmeye hazırlanıyordum. Hemşire, “*Bir hastanız daha var*” dedi ve dosyayı masaya bıraktı. Dosyada yazılı hiçbir şey yok. İlk başvuru. Bakırköy Akıl Hastanesi poliklinikleri dar bir koridorla acil polikliniğe ve bu koridorun tam tersi yönde yine başka bir koridorla idari bölüme bağlanan ve ortada dizilişleriyle bir tren istasyonunun bekleme salonunu andıran sıraların yan yana uzandığı alana kapıları açılan odalardan oluşmaktadır. Bu alanı çevreleyen yaklaşık on iki oda vardır ve pencereleri hastanenin güzelim bahçesine bakar. Hastalara önceden sıra numaraları verilir... Bir görüşme genelde on beş dakika sürer. Şimdilerde daha da yoğunlaştığı ve daha kısa sürdüğü söyleniyor.

M... içeri girdi. Uzun boylu, yüzünde girer girmez insanı huzursuz eden ve baktıkça büyüyen iki göz hemen dikkatinizi çekiyor. Gözlerdeki aşırılığa, saçlarının, burnunun, ağzının, ellerinin, kollarının da

eşlik ettiğini bir süre sonra fark ediyorsunuz. Nenele-
rimizin 'insan irisi' dedikleri bir adam M. Üzerinde eski
bir ceket, düğmelerinin bazıları kopmuş bir gömlek
var. Hiç konuşmadan karşıma oturdu. Sonra, yakınları
da girdi ve onlar da oturdu. İlk tanışma faslının ardın-
dan yakınlarından dışarıda beklemelerini istedim. Ya-
kınları çıktı. Bakırköy Akıl Hastanesi, hekimlerin has-
talarca ya da yakınlarınca hırpalandığı az sayıda olma-
yan olaylarla doludur. Yine de hasta hekim görüşme-
sinin mahremiyetini, bir kutsallık tonu da katarak ko-
rumak istiyorum. Riski alıyorum.

M., Malatyalı. İstanbul'da, konfeksiyon atölyele-
ri ve mağazaları ile ünlü, cıvıl cıvıl şiirlere girmiş bir
semtinde hamallık yapıyor. Yakınları dışarı çıkınca,
ayağa kalktı... Taşlı, gümüş yüzük takıyorum. "Bana,
ver" dedi. Yüzüğü çıkartıp verdim... Kendi parmağında
da benzer bir yüzük var... Sinirli bir şekilde konuşuyor.
Bağırıyor. Bir süre sonra yüzüğü elinde eğip bükerken
kırdı. Sonra kendi yüzüğünü çıkardı. Yüzüğün iç yü-
zünde kalmış sabunu parmağıyla çıkarttı... İşaret par-
mağını havaya kaldırdı, parmağının ucundaki sabun
bir işaret mi yoksa bir leke mi olduğuna karar verme-
den o, kendisinin nasıl Allah tarafından seçildiğini,
dünyayı düzelterceğini bir bir sıralamaya başladı... Öf-
keyle ayağa kalktı ve parmağının ucundaki sabunu
alnıma yapıştırdı; "Sana artık bir şey olmaz" dedi... Geri

çekilip, tekrar kalktığı yere oturdu. Öfkeye verilmiş aradan yararlanıp konuşmaya başladım. Son *'sabunla kutsanma'* durumundan sonra aramızdaki sınırı gözetecek bir dil, yine öfkeyi artırabilir: *"M., seni hastaneye niye getirmişler?.. yakınlarını çağıralım, bunu soralım..."* Kendisi kapıyı açtı, dışarıdakileri çağırdı... Ben de M.'nin arkasından çıktım... Bir yakınına durumu anlattım. Personeli uyardım... M., yakınları ve görevliler eşliğinde acil polikliniğe gitti. İlk tedavisi yapıldıktan sonra, hastaneye yatırışı yapıldı.

Bir hafta sonra, kliniğe uğradığımda bana bakmaktan kaçındığını fark ettim...

Günler, yukarıda anlattığım minval üzere akmaya devam etti. Poliklinikte başka hastalarla, başka mesai bitişi gong vuruşunu bekleme hikayeleriyle... Anlattığım olayın üzerinden sanırım on beş yirmi gün geçmişti... Bir öğle sonrası, polikliniğin kapısı çalındı. Sonra, yine ilk önce gözlerini gördüm.

"Hocam, girebilir miyim?"

"Buyrun, lütfen..."

Yüzü utanmanın bütün allarıyla M. içeri girdi. Saçları kısaltılmış, yeni tıraş olmuş ve yeni bir takım elbise giymiş, yüzündeki alla birlikte, bayrama hazırlanmış bir çocuk gibi, inanılmaz sevecen bir adam karşımdaki.

“Hocam,” dedi, “o gün size çok ayıp ettim, kusurumuza bakma, hastalık i te...” sonra sözünü tamamlamadı, elindeki küçük kutuyu masanın üzerine bıraktı, kalktı. Ben de ayağa kalktım, karşılıklı gülümsedik...   imde insana dair, Ali Veli, Ay e Fatma değil, hani tür olarak insana dair inanılmaz bir güvenle elini sıktım, “ya adı ıma fevkalede memnunum” ku ları ikimizin parmakları arasından pırpır uçtu, havalandı, pencereden çıktı, bahçedeki ağaçların dallarına kondu...

M.  ıktıktan sonra, bıraktığı kutuyu açtım. Ta lı bir gümüş yüzük... bir seyirlik ömrümün hala en güzel hatırası...

“Onlar... Mustafa emmi... Taksi..... Mehemet Abi, tek başına fakat hiç kimseyle konuşmaz, kimseden para istemez, halen mevcut bir abimizdir. Allah selamet versin.

Bu da Mehemet diye geçinir. Mehemedo diye sözü vardır. O da o şekilde sokaklarda yaşar.

Bunların hepsi... anlattıklarımızın hepsi... sokakta, çilesini dolduran, çilekeş, kimsesiz... yurtsuz, yuvasız kuşlar işte.”

Yurtsuz Yuvasız Kuşlar İşte...

Akşam, yaz akşamı bin bir ışıkla iner Urfa'ya. Göğünde güvercin sürüleriyle, ezan sesleriyle, bir tepenin diğerine düşürdüğü gölgesiyle, Antep yolunu yırtan kamyon bağırıltılarıyla, kalenin üzerinde oynayan çocukların neşelerini bir sapana takıp Balıklı Göl'e doğru fırlatmalarıyla, Yakubiye sırtlarında handiyse tek bir damın altına sığınmış gibi birbirinin koynuna arsızca girmiş konduların gönderlerinde, bu yaz günü, bir esintiyi boşuna bekleyen çarşafarla, rengarenk elbiselerle, Gümrük Han'da içilen acılarla, oynanan dominoyla, damayla... Sahi, bir de Dört Yol kahvesi. Köprübaşı'nda... duvarlarında çok eski, üstelik eskitilmiş İsevi resimler... Tömbeki tek orada var... nargile denince... Postuna sarılmış, elinde tespihi, bıyığı simsiyah, sanırım Siverek'ten... Adını anımsayamadım... bunlar kış akşamlarının yüküdür: satranç oynuyoruz...

Vara vara vardım Siverek'in hanına

Dediler bir garip gelmiş serin yatağını eyvana

*Ordan bir zalim çıktı, dedi bu Urfalıdır
Attılar zindana...*

Bu başka bahis... Urfa'da şiire düşkünlüğüyle tanınan, şehirden biri: *"Hocam" diyor, "çok değil, daha benim çocukluğumda, belli bir saatten sonra Harran Kapı'dan şehre girmek kolay mı?.. Papur yolu derdik, orada bekçiler vardı... köylülere hakaretin bini bi para..."*

Bini bi para... Muayenehaneye annesiyle bir kadın geldi. Görüşme yapıldı. Tedavi başlandı. Biri bin para... Parayı hastalardan sekreter alıyor. Kadınla, annesi tekrar görüşme odasına geliyorlar. Kadın kulağındaki küpelerden birini çıkartıyor. Masanın üzerine koyuyor. Parası çıkışmamış... Küpeyi geri veriyorum. Sekreteri çağırıyorum. Ağlamaklı, öfkeli, hazin, çapraşık bir sesle bir şeyler söylüyorum. Olanları doktor arkadaşlara anlatıyorum: kimi, bunu çok bildik bir *'acındırma yöntemi'* gibi anlatıyor, kimi: *"Niye muayenehaneye gelmiş, hastaneye gelseydi"* diyor, kimi: *"Zokayı yutmuşsun"* diyor... Hepsi doğru olsa bile, o küpe o kadının kulağından çıktıktan sonra, bu doğrulardan, Ahmet Kara'nın deyişi ile: *"Bir şey çıkmaz!.." Çıkmıyor...*

Akşam ışıkların en hasını kuşanır da iner Urfa'ya... Ova başka güzel, tepeler başka, lahit taşlı evlerin, ışıkları bin yılın iştahıyla sarıp sarmalaması başka... Çiçekli elbiseleriyle, esmerlikleriyle, başlarında

poşileri, igalleri, neçekleriyle köylüler caddelerden çekiliyorlar... Şehirde, köylü kadınlar şehirli hemcinslerinden daha cesaretli dolaşıyorlar. Hemşirelik okulunda öğretmen bir arkadaş yakınıyor: *"Urfa'da iki şey çok zor; kadın olmak, bir de vejeteryan!..."* Karanlık iyice çöktü. Kalenin ışıkları, belki de bir onlar, çift sütunun, mancınıkların sırlarını çözdüler... Kimbilir?... Sütunların birinin üzerinde, Edessa Krallığı döneminden Süryanice bir yazı:

"Ben Bars (h....)ın oğlu, yönetici nu (hadra) Aftuha... bu sütunu ve üzerinde bulunan heykeli pa(s)griba Ma'nu'nun kızı, (kralın) karısı... efendim Kraliçe Şalmat için diktim."

Müslim ağbi ile kaleye çıkıyoruz. Yazıt, özenle kazınmış gibi... Gün döner, sütunların gölgesi düşer, Balıklı Göl'e... Balıklı Göl'de, turistlere gölün efsanelerini anlatan çocukların üzerine... *"Zalim Nemrut, bir gece rüyasında ak saçlı birini gördü. Ona İbrahim isminde bir çocuk doğacak, senin tahtını elinden alacak dedi..."* Efsaneleri, çocuk zihninin bütün aceleciliği ile anlatmaya devam ederler... *"Nemrut bu mancınıkları yaptırdı. Burada da büyük bir ateş yaktırdı. Hz. İbrahim'i mancınıklardan ateşe attırdı..."*

Urfa'da Bahçelievler'de Milli Eğitim Bakanlığı'nın kitap satış yeri var. İslam Ansiklopedisi alıyorum. Sudan ucuz. Kırk milyon lira. Ahmet ile adları

gündüzden biriktiriyoruz. Akşam, okuyoruz. Muhyiddin Arabi, Molla Cami, Sühreverdi, Gazali, Ebu Müslim, Battal Gazi... Sonra İskender... Sonra Nemrut... Adları madde madde okuyor, sonra birbirimizin yüzüne bakıyor, yargımızı veriyoruz. 'İyidir.' 'Kötüdür.' Bazen aramızda ihtilaf çıkıyor... Kızıyoruz... Ahmet, ilk gençliğinde Kıbrıs Tekkesi'nden geçmiş adam. Saygıda kusur etmemeye çalışıyorum. İslam Ansiklopedisi, Nemrut'u, handiyse yoksulları etrafında toplayıp isyan bayrağını açmış bir kişilik gibi de anlatıyor. Aklımız karışıyor. Nemrut'a 'iyidir' demek de kolay değil... hani... İmdada Segal'in *Edessa, the Blessed City* kitabının fotokopisi, Kramer'in *Tarih Sumer'de Başlar*'ı, Muazzez İlmiye Çığ'ın kitapları, sonra Childe'in *Tarihte Neler Oldu*'su, sonra Urfa'da yaşayan Urfa'lı araştırmacıların, aydınların; A. Akbıyık'ın, H.Açanal'ın, M. Karakaş'ın, M.A. Maraş'ın, C. Kürkçüoğlu'nun... şehirlerine eşsiz bir merakla yönelmiş çabalarının ürünleri, Şanlıurfa Güzel Sanatlar Müzesi'nin görevlilerinden Zeynep Hanım'ın her zaman minnetle anacağım yardımlarıyla yetişiyor.

Akşam, süzüle süzüle, ışıklar içinde, akşam Suriye dağlarına çıkmış Ezo Gelin'in kemerinin taşına güneşi çarparak iniyor. Yıldız Meydanı'ndaki evin kaleye bakan balkonunda bir yandan az ötedeki evin eyvanından yükselecek ilahileri, türküleri bekliyorum,

bir yandan rakı içiyorum. Kalenin arkasında Nemrut'un Tahtı'na doğru uzanan tepelerde tektük ışıklar yanıyor. Bir otomobil, Yakubiye mahallesinin içinden geçiyor, tepelere doğru farının titrekliliği ile kararsız ilerliyor. Urfa'nın bin yıl önceki münzevilerini düşünüyorum. Hristiyan Edessa'nın kilise babalarından Efraim bu tepelerdeki mağaralara çekilmiş *"vahşi hayvanlardan ve açlıktan korkmadan yalnızlık, iman ve ibadet içinde... şehrin günahkar pisliğine bulaşmamış"* münzevilerin yaşamlarını İsa'nın yaşamına benzetiyordu. Olasılıkla, bugünkü mancınıkların benzeri başka sütunlar da vardı. Rivayete göre Efraim zamanında yaşamış Theudoulos adlı bir zahit, şimdi baktığım tepelerin eteklerindeki bir sütunun üzerinde kırk sekiz gün geçirmişti... Efraim, öldüğünde, ünlü bir din adamı ve şairdi. Yoksulların ve canilerin yattığı mezarlığa gömülmeyi vasiyet etti. Hristiyanlığın kurumlaşmasında büyük etkisi olduğu bilinmektedir. Yine de putperest geçmişin kalın izlerini taşıyan münzevi yaşantılara, belki de hayranlık duymaktaydı.

Otomobil, dağın tepesine yakın bir yerde durdu. Şimdi o otomobilin içindeyim. Bir mağaranın önünde... Şehre bakıyorum, şehir bana bakıyor. Evin balkonundan tepede, bir mağaranın önünde durmuş ışığa bakıyorum. Balkonun önündeki evden ilahiler yükselmeye başladı. Tüm mekanların ve zamanların dışında...

Yurtsuz

Yuvasız kuşlar gibi...

Öyleyse; gitmelerin, yeni mekanlar edinmeye
yol almaların vaktidir...

otopsi yayınları

Kitap Listesi

BYE BYE TÜRKÇE	Prof. Dr. Oktay SİNANOĞLU
HEDEF TÜRKİYE	Prof. Dr. Oktay SİNANOĞLU
BÜYÜK UYANIŞ	Prof. Dr. Oktay SİNANOĞLU
DİL VE DİN	Cengiz ÖZAKINCI
İRTİCA 1945-1999	Cengiz ÖZAKINCI
İSLAMDA BİLİMİN YÜKSELİŞİ	Cengiz ÖZAKINCI
DOLMAKALEM SAVAŞLARI	Cengiz ÖZAKINCI
AVRUPA ÇIKMAZI	Prof. Dr. Erol MANİSALİ
KÜRESEL KISKAÇ	Prof. Dr. Erol MANİSALİ
STRUMA	Prof. Dr. Çetin YETKİN
KARŞIDEVRİM 1945-1950	Prof. Dr. Çetin YETKİN
KUMARHANE KAPİTALİZMİ	Prof. Dr. Alpaslan IŞIKLI
TIBBİYELİ	Prof. Dr. Tahir HATİPOĞLU
FETHULLAH'IN GERÇEK YÜZÜ	Ergün POYRAZ
DEMOKRASİNİN KORUNMASI	Prof. Dr. Türkan SAYLAN
KONUŞAN KADAVRALAR	Hüseyin KILIÇ
BATIDA KADIN	Hüseyin KILIÇ
AŞKIN "Z" Sİ	Uğur ÖZAKINCI
BEN BİR KİRALIK KATİLİM	Uğur ÖZAKINCI
ATILLA İLHAN'A MEKTUPLAR	Belgin SARMAŞIK
ÇIKRIKLAR DURUNCA	Sadri ERTEM
ÇÜNKÜ ERKEKLER KELEBEKTİR	Okan KİTAPÇI
17 AĞUSTOS'UN ARDINDAN	Yalçın KAYA

otopsi yayınları

Nuhungemisi Kùltür ve Sanat Ürünleri
Yayınclık, Reklamcılık, Film San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdağ Mah. Salkım Söğüt Sok. No: 8 .
Keskinler İş Merkezi Daire: 604-605
Cağaloğlu / İSTANBUL
Tel.: (0212) 519 68 48 / Faks: (0212) 519 68 49

CEMAL DINDAR

'deliliğin' resimli sivil tarihi'
yuvasız kuşlar gibi

Bakırköy Akıl Hastanesi'nde psikiyatri uzmanlık eğitimi gören Dr. Cemal Dindar, iki yıla yakın bir süre de Şanlıurfa Devlet Hastanesi'nde çalıştı. Yörede psikiyatri alanında geniş kapsamlı araştırma ve incelemelerde bulunurken; bir fotoğrafçı dükkanında, Urfa'nın gelmiş geçmiş en 'ünlü akıl hastaları'nın fotoğraflarıyla karşılaştı. Fotoğrafçı Mahmut Okkaş, 1970'lerin başından beri yörenin ünlü 'akıl hastaları'nı en doğal halleriyle görüntülemiş, onlarla dostluk kurmuş, özyaşam öykülerini kendi ağızlarından dinlemişti. Okkaş, Bu ünlü akıl hastalarının hepsi birbirinden ilginç öykülerini Cemal Dindar'a anlattı. İşte "deliliğin resimli sivil tarihi" yörenin en ünlü yirmi 'akıl hastası'nın fotoğraflarıyla, onların çarpıcı, düşündürücü, sarsıcı öykülerinden oluşuyor.

ISBN 975841029-6

9 789758 410293

otopsi